

Тема:
мас турбація

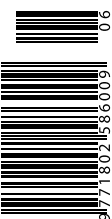
Культура з раритетним
присмаком периферії

Дві музики —
два способи життя

Президент - стратег?!

Реквієм для листопаду

Партія війни
проти Партії миру

Розмови з президентами

► У мене вдома є дві президентські медалі. Ну, щоб ви не думали про мене забагато, вони лише срібні. І на обидвох зображено колишнього президента Словаччини Рудольфа Шустера.

Ті медалі я заслужив. В стилі комуністичного апаратчика він ніколи не переставав говорити і власне завдяки цьому я й отримав від нього свої „заслужені медали“. Розмова з Рудольфом Шустером завжди крутилася по колу. Він міг як завгодно часто відходити від теми, непередбачувано до неї повертатися, час від часу занурюватися в неї, або ж вириватися на поверхню, як підземна ріка. Якщо ігнорувати його президентський статус, можна визнати відверто, що він просто ніс маячню. Просто взяти і переписати його промови було неможливо. А якби було можливо, читачі принаймні довідалися би, якого президента насправді має Словаччина, та на перешкоді тому стала моя багатогодинна праця з комбінування та укладання слів і фраз президента в такому порядку, в якому вони набирали б хоч якогось сенсу. Іноді в цьому потоці свідомості навіть траплялися відповіді на задані запитання. Але неповторні комуністичні формулювання я все ж залишав без змін. Медали-немедали.

Однак Шустера я цим не врятував. До словацької історії він уписався хіба мандрівкою до амазонських індіан, тим, що збудував свій власний музей, записав CD і написав книгу про те, як лікарі (разом із тодішнім прем'єром Мікулашом Дзуріндою) намагалися вбити його під час хвороби. Книгу він потім дарував всім президентам, з якими зустрічався. І особисто показував детальні фотографії з операції на кишківнику. Я теж мав таку честь. Дуже гарні знімки і тексти.

Чеський президент Вацлав Клаус — цілком інший cup of tee. Якби він не франтував понад міру своїм знанням мов і знаннями взагалі, розмови з ним були б цілком забавні, і так само легким і забавним було б їхнє переписування для друку.

Та все не так. Вацлав Клаус не зносить критики і критиків. Причому — будь-яку критику і кожного критика. Якщо Шустером методом була роздача журналістам відзнак і нагород, то методом Клауса є „вихід з інтерв'ю“. Мені особисто він влаштував таке двічі, але мої колеги запевнили, що так він чинить роками. Не сподобалося якесь питання? Встав і вийшов. А коли журналіст „охолоне“, може й повернутися.

Від Вацлава Клауса мені дісталася найбільша честь. Це сталося, між іншим, під час його візиту в Україну, коли на зустрічі із журналістами він заговорив по-російськи. Клаус російською володіє, але недосконало і час від часу вона звучить як чеська з російським акцентом. Я був тоді у складі делегації і не хотів псувати собі день, тож похвалив його словами: „Пан президент говорить доброю російською випускника середньої школи“. Однак мою хвалу Вацлав Клаус сприйняв як особисту образу і цілий день висилав мені через своїх працівників якісь повідомлення, а під час рецепції у львівській пивоварні не витримав, підійшов до мене і так, аби почувла всенька зала, запитав: „Пане Палата, а ви по-російськи розмовляєте?“. Так, пане президенте, доволі добре“, — відповів я. На що перший муж держави високим голосом відрубав: „Але я думаю, що ви нічого в житті не вмієте, і вміти не будете“. Відвернувся і відійшов. Колеги кажуть, що я повинен ці слова викарбувати собі на могильному камені, і що це — найбільша честь, якої журналіст від Вацлава Клауса може дочекатися. Ну, в цьому я не переконаний, але історію цю переповідати люблю.

Розмова ж із президентом Леонідом Кучмою жодною цікавою історійкою не увінчалася. Після неї залишилася спільна фотографія, відчуття візантійської пригніченості президентських покоїв, повних вояків у величезних советських шапках. І жак в очах мого 60-літнього колеги, коли я незаплановано запитав Кучму про корупцію та вбивство Георгія Гон'гадзе.

Якщо розмова з Кучмою була чітко розписана, і все працювало з точністю советських космічних годинників, то з Віктором Ющенком мені не пощастило. Спочатку вона планувалась у Брно, потім — у Києві. Спершу — для одного журналіста, потім — для п'ятих, і врешті, коли вже всі купили авіаквитки, — її взагалі скасували. Не переконаний, що це у стилі Віктора Ющенка, просто ціла Україна нині така — непередбачувана.

Та все ж, якщо колись з'явиться можливість, розмову з Ющенком я би хотів зробити. Для мене він — один з небагатьох „нормальних“ президентів, людина, що її постійно бачу: як виходить із сором'язливою усмішкою з президентського лімузіна зі своїми малими дітьми і розмовляє мовою, яку не треба перекладати на людську.

Тож — до наступного разу, пане Президенте Ющенко. Це буде для мене честь. Навіть без медалі.

Лубош Палата

вдома на чужині

- 6 Ростислав Крамар
На маргінесах відзначень „ювілею” депортації
- 8 Культура з раритетним присмаком периферії

Розмова з Міхалом Бицьком, заступником директора Музею Модерного Мистецтва Енді Воргола в Межилабірцях та Мартіном Цуб'яком, куратором музею та працівником Експериментального центру музеедучології

- 11 Роксоляна Шумейко
Хотіти поважати, але не знати, що
- 12 Давід Свобода
Боротьба за чужу душу III
Русинський вальс – дебати про гостей
- 14 Марко Смеречинський
Українці Польщі: між історією і сучасністю

гості

- 16 Сашко Положинський: „Український шоу-бізнес – досить умовне поняття, і в частині ,український’, і в частині ,шоу-бізнес”

тема: мас турбація

- 21 Олександр Бойченко
Дві музики – два способи життя
- 22 Валентина Люля
Зі сцени у велику політику

У кінці листопада 2004-го, після другого туру виборів, коли незадоволені результатами голосування люди вийшли на київський майдан, співаки почали виступати не за матеріальну винагороду, а за переконаннями.

- 25 Ольга Мацко
Шоу повинно тривати
- 27 Міхал Гворецький
Кілька слів про цінності та культуру

„Завжди, коли машини свої включу / йду собі, де хочу / митці інерційні, народні костюми одягайте! / або ви здавайтеся або звикайте”.

- 29 Мартін Цуб'як
Карнавал хаосу
- 30 Валентина Люля
Провідниця з іменем

„Український журнал”

Інформаційний культурно-політичний місячник для українців у Чехії, Польщі та Словаччині

№ 6 (24), 2007, рік третій

Видає: РУТА, e-mail: ukrzur@seznam.cz

Редколегія:

Прага – Ленка Кнап (головний редактор), Богдан Колчак, Валентина Люля, Інна Біланін, Богдан Зілінський, Рене Кочік, Яна Леонтієва

Варшава – Ростислав Крамар, Петро Тима, Анна Коженювська-Бігун, Ярослав Присташ

Пряшів – Івана Грешлик, Олесь Мушинка

Київ – Богдана Матіяш,

Петро Андрусечко

Коректор: Надія Іздрік

Художнє оформлення

та верстка: Ондра Гулеш

Часопис видається за фінансового сприяння Міністерства культури ЧР

За достовірність викладених фактів відповідає автор статті.

Редакція залишає за собою право не у всьому погоджуватися з думками і поглядами авторів, скорочувати матеріали і виправляти мову. Рукописи не повертаються.

Реєстрація: MK ČR E 16026

ISSN 1802-5862

- 31 Валентина Люля
Євробачення – конкурс чи геополітика?
- 33 Дзмітрій Ґурневіч
На службі в попсового „бацькі“
- 34 Катерина Шестакова
Форми та змісти: що таке український поп

з краю

- 36 Петро Андрусечко
Президент - стратег?!

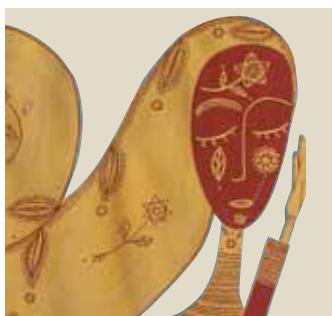
Ще під час
прем'єрства Віктора
Ющенка Леонід
Кучма мав сказати:
„Так, він далеко не
такий простий, як нам
здавалося“.

- 40 Ігор Попов: „Вибори будуть брудні
і переможений не визнає своєї поразки“
- 42 Павло Бальковський
В програвші залишається тільки „ліві“
- 43 Богдан Бачинський:
Партія війни проти Партії миру
- 44 Богдана Костюк
В Україні закон порушують чиновники, які мають
його захищати
- 46 Алла Лазарева
Феномен „французької Тимошенко“:
тендітну Сеголен не можна ігнорувати
- 48 Лібор Дворжак
Україна наприкінці Помаранчевої революції

культревю

- 50 Дзвінка Матіяш:
„Зараз я чекаю, що розквітнуть іриси“
- 52 Дзвінка Матіяш
Реквієм для листопаду

„А ти повернешся?“
– спитала вона, тому що
їй було треба, щоб він
повернувся. „Я не знаю,
цього я ще не знаю“.

- 54 Роман Кабачій
Що по чім на пражівськім ярмарку?
- 56 Марко Роберт Стех
Вежа Василя Барки
- 57 Василь Барка
Душі едемітів
- 58 Рецензії та анотації

Наш читачу!

► У певному сенсі нам пощастило. Після не надто веселої акції „Вісла“ хотілося запропонувати щось менш драматичне. До теми українського шоу-бізнесу та музичної сцени ми збиралися звернутися й раніше, але остання номінація України на конкурсі Євробачення, і те, що Верка Сердючка посіла друге місце, зіграло нам на руку. Передовсім тому, що цей не надто престижний конкурс викликав в Україні багато емоцій і конфронтацій. Тим, хто ніколи в житті Сердючки не бачив і не знає її творчості (а таких поза межами України знайдеться чимало), пропонуємо кілька поглядів на Верку і її феномен. А принагідно ми також ознайомилися із ситуацією, яка панує в українському (і не тільки) шоу-бізнесі.

А от із чим цього разу нам не поталанило, так це з політичною рубрикою. До останнього моменту українські політики брязкали зброєю і невідомо було, чим усе закінчиться. Розв'язки чекати ми не могли, бо – знаючи схильність українських політичних кіл до компромісу та їхнє гіпертрофоване „почуття відповідальності“ – усвідомлювали, що могли б і не дочекатися. А ще, як відомо, не варто поспішати з інформацією з України (одного дня домовляються про щось, а наступного дня кажуть, ніби їх не так зрозуміли). Щоправда, в день, коли номер уже подавався до друку, ситуація вчергове набула компромісного і збалансованого характеру. За умови, що ми все правильно зрозуміли. Віримо, що в наступному номері зможемо подати повний аналіз подій із небувало гарячого травня в Україні. А наразі пропоную власні спостереження зі спекотного Києва. Якщо ви щодня, подібно до мене, сидите за комп'ютером і переймаєтеся політичною ситуацією, достатньо на кілька днів вибратися до Києва, аби зрозуміти, що він живе радше літньою спекою, а не жаром політичної кризи. Невідомо, як буде далі, але наразі в стані, схожому на громадянську війну, перебувало хіба кілька осіб. Бо ті, хто прийшов на Майдан буцімто підтримати свого політика, стоять (стояли?) дещо мляво, хоч і не безкоштовно. Дорогою в аеропорт знайомий таксист розповів цікаву історію: „Питаю вчора в сестри моєї жінки, де працює, а та каже, що на Майдані. А що там робиш? – цікавлюся. – Як що? Прапорцями махаю. Вранці приїжджаю маршрутною, реєструюся в регіоналів, після того записуюся в Юлі, потім по черзі махаю на Майдані і на Європейській площі, а ввечері отримую і там, і там по 150 гривень“. Шоу має тривати! Цікаво, скільки доведеться платити на виборах? Але про це, напевно, – вже в наступному номері.

Л. Кухар

На маргінесах відзначень „ювілею” депортації

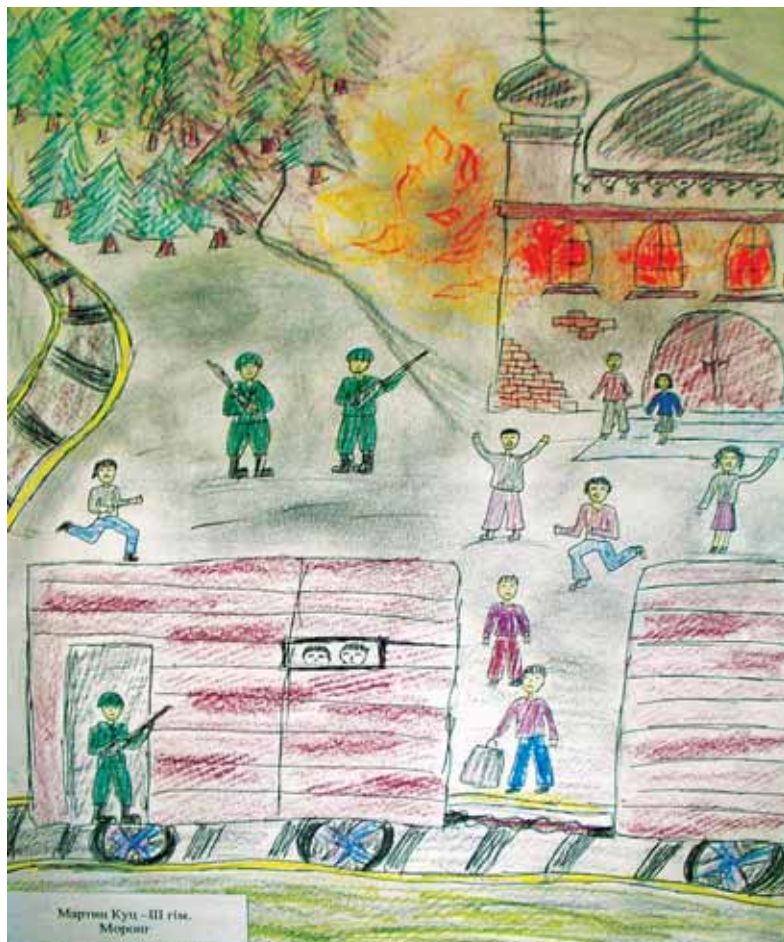

Фото: Ростислав Крамер

» У дні відзначення 60-ліття акції „Вісла” мені довелося побувати у протилежних куточках Польщі. Між Ольштином, що поряд із Калініградською областю Російської Федерації, та Криницею, яка під словацьким кордоном – сотні кілометрів. Та в одному й другому місці я відчув себе, наче вдома. І в прибалтійському краї озер (колись пруському), і серед зелених Бескидів (колись лемківських) – острівці, де ходять до українських церков та говорять „по-своєму”. Перші – виникли внаслідок вигнання, другі – відродилися у результаті повернення.

У той день, коли в Перемишлі відбувалися головні заходи, приурочені сумній даті, в Ольштині також згадували 47-й. Тут, у столиці Вармії і Мазур, регіоні, куди масово переселяли жертв „Вісли”, – одне з найбільших скупчень українців у Польщі. Ольштинський греко-католицький храм, зовсім по-українськи, височить на горбку.

Бані українських церков, нових, чи перероблених із колись німецьких протестанських, стали невід’ємним атрибутом північних польських краєвидів. Дивне відчуття охоплює під час подорожі колишньою Прусією, коли то тут, то там, навіть по невеличких селах, вигльнуть обриси сакральних будівель у далеко не протестанському, чи латинському стилі. Важко також повірити, що ці численні церкви-каплички утримуються національною меншиною, яка, за офіційною статистикою в усій країні налічує трохи більше ніж 30 тисяч...

Квітневої „ювілейної” неділі в ольштинському храмі встановлювали пам’ятну таблицю та молилися за померлих рідних – тих, кому навіть до останніх днів пекло тавро вигнання. Та чи можна про той відбиток депортації, витиснутий на долях польських українців, говорити лише щодо найстарших? Про це під час проповіді намагався сказати священик – людина середнього покоління, народжена

і вихована вже на Півночі. Намагався, бо після кількох слів, стоячи перед повнісінькою церквою людей... розплакався. „Чомусь” плакали і ті, кому 70, і ті, кому 40, а навіть і менше років... „Але ми е! І те, що зараз у церкві немає людини, котра не розуміла б моєї української, і те, що стоїмо, зібрані у цьому новому храмі, – підтвердження нашого національного вітаїзму”, – карбував слова священик.

А ще тієї неділі в ольштинській церкві відзначали переможців – українських дітей, які брали участь у конкурсі малюнка на тему невеселого 60-ліття. Чи не в кожній другій роботі зображено товарний потяг. Ось, наче казковий, мчить він зеленими Карпатами, та вже зовсім неказково виглядають вздовж колій хатки – палають. До ешелона на містечковій станції ідуть із невеличкими валізками, немов у відпустку на море зібралися, сім’ї з дітьми. Слідом за ними, знову ніби іграшкові, дрібненькі постаті солдатиків. З автоматами в руках...

Чи варто сумніватися, що стукіт коліс поїздів, котрі вивозили українців із рідних сіл і містечок, відлунуватиме в Польщі ще не одному поколінню?

Вперті, як... Никифор

У розімлілій на весняному сонці Криниці, популярному курорті, – натовпи туристів. Аби сфотографуватися біля пам’ятника художникові-примітивісту Никифору, цьому символі міста, треба почекати, адже охочих увічнити себе на згадку в бронзових обіймах маляра не бракує. Зали музею Никифора також переповнені туристами. Не бракує відвідувачів і в популярному „лемківському” ресторанчику. На перший погляд оце й усі ознаки того, що Криниця лежить посеред Лемківщини. Ятки із сувенірами та „осципками” (специфічно вудженим сиром) – характерні для всіх гірських туристичних місць Польщі й позбавлені ознак місцевого колориту. Музики в кнайпах виконують загальнопольський „гуральський” репертуар.

Втім, відійшовши трохи вбік від головного туристичного маршруту, натрапляєш на монументальні сліди присутності непомітних для пересічного туриста автохтонів-неполяків. Оригінальну цибулясту православну церкву спорудили не так давно. Її парафіяни принципово підкреслюють свою приналежність до віри батьків і, передусім, до лемківської традиції, не ототожнюючи себе з українством. Це також наслідок „Вісли”...

Не так давно відчинив двері для сво-

їх вірних і греко-католицький храм. Великий, на тисячу осіб. Та, на відміну від православної громади, криницькі лемки (греко-католики) нової церкви не будували. Вони повернули собі право на те, що їм належало до 1947-го. Довголітня історія з передачею лемкам-українцям пристосованого під костел храму ще триває. Дотепер тут почергово відправляють служби дві громади – польська та українська. Проте єдиними законними власниками святини є греко-католики. Тепер з них, декількох родин, уже не кепкують, як це було тоді, коли жменька завзятих лемків вирішила домагатися свого. Їх намагалися „опам'ятати“, мовляв, наївні, не усвідомлюють, який тягар завдають собі на плечі. Та коли ці відчайдухи власними силами й у рекордно короткий строк відремонтували аж надто просторий храм, відновили його первісний східний вигляд, скептицизм післявоенних господарів споруди безслідно вивітрився. Тож мандрівець, який цілеспрямовано чи випадково потрапляє під стіни цієї церкви, раптом опиняється в іншій Криниці, тій, якої бракує на ятках для туристів. Навіть заляжений образ Никифора зринає перед очима в іншій іпостасі. Пам'ятна таблиця, вмурована в стіну храму відразу біля вхідних дверей, повідомляє не тільки про те, що саме тут Епіфанієм охрещено славетного маляра, але й промовисто констатує: з Криниці його намагалися вигнати... тричі. А він усе повертався. Далі, якщо навіть і не хочеш, не можеш не зауважити високого дерев'яного хреста з лаконічним написом польською „Akcja ‚Wisła‘“.

Про лемків кажуть, що вони вміють бути підприємливими, а водночас і впертими та прив'язаними до традиції. Саме так уперто вони повертаються до міста, звідки колись їх вигнано. Останніми роками повертаються може не стільки фізично (хоч є й такі приклади, дехто каже навіть про ймовірну тенденцію), як морально. Недавнє повернення у судовому порядку справжнього імені та етнічного походження Никифорові – найяскравіший приклад подолання наслідків акції „Вісла“ саме у моральній площині.

„Чому Ви кричите?!“

То що далі? Судячи з усього, ніде нам не подітися від чергових сумних дат, які кожного разу ставатимуть приводом до рефлексій. Буде і 65-та, і 70-та річниця „Вісли“. А вже наступного року – 65-річчя волинської трагедії...

Може обнадійливою ноткою у цьому назагал невеселому контексті була присвячена „ювілеєві“ депортації зустріч польського та українського президентів? Віктор Ющенко та Лех Качинський, яким чомусь забракло часу на відвідання головних урочистостей в Перемишлі, після спільної молитви у варшавській президентській каплиці підписали т.зв. „дорожню карту“. Кажуть, що цей документ спрямований у майбутнє.

Особисто мені того історичного дня ледь не пощастило помахати рукою услід автомобілеві з українським президентом, який саме, під голосне завивання сирен поліційного супроводу, їхав Варшавою до каплички свого польського колеги. Та щойно я зібрався зробити вітальний жест, як задзвонив мобільний. Телефонував приятель, викладач Львівського університету. Дзвонив до мене з-під... польського консульства у Львові: „До-

поможи щось з'ясувати з візою!“. Його, запрошеного на наукову конференцію, не впустили навіть на поріг консульства, хоч під браму польської установи прийшов о шостій ранку. Факсу, надісланого безпосередньо до Львівського університету недостатньо, треба щоб запрошення надіслали й до консульства. Негайно телефоную в університетський відділ зв'язків із закордоном. Тлумачу „о що ходзі“. Пані вперто відмовляється мене розуміти. Мовляв, чому до Вільна один, а до Львова два?! „Та тому, що це Львів! І до Харкова та Одеси потрібно надсилати два факси!“ – не втомлююся пояснювати. Після паузи у слухавці чую нервово: „Надішлю я того факса! Але чому Ви на мене кричите?!“.

А й справді... Чому я кричу?..

Автомобіль із Ющенком давно зник за поворотом. Я не встиг махнути йому услід.

Ростислав Крамар, Варшава

ШАНХАЙ

від 9 700 крон

КИЇВ та інші міста України від 6 990 крон
МОСКВА від 3 390 крон
ТБІЛІСІ, ТАШКЕНТ, АЛМАТИ від 7 990 крон
ДУБАЙ від 8 990 крон
БАНГКОК від 19 900 крон
ДЕЛІ від 12 900 крон
ПЕКІН від 14 900 крон

Ціна квитка в обидва боки без аеропортних такс та зборів

Офіс у Празі:
 Husova 5
 110 00 Praha 1
 Тел.: + 420 224 248 828
 + 420 776 676 709
 e-mail: aerosvit.prg@volny.cz

Каса в аеропорту:
 Тел.: + 420 220 115 332

АероСвіт **AeroSvit**
 SKUPINA AIRLINIÍ UCRANIAN AIRLINES
www.aerosvit.com

Культура з раритетним присмаком периферії

Вони не галасують, але про них чути. Не пишаються, хоча є чим. Не насолоджуються славою, а пропонують некомерційні погляди на культуру тим, хто не цурається експериментів у мистецтві і у самому собі. Про це і не лише про це розмова з Міхалом БИЦЬКОМ, заступником директора Музею Модерного Мистецтва Енді Воргола в Межилабірцях, головним куратором, музеоедукологом, теоретиком і критиком образотворчого мистецтва та Мартіном ЦУБ'ЯКОМ, куратором музею та працівником Експериментального центру музеоедукології.

Багато людей плутає поп-арт з поп-культурою. Чи можна ваш музей назвати поп-культурним?

М. Бицько: Поп-арт – це класика візуального мистецтва другої половини ХХ століття. В неї була власна концеп-

ція, філософія, мета. Поп-культура містить у собі машинерію естради в різноманітному вигляді. Вона без чіткої філософії. В поп-культурі майже цілком відсутній арт-елемент. Відтоді, як ми широкоспектрально, може й нело-

гічно, розширили поняття „культура“, культурою називаємо все, що приносять ЗМІ. В якості культури мусить розібратися ерудована людина, яких тут, до речі, мало, а тих „німих“, які йдуть на „бізнес-панцину“, багато. Помилки потрібно шукати також в освіті.

М. Цуб'як: Я б не стверджував, що це суто поп-культурний музей. Це музей, який пропонує модерне мистецтво. В нас три постійні експозиції, які презентують творчість та життя Енді Воргола. Поп-культуру наш музей пропагує іншим способом, а не виставками Енді Воргола.

Якими саме?

М. Цуб'як: Передусім за допомогою освітніх програм, оскільки для поп-культури типовий масовий характер. Вони зрозуміліші, ніж філософсько-концептуальні тенденції, які підходять лише окремій групі людей, скажімо, випускникам фахових вузів. Для „простишої“ аудиторії готуємо цікаві акції, пов'язані з образотворчим мистецтвом, та концерти.

Це програми виключно для школярів та студентів, чи готуєте акції і для дорослих?

М. Цуб'як: Якраз минулого року ми

зорганізували Warhol Fest. Учасниками були діти шкільного віку, студенти середніх та вищих шкіл, а також 32 митці та теоретики мистецтва зі Словаччини та України, для яких ми підготували міжнародний науковий симпозіум. Причому в молодших ми намагалися апелювати більше до емоцій, ніж до форми. Це властиво і є головною метою наших освітніх програм – щоб учасник, вийшовши з майстерні, пам’ятав про те, що створив і захотів до нас колись повернутися.

Як виглядала ваша співпраця з Україною в рамках Warhol Fest та інших проектів?

М. Цуб’як: Нам з Україною співпрацюється дуже добре. Це максимально оперативні люди. Нашим українським партнером-координатором був педагог Олександр Сидорук з Ужгорода. Коли я з ним по телефону уточнив дані про акцію і сказав, скільки мені треба людей, протягом двох днів він вислав імена учасників та номери паспортів. Впродовж десяти місяців до нас приїхало близько сотні людей з України, з якими в нас дуже позитивний досвід. Українці поводитися дисципліновано, відповідально. Вони дуже шанували вільний

простір, який їм дістався. На відміну від польських гостей, які себе поводити досить розкуто, бігали туди-сюди і робили, що хотіли.

Чи у вас були певні організаційні перешкоди з українського боку?

М. Цуб’як: Напевно ніхто не повірить, але не було. Правду кажучи, спочатку я побоювався, як все пройде, адже в мене не було з Україною ніякого досвіду. Єдине, що я знав, це те, що виникнуть проблеми на кордоні і що треба буде оформляти для когось візи. Але коли ми приїхали в Ужгород до обласного заступника культури, обговорили наш план проекту та через годину вийшли з підписаною угодою, потрібними документами і списком співорганізаторів, я просто був у шоці!

А українська сторона теж організовує подібні акції?

М. Цуб’як: На жаль, в них поки що недостатньо розвинута грантова структура, тому вони завжди раді співпраці із закордоном. До речі, проект закінчився в листопаді і не минає місяця, щоб нам не дзвонили з України, не запитували, чи ми готуємо наступні проекти, акції.

Як ви дивитеся на сучасну словацьку культуру? Вона дійсно в „неймовірній кризі“ чи люди просто не бачать і не хочуть бачити вдалі виставки, книги чи концерти?

М. Бицько: Як тут не згадати Тараса Шевченка: „Люди неначе подуріли, село неначе погоріло, німі на панцину ідуть і діточок своїх ведуть!“ Правда така, що стан культурної діяльності в нас має ознаки лицемірства, фарисейства і очевидного прагнення до прагматичної цілі – бізнесу. Це не означає, що у нас немає справжнього мистецтва або культури. Є, але вони пригнічені силою псевдокультури медій та людей бездуховного характеру і ставлення до культури загалом. Інколи мені це нагадує картину Сліпий веде натовп. Ми просто некритичні, легковажні та перебуваємо в певній летаргії, засліплені матеріальним і не опираємося такому стану. На жаль!

М. Цуб’як: Це просто словацька закомплексованість. Зважаючи на те, що в нас маленька держава, ми мали б триматися разом, а робимо все навпаки. В культурі виникають клани, причому кожен з них дуже „стильний“. І замість того, щоб створити одну групу, яка презентувала б себе на світових оглядах сучасного мистецтва, »

Одне кодро не спілкується з іншим, заздрять одні другим і навзаєм ставлять підніжки. Нам у музеї простіше співпрацюється із закордонними організаціями, ніж з словацькими, бо тут ми не можемо ні про що ні з ким домовитися. Тут просто „вироснується“ фіктивна конкуренція. Ти пропонуєш комусь співпрацю, а він починає параноїдально підозрювати тебе в якомусь користолюбстві. Тут у сфері культури купа „мавзолеїв“ – групи людей, які на своїх „обійстях“ почуваються панами, а співпраця з ними – нульова. Існує Рада галерей Словаччини та інші інституції, неконструктивні та нефункціональні. Їхня діяльність зводиться до того, що раз в рік влаштовують дводенну зустріч, спечуть на вогні ковбаски, повідомлять, що ні в кого немає ні на що грошей, що в них протікає дах та взимку всім у музеях холодно і – шлюс! Нещодавно я повернувся з Ірландії, де ми відкривали виставку Енді Воргола і там я побачив, як вони зуміли з Боно (лідер групи U2 – І.Г.) зробити національного героя. В Словаччині цього не вміємо. Ми не вміємо допомогти людині зробити в світі позитивну рекламу.

Як на вашу думку, чи не викликає надмірна критика всього, що в Словаччині створюється, зворотній ефект? Тобто, люди, прочитавши та прослухавши безконечні суб'єктивні закиди, навмисне вмикають придуркуваті шоу, аби тільки переконати себе в тому, що в них „кльовий“ смак та інтелектуальні погляди і шоу справді без дрібки культури, причому додивляється його до кінця?

М. Бицько: Ми є тільки ембріонами прагматичного суспільства і не вміємо в ньому орієнтуватися. Беремо, що дають. Правдивої критики мало. Я здивований, як наші справжні інтелектуали ховаються від суспільства і створили спонтанний сучасний андеграунд. А „коні не винні“ роблять своє під командуванням сполоханого „господаря“.

Думаєте, що головна причина в тому, що на ведучих постах в музеях, галереях та культурних центрах сидять люди, які мистецтво сприймають радше як бізнес-справу, а не внутрішнє переконання чи місію?

М. Бицько: Так. Така дійсність. Занадто багато політики в номінаціях на пости директорів, але проблема має коріння в підготовці кадрів з проблем „споживання“ мистецтва і культури перцепіентами. А центри поступово

стають прообразом дикого хаосу, де ціпами молотяться „тіні забутих предків“.

М. Цуб'як: Проблема не в директорах. Сьогодні вони мали би бути лише менеджерами, які здобувають для своєї інституції фінанси. У нас великий дефіцит фахівців. Вузи не готують відповідних спеціалістів, придатних для роботи з відвідувачами. Культура все глибше комерціалізується і нападає на нашу легковажність. Ми повинні цьому чинити опір. Але яким чином, якщо в бульварному тижневику працює 30 людей, а в нашому музеї – всього-навсього троє спеціалістів?

Чи діяльність музею могла би бути іншою, якби музей знаходився у столиці, а не на периферії?

М. Бицько: Ні. В жодному випадку. Стан музеїв – це загальносвітова проблема. Разом із питанням пригнічення духовних потреб потребами прагматичними та матеріальними. Братислава вже поволі втрачає свій статус центру „мізків“. Навпаки, периферія в певному „гандикапному“ вигляді діє набагато свідоміше. Врешті-решт, де знайдемо більше браку й недоліків, як не у великих містах? Хто найбільше „годує“ наші мізки примітивізмом? Великі міста! Спробуймо порівняти на терезах, де більше ширпотребу та справжньої культури. У великих містах чи на периферії? Русинський художник Леонід Тішков сказав, що жити і працювати треба так, наче там, де ти живеш, пуп землі. Сухомлинський може вже не актуальний, але він є доказом того, що академіком може стати і сільський вчитель. Музей Енді Воргола також „народився“ на периферії. Але поняття „велике місто“ і „периферія“ теж доволі відносні. Братислава – Відень, Прага – Мюнхен, Київ – Москва, Москва – Нью-Йорк, Нью-Йорк – Париж, Межилабірці – Кошиці? Діяльність та існування музею в Братиславі була б інакшою, але я не переконаний, що вона стала б кращою. Навпаки. Музей би втратив свій раритетний смак.

М. Цуб'як: Можливо й ні. Це все залежало б від людей. З практичного боку я не бачу ніякої різниці. Як приклад наведу галерею в Швейцарії, яка вже десять років існує в селі і в неї міжнародний статус. Власники виставляють кілька картин Ван Гога і в них – відвідувачі з цілої Європи. Сьогодні відстань – не проблема. В Словаччині ти сідаєш на літак і через три години ти в будь-якій країні Європи. І не треба ходити за прикладами далеко. В лю-

тому, коли відзначалося двадцять років з дня смерті Енді Воргола, ми zorganizували пропагандистську акцію мистецтва для словацьких шкіл та виставку, присвячену суто обставинам смерті митця. До речі, в той же час у музеї в Пітсбурзі, місці народження Воргола, життя плавно йшло собі далі, і ні одна із п'яти місцевих газет про ювілей не заікнулася.

Попри всі вітчизняні та закордонні успіхи, які у вас в музеї найбільші проблеми?

М. Цуб'як: Крім того, що в нас лише дев'ять працівників (включно з прибиральницями), мене пригнічує той факт, що духовна наповненість мистецтва поступається бізнесу. Звільняються люди з робочих місць, які потрібні. Таким способом ми ніколи не досягнемо західноєвропейського рівня, де культуру шанують, як наприклад, у Франції, де два відсотки державного бюджету виділяється культурі.

Які цікаві акції ви плануєте в майбутньому?

М. Цуб'як: Плануємо zorganizувати в Ужгороді на головній площі роковий фестиваль в дусі андеграунду, оскільки й Енді Воргол був мекканою рокових груп. Щось подібне ми зробили в Межилабірцях, коли до нас приїхали українські групи Дев'ятий калібр, Танго, Темпо та Допінг. Далі готуємо 400-сторінкову книгу на українській та словацькій мовах з матеріалами згадуваних 32 учасників минулорічного симпозиуму. Наприкінці травня частина музейної експозиції їде в Брно, де готуємо виставку Енді Воргол – словацька лекція. Цього року ще плануємо виставку в Белграді, Римі, Мілані, а наступного року в січні збираємося у Стамбул.

На вашу думку, Енді Воргол вважається у світі здебільшого бізнес-маркою чи серйозним мистецтвом?

М. Бицько: Мистецтво взагалі йде двома стежками. Одна – чиста, духовна; друга стала бізнесом. Думаю, потрібно створити „коаліцію“ мистецтва та арт-бізнесу. Але це утопія. На жаль, в бізнесі діють люди, які вважають мистецтво товаром. А Енді Воргол? Доля Енді подібна до долі всіх світових зірок мистецтва. Проте серйозність його мистецтва справжня та правдива. Всупереч тому, що її поступово пожирає паща жорсткого бізнесу. Але цього вже ніхто не змінить.

Хотіти поважати, але не знати, що

» Ступаючи за межі власного культурного простору, очевидно завжди доводиться стикатися зі значною кількістю несподіванок і невідповідностей. Однак таке теоретичне усвідомлення не може передбачити всієї повноти почуттів, котрим сучасне суспільство доступних трансконтинентальних сполучень дало, на мій погляд, надзвичайно містку та виразну назву „культурний шок“.

Справді, емоційний стан пересічного східноєвропейця, що приїздить до столиці Туманного Альбіону, можна означити саме як шок. І це спостереження, винесене мною не тільки із досвіду власного, а й зі свідчень багатьох моїх друзів, українських і не тільки. Власне кажучи – практично кожного, хто: по-перше, походить зі спільноти – порівняно із сучасною полікультурною Європою – моноетнічної; а по-друге, вихований у суспільстві значно закритішому, жорсткішому.

Що ж так вражає?

Перший сюрприз цілком передбачуваний. Його можна пояснити різкою невідповідністю дійсності тому образу, що склався в нашій уяві. Адже, згідно з нашими стереотипами, сформованими передусім класичною літературою, уроками англійської та радянською кінокласикою (я впевнена: у пострадянському просторі навряд чи знайдеться багато тих, хто ніколи не бачив славновісного серіалу про Шерлока Холмса та Доктора Вотсона, чи не переповідав друзям анекдоти про улюблених героїв, носіїв славновісного англійського гумору!), – Англія є країною нездоланної традиції, педантично плеканої самими англійцями. І якщо вони сьогодні вже не носять твідові піджаки, не курять люльки і не п'ють чай о пів на шосту пополудні, то принаймні мусили б зберегти свою консервативність у манерах, смаках і поглядах. Насправді такої Англії, на превеликий жаль, давно немає. Втім, можливо, десь вона й існує, наприклад, за мурами Букінгемського палацу, але її так просто не побачиш, принаймні не в Лондоні.

Натомість із моменту приземлення в Хітроу опиняєшся в оточенні строкастого натовпу людей, чий колір шкіри може коливатися в межах дуже широкого діапазону.

Багатокультурність витіснила власне англійскість майже до цілкового розсо-

Фото: Івана Грешнік

чинення. Причому такою мірою, що автохтони, етнічні англійці саме полікультурність схильні вважати імманентним проявом національної вдачі. Як наслідок – поважна криза самоідентифікації та суспільство, що в своєму прагненні толерантності й політкоректності доходить іноді до відвертого абсурду. Прикладів – безліч.

Смішно, прикро та сумно

Одна моя екзаменаторка з англійської мови, чиє походження позбавлене будь-якого емігрантського впливу, на моє запитання, що таке англійська традиція, здивовано знизала плечима й відповіла: „Я навіть і не знаю. От ви журналістка, ви й дослідіть, а потім мені переповісте“!

Або, наприклад, минулорічний скандал із численними виступами проти використання свідомими вболівальниками національного прапора на знак підтримки англійської збірної на змаганнях в ЧЕ з футболу. Справа в тому, що зазвичай вболівальники вишують символіку на своїх автах, чи у вікнах помешкань. Так от: спробу англійців у такий спосіб підтримати свою збірну було кваліфіковано як грубий прояв безпардонного націоналізму.

Але, мабуть, найпоказовішою є ситуація в системі освіти. Зокрема, в школі, де навчаються мої діти, вже кілька років точаться суперечки щодо перейменування одного з найважливіших щорічних заходів – із „Різдвяної Вистави“ на „Зимову“ („різдвяний“ ярмарок уже два роки, як змінили на „зимовий“). Ці зміни впроваджуються, аби не „образити“ родин, які не належать до християнських конфесій. Задля справедливості треба зазначити, що їхня частка складає суттєвий відсо-

ток. Але справа в тому, що ініціатива перейменування походила від голови батьківського комітету, інтелігентної англійки, яка просто поділяє лівацькі погляди. Що ж стосується волі „нехристиянських“ батьків, то з усіх, опитаних мною особисто, жоден не вбачав нічого образливого в релігійному забарвленні назви свята, чи вистави. Навпаки – багато хто з радістю вітав би можливість долучення власної дитини до місцевої традиції.

Ми, звичайно, усвідомлюємо, що суспільство на Заході давно вже стало секулярним. Та все ж, щоб англійці з такою легкістю та ще й за власним бажанням занапащали власні традиції? Це радше схоже на – щонайменше – руйнацію національного характеру.

З цієї нагоди пригадується одна розмова, яка приблизно п'ять років тому була у мене з Іяном, головою Британської Ради в Україні. Метою цієї інституції є поширення британської культури, та її голова зізнався мені, що останньою Рада отримує реформістські директиви з „центру“ про необхідність викорінювання застарілих стереотипів про Англію та пропагування її оновленого сучасного образу, де вже немає місця смішним старомодним традиціям.

Тоді ці інновації видавалися мені зумисним перебільшенням, тепер же очевидно, що вони впроваджувалися як реакція на дійсний стан речей. Смішно шкодувати за тим, що вже, здається, непоправно втрачено, та все ж зізнаюся – мені щиро прикро і сумно, що цей, нехай консервативний, але такий своєрідний, неповторний світ іде в небуття.

Роксоляна Шумейко, Лондон

Русинський вальс – дебати про гостей

► Національні незгоди в Галичині торкнулись і чеського ґрунту, і поставили малоінформовану чеську громадськість перед складною проблемою. Вперше таке сталося у січні 1902 р., коли до Праги приїхало пів сотні русинських студентів зі Львова, де вони досі навчалися у тамтешньому польському університеті. Ця академічна міграція до інших центральноєвропейських університетів (Праги, Відня та Кракова) була своєрідною акцією протесту, що мала привернути увагу до вимоги заснувати русинський університет у Львові, що був би рівноцінним польському.

Треба зауважити, що у Празі, порівняно з іншими університетськими містами, зупинилася найменша кількість приїжджих, можливо тому, що спочатку метою були буковинські Чернівці, однак там студентам відмовила німецька більшість. Сумну іронію цього випадку домальовує і реакція редакції щомісячника відомого слов'янознавця Адольфа Черного „Slovanský přehled”: „Тут ми не можемо полишити стороною зауваження, що кожному з нас було дивно, чому нікому з русинів на думку не спала Прага – але Відень. Не спав ані студентам, ані русинським патріотам у Львові на думку слов'янський університет, найстарший не тільки в Австрії, але і в цілій Центральній Європі взагалі!” Начебто без ознак гіркоти редакція висловила надію на те, що празьке перебування допоможе взаємному зближенню. Це бажання здійснилося, і русинська діяльність тут була однією з найактивніших.

Празькі студенти зустріли приїзд гостей зі Сходу з великою приязню. Русинські студенти отримали привітання від імені Слов'янського клубу та представників чеського студентства.

В інтересах всеслов'янських ідеалів пражани були покликані до активної підтримки: „багато з них є незможні і не знають мову нашу, не можуть роботою додатковою себе утримувати”. Йшлося про надання житла та харчів „братам русинам”, реєструвати пропозиції допомоги зобов'язалася Спілка чеських медиків.

Дописувач ліберальної щоденної газети „Čas” помітив і напруження, викликане у чехів всім, що пов'язане з українським. У репортажі про святковий вечір у клубі автор подає автентичне свідчення тодішнього клімату: „Русини були радісні. Говорили про те їхні обличчя, говорив про те кожний їхній рух, співали про те їхні пісні (...) Але щось чуже є між вами. Кожний речник боїться наштотхнутись, боїться вказати на щось, що могло б призвести до дисгармонії”. Тим „чимось” були, згідно з думкою автора, взаємини росіян та русинів, т.зв. москвофілів та українофілів.

У статті, яка відкривала велику полеміку наступних десятиліть, її автор, підписаний ініціалами „F.H.”, став на бік українських національних сил. Автор визнав систематичну опіку чехів над слов'янськими взаєминами, в яких, за словами автора, русинам досі діставалася роль Попелюшки. Відразу також пустив стрілу до табору молодочеських противників реалістів, яких репрезентувала газета „Národní listy”: F.H. звинувачує це видання у тому, що воно своїм закоренілим заперечуванням існування русинів-українців спотворювало реальність і нав'язувало чеському суспільству уявлення, що у східній Галичині живуть, за винятком кількох „фонетистів” (українськомовних), лише росіяни. Зрештою, проти цієї спрямованості частини чеської журналістики публічно виступили і приїжджі студенти. Приїзд русинських студентів

автор оцінив як можливість для громадськості дізнатися про долю цього народу не лише в Галичині (де живе 3 мільйони його представників), але також і про становище 18 мільйонів українців в Росії та про їхні устремління до „свободи свого народу та мови у вільній, федеративній Росії”.

Хоча чехів закликали змиритися з тим, що русини не бажають поросійщення, а „наші друзі російського абсолютизму будуть мусити звикнути до того, що з уст русинських студентів будуть звучати важкі скарги у зв'язку із пригніченням їхніх співплемінників в Росії”, ліберальні оборонці їхніх національних прав не брали до уваги можливі українські державотворчі претензії. Русинському народу в Галичині та Буковині автор віддав належне за те, що, усвідомлюючи свою самостійну народність, незалежну від великоросійської, „обробляє у своїй скруті та важких умовах з витривалістю, вартою поваги, поле своєї освіченості”.

Показовим є те, що дебати велись у кулісах тодішньої політичної полярності між консерваторами (яких у запалі боротьби частували прізвиськом „реакціонери”) та ліберальними і соціалістичними партіями: „що є прогресивне і народне у житті галицьких русинів, то є під стягом русинським, за росіян видається кілька консерваторів, що представляють клерикалізм та затверділу реакційність”. Русофілство поміж русинів у Галичині автор визначив як вид національного нігілізму, який мав призвести до загальмування розвитку народу на десятки років, а в Угорщині привів русинський народ „на край повної національної смерті”.

„Москвофілство” в Галичині сприймалось як таке, що ледь жевріє у політичному та культурному сенсі: рух не має у своїх лавах жодного,

„хоча б і посереднього“ письменника, і література утримується головним чином посередництвом передруку російських письменників на свій жаргон. Галицькі староруси, вказував „Čas“, за нечисленними винятками, не володіли правильною російською мовою. Декілька своїх часописів, які утримувалися з допомогою Росії (основним було „Русское слово“ – прим. авт.), вони видавали на жаргоні-суміші старослов'янської, російської, української та польської мов. Автор також звинувачував студентів-москвофілів, які складали меншість серед ново-прибулих „мігрантів“, у дволикостві, себто у тому, що вони приєдналися до протесту більшості національно орієнтованого студентства набагато пізніше. На завершення газета спрямовувала увагу на табір політичних суперників: „Не дивно, що такі стихії тішаться підтримкою ‚Національних відомостей‘ (Národních listů): адже ‚Відомості‘ приділяють свою приязнь усьому реакційному“.

Чеських господарів, попри усі перепечки з цим пов'язані, ні на хвилину не залишала віра в „здорове сім'я, яке чеська наука та література до решти слов'янства розсіває“. На русинів, були вони переконані, в Празі зійде таке ж душевне натхнення, яке отримали під впливом модерних та прогресивних чеських рухів, особливо реалізму, словенці, хорвати, словаки та ін. Ця впевненість була небезпідставною, судячи з відгуків ново-прибулих студентів. Їхня кореспонденція з Праги мала позитивний тон, і, як сподівалися задіяні особи, вони відокремлювали чеську громадськість від „реакційності“ видання „Národní listy“. В одному січневому листі майбутній представник кооперативного руху та політик Остап Луцький писав про намір заснувати Русинсько-українську громаду в Празі, якій Спілка чеських медиків обіцяла допомогти тим, що надасть у безкоштовне користування одну кімнату, а також – дари з громадських пожертв пражан на підтримку русинських студентів. Цей намір був невдовзі реалізований, і громада стала першою українською організацією на чеських теренах.

Сенсом празького перебування українських студентів впродовж двох семестрів (більшість з них влітку повернулася до Львова, не дочекавшись виконання своїх вимог польськими містами) стало інформування необхідної чеської громадськості про реальні українських настроїв у Галичині. Не байдкувала і протилежна сила,

Адольф Черни: „Тут ми не можемо полишити стороною зауваження, що кожному з нас було дивно, чому нікому з русинів на думку не спала Прага – але Відень. Не спав ані студентам, ані русинським патріотам у Львові на думку слов'янський університет, найстарший не тільки в Австрії, але і в цілій Центральній Європі взагалі!“

староруська, хоч вже і згадувалась її пропорційно слабша позиція серед приїжджих студентів. 7 лютого відбулось університетське зібрання в Каролінумі, де Іван Брик презентував реферат про рух за Львівський університет та обґрунтував причини масового виходу з тамтешнього польського університету. Послідовники староруської орієнтації, звісно, відреагували насмішками та вигуками: студент Лабенський говорив про тожність русинів та „великоросів“ та рекламував їхній університет у Львові з навчанням російською мовою; прихильники української сторони, навпаки, зазначали, що Брик і присутні чеські доповідачі навели „стільки доводів за самостійність та відмінність народу українсько-русинського та власний університет“, що присутнє на зібранні студентство стало на бік русинів та прийняло спільну резолюцію, від якої дистанціювались їхні опоненти.

Ліберальне слов'янофільство реалістів побачило у цьому перетині галицьких реалій можливість виразити свої преміси. У мовному питанні, писав „Čas“, не тільки займали мовознавчу позицію, але залишали простір для фахівців – антропологів та етнографів – досліджувати, чи відрізняються малороси від великоросів настільки, щоб боротися за власну літературну мову та власну культуру. До уваги брався зокрема соціальний

вимір, опосередкований творами Драгоманова та Франка, і, як аналогія, пропонувалися чесько-словацькі взаємини (цей момент і в майбутньому з'являвся як часто вживаний прийом демократичних критиків відносин між українцями та культурно могутнішими росіянами). Реалісти захищали українців також за допомогою екскурсу до ширших політичних контекстів, які, як вони вважали, перетнули суто галицькі межі та торкалися і чеської сторони. Їхні докори були спрямовані проти польської клерикально-консервативної (т.зв. „станчиківської“)* більшості у галицькому земському зібранні, що вирізнялося лояльністю до Відня та протиукраїнською упередженістю. Головний докір належав непримиримим домашнім суперникам – молодочехам: „Čas“ дорікав їм, що у той самий час, як вони були членами „реакційної“ урядової коаліції разом із „станчиками“, вдома прикидалися прогресивною силою.

Реальність однак не була чорно-білою, як її хотіли бачити обидва протилежні табори. Русинське питання піднімало і консервативне видання „Hlas národa“. За винятком менш відважних референцій про діяльність львівських академіків, „Hlas národa“ окреслював ситуацію і поза межами монархії: у селянських заворушеннях, що час від часу відбувалися в Росії, вбачав, окрім матеріальних причин, і пропаганду „українського“ революційного руху за національну емансипацію, „голосом та агітатором якого був поет Шевченко“ і зазначав, що Росія „русинську мову“ пригноблює більше за будь-яку іншу на своїх теренах.

* Прізвисько stańczyca походило від легендарного придворного блазня Станчика (Stańczyka), який у XIV ст. служив Олександрові Ягеллонському, Зигмунду I та Зигмунду Августові. Він був відомий своєю сатирою. У 1870 р. таке означення використали провідні краківські консерватори в оприлюдненому памфлеті Teka Stańczyka (Станчикова тека), де під комічними прізвиськами карбували польський героїчний міф, спонукали до перемир'я з Австрією та послаблення визвольних прагнень заради господарського розвитку. У 1907 р. вони заснували партію Stronnictwo Prawicy Narodowe, яка потім розділилась на ліберальне та консервативне крило.

Українці Польщі: між історією і сучасністю

➤ Соціологічні опитування серед громадян України, котрі перебувають до Польщі за працею або на навчання, окрім іншого показали, що для них незрозуміле зацікнення українців Польщі на історії. Ніби саме цей факт відштовхує новоприбулих від співпраці і входження в існуючі громадські структури. Може, варто кількома словами відповісти на запитання, чому саме історія для українців Польщі є настільки важливою?

Автор цих рядків переконаний, що для українців Польщі історія – з огляду на об'єктивні та суб'єктивні обставини – є важливим елементом самоідентифікації. Про це свідчать різні події, що відбулися зокрема в 2006 та 2007 роках. Якщо говорити про 2006 рік, ідеться передусім про вшанування 50-ї річниці організованої діяльності українців у післявоєнній Польщі: виникнення в 1956 році Українського суспільно-культурного товариства (УСКТ) та україномовного тижневика „Наше Слово”. Привід до вшанування був серйозний, оскільки перед цими подіями в комуністичній Польщі (в період між 1947 та 1956 роками) українці офіційно не існували. Саме в 1956-му українці отримали право на квоту, проте рідну культуру, навчання рідною мовою, в обмеженому варіанті було дозволено діяльності греко-католицької церкви, потрохи почали налагоджуватися контакти із західною діаспорою та совєтською Україною. Кінець 1956-го став також початком процесу повернення на рідні землі кількатисячної маси українства. Отже, відлига 50-х років була для українців пам'ятним періодом.

Друга історична дата, котру відзначатимуть впродовж 2007 року, і вплив якої на громаду не можна недооцінювати – це 60-і роковини акції „Вісла”. Попри зростання зацікавлення цією подією та доступністю прихованої раніше інформації, обговорення цієї теми на сторінках провідних ЗМІ Польщі та України, поява численних наукових видань про нюанси довкола самої операції – вона й далі вимагає висвітлення. Зокрема тому, що на відміну від інших українських трагедій (навіть більших за масштабом), зараз вже немає сумнівів у остаточній меті депортації. В од-

ному з польських документів того часу, підписаному 16 квітня 1947 року міністром оборони, маршалом Польщі Міхалом Жимерським, чітко сформульовано завдання: „Rozwiązać ostatecznie problem ukraiński w Polsce” („Остаточно вирішити в Польщі українську проблему”). Саме так тоді визначалося ціль операції „В”. У цьому ж документі розроблено також схему досягнення цієї мети, повідомлено час проведення, а також сили (військо, міліція), задіяні в реалізації. Таке формулювання, мабуть, у багатьох викличе асоціації із III Рейхом та винищенням євреїв – остаточним розв'язанням (нім. Endlösung). Автор цих рядків усвідомлює, що від Голокосту операція, що почалася 28 квітня 1947 року, відрізняється багатьма аспектами: кількістю жертв, масштабом дій, способом проведення, кінцевою метою. Проте є спільні риси, оскільки метою операції „В” було повне знищення (щоправда, не фізичне) національної групи, тобто 150 тис. українців. Тому через два роки після завершення Другої світової війни весь державний апарат та більшість медій було кинуте на реалізацію цього завдання. Шляхом масованої пропаганди в суспільстві розпалювалася ненависть до всього українського. Застосовувалося тотальне розпорошення. Українці залишилися без громадських прав – без права на власність, культуру, без права змінювати місце проживання. До того ж народ позбавили еліти, частину якої було запроторено до концтабору Явожно. Всю без винятку інтелігенцію комуністична влада намагалася відділити від народу. Проте, що задум був тотальним, свідчить і заборона називати в офіційних документах українців українцями, а лише переселенцями акції „В”.

Тобто йшлося про національний Голокост, про подію, яку українцям Польщі (а може, й не лише їм) – попри часову дистанцію, офіційні заяви поляків у цій справі (Сенату в 1990 р., Квасневського в 2002 р.) та інші жести – ще не можна забувати.

Рейтинг трагедій або егоїзм болю

З давніх віків існують приховані „змагання” на тему Хто більше страждав? Адам Міхнік назвав це „его-

їзмом болю”. Українці в Польщі не можуть представити якоесь величезне число жертв. Як-не-як, війна, депортації 1944–46 рр. чи операція „В” не надаються до порівняння зі стражданнями 1932/33 рр., з газовими камерами, масовими розстрілами сотень тисяч євреїв, жертвами часів війни в Україні, післявоєнної боротьби з підпіллям, чи депортаціями інших народів (кримських татар, німців). Проте мартиролог українців т.зв. Закерзоння стане зрозумілим, коли детально поглянемо на технології та плановані й очікувані на той час державою результати депортації. До цього слід додати і те, що передувало квітню 1947 року, а саме: депортації 1944–1946 рр., масові вбивства мирного населення різними польським військовими формуваннями, партизанськими загонами чи просто грабіжницькими бандами (символом чого стала Павлокома, де пам'ятник жертвам в травні 2006-го відкрили президенти Польщі та України), а також винищення цілих сіл.

Щоб зрозуміти баланс наслідків, які принесли післявоєнні події для українців Польщі, достатньо назвати те, що по суті безповоротно втрачено. Автрачено велику частку самобутньої культури українсько-польського пограниччя (з її етнографічною специфікою, архітектурою, музеями, „народними домами”, бібліотеками). Для подолання стереотипів треба також згадати, що ці події відбувалися на території, де українці наприкінці війни аж ніяк не були меншиною. Для прикладу, в повіті Лісько 1946 року вони становили 75 % населення (до того ж іще 15 % русинів – здебільшого бойків), а поляки становили всього лише 10 %; у Ярославському повіті це співвідношення було подібним. В інших повітах пропорції іноді складали 50 на 50. Цей специфічний етнокультурний простір, за найвищим рахунком, було понівечено, а живих творців й носіїв приречено на повну асиміляцію на північних та західних землях Польщі. В часи, коли європейська громадськість захоплена оглядає фільм про митця з Лемківщини Никифора та розшукує його шедеври, доречно задуматися над тим, що й він належав до вигнанців.

Є ще один важливий фактор, який в обговореннях цієї історичної події чомусь замовчується, але який акцію „Вісла” суттєво відрізняє від депортацій поляків з території Литви, Західної України, німців із північних і західних земель Польщі (8 мільйонів), або з чеських Судетів. Усіх представників

цих народів нехай насильно, з численними жертвами, депортовано, проте депортовано на батьківщину. Їхня депортація не означала приречення на денационалізацію, втрату мови, культури, релігійної традиції.

Вигнання: юридичний та економічний аспекти

Депортації українців Польщі, окрім історичного, мали ще й економічний та юридичний аспекти, про що іноді нагадують лідери громади. Для прикладу, депортованих у 1944–46 роках до УРСР (і під час операції „В”) на нових місцях не забезпечували новим майном. З території Польщі перших, траплялося, виганяли в одній сорочці. Хоча переселення, згідно з договором, мало бути добровільним, вказувалася вага майна, яке можна забрати. Цей аспект чомусь ніяк не хочуть розслідувати слідчі органи польського Інституту національної пам’яті, хоч, як знаємо, заяви від потерпілих були. В 1949 р. все церковне, громадське й особисте майно переселенців 1944–46 рр. та жертв акції „Вісла” перейшло у власність польської держави. В демократичній Польщі майно або компенсації отримали лише церкви, а громадяни та організації такого права досі не мають.

З різних об’єктивних і суб’єктивних причин більшість українців не змогла, як кримські татари після відлиги 1956 р., повернутися на свої землі. На перешкоді стояли як держава, так і економічні та юридичні моменти, інші чинники. Не без наслідків залишилися також активні дії комуністичних спецслужб, які агентурними методами розсичали громади і аж до 1989-го кожного активнішого українця відразу „брали під ковпак”. Залякування, втрата роботи, шантаж, підкупи приносили бажаний результат. Багато українців постали перед вибором: або „моя хата скраю”, або співпраця зі спецслужбами. Непримиренних викидали з лав УСКТ, що мало вплив на престиж та динаміку організації, напрям її дій тощо. Того, хто продовжував опиратися, писав небажані документи – ув’язнювали, змушували емігрувати, або просто компрометували. Сьогодні ми ще відносно мало про це знаємо, але й опублікованого достатньо для усвідомлення, що проти української громади (не лише в найгірші часи, але й у 80-ті також) була задіяна значна частина механізму комуністичної держави.

Марко Смеречинський, Варшава

Комісія з Прав Людини та Громадянських Прав Світового Конгресу Українців

організовує конференцію

ЛЮДСЬКІ ТА ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА УКРАЇНСЬКОЇ МЕНШИНИ В СУЧАСНІЙ ПОЛЬЩІ

14 червня 2007 р. у місті Краків

Метою конференції є розгляд, висвітлення та обговорення комплексу питань, що стосуються людських та громадянських прав українців у Польщі (передовсім, польських громадян української національності) у світлі приналежності Польщі до Європейського Союзу. Першочерговими завданнями конференції є проведення конструктивної дискусії, зустрічі людей, які могли б спільно працювати для розв’язання існуючих проблем, і надання нагоди представникам урядів Польщі та України представити офіційну урядову позицію. Рекомендації та поради учасників конференції послужать КЛГП для визначення подальших заходів Комісії щодо прав українців у Польщі.

У конференції братимуть участь: д-р Марко Р. Стех, заступник Голови КЛГП (Торонто), м-р Петро Тима, Голова ОУП (Варшава), м-р Мирослава Копистянська, депутат культури Малопольського воєводства, проф. Володимир Мокрий, Ягеллонський Університет (Краків), Доб’єслав Жеменевський, депутат віровизнань та національних меншин, д-р Ярослав Сирник, Інститут Національної Пам’яті (Вроцлав), м-р Кишитоф Новаковський, представник воєводи Малопольського, інж. Максим Маслей, Голова Комітету КЛГП у справах українців в Словаччині (Торонто), Михайло Бродович, Генеральний Консул України в Кракові, м-р Януш Гжиб, депутат міграції, Міністерство Праці та Суспільної Політики, д-р Ростислав Крамар, Варшавський університет, м-р Євген Місило, Український Архів та Мацей Ольхава, Ягеллонський Університет (Краків).

Конференція відбудеться:

Інститут св. Володимира в Кракові
Fundacja św. Włodzimierza
ul. Kanonicza 15, 31-002 Krakow
tel.: +48 12 421 99 96
e-mail: fondsw@poczta.onet.pl

» Редакція просить вибачення за помилки, допущені в минулому номері (5/2007). Прізвище Ігора Ілюшина, доктора історичних наук і завідувача кафедрою Міжнародних відносин Київського Славистичного Університету, помилково написано через дві літери „л”. Розмову із Тарасом Березовцем через недогляд супроводжує фото Тараса Кузя.

Сашко Положинський:

„Український шоу-бізнес – досить умовне поняття, і в частині ,український’, і в частині ,шоу-бізнес’“

➤ Дорога до цього інтерв'ю була легкою, тим більше, що до мого виїзду в Польщу залишалося кілька днів. Спочатку треба було знайти номер телефону, оскільки адреса поштової скриньки особи, яка в гурті „Тартак“ відповідала за контакти з пресою, не працювала. Я хочу подякувати Яркові, який допоміг мені вирішити це питання, і Марічці з Канади, яку я ніколи не бачив, але яка ласкаво передала мені телефон до Сашка. Подаючи номер телефону, мене попередили, що треба зв'язуватися sms-кою, а Сашко сам передзвонить. Після пояснення у трьох sms-ках суті справи, на мій превеликий подив, телефон таки в певну хвилину задзвонив і я почув у трубку: „Це Сашко...“. Застуджений, між концертами, він прийняв мене в неділю у скромній квартирі в центрі міста, без зіркової хвороби.

Які враження від „Євробачення“?

Чесно кажучи, я не бачив самого виступу Верки, однак я дивився півфінал. Переважно все було нецікаве, тому я був переконаний, що Верка Сердючка переможе. Я розраховував на перемогу Сердючки ще й раніше, бо коли вперше почув її пісню, зрозумів, що вона має шанси стати хітовою, оскільки схожа на ці модні тепер пісні-рінгтони, „Crazy Frog“, наприклад, або співаючі корови, на мультяшне щось. Якщо врахувати, що у шоу Верки Сердючки все блискуче і яскраве, – це власне те, що, здається, і потрібне на конкурсі „Євробачення“. Тому, чесно кажучи, я був переконаний, що є шанси на перемогу. В принципі, друге місце також непогано.

А твоє ставлення до феномену Верки Сердючки? Адже її часто критикують за псування іміджу України.

Я особисто нічого цікавого для себе не бачу. Ані в музичному, ані в гумористичному плані, ані в плані шоу. Коли Верка Сердючка з'явилася, це був досить цікавий персонаж, більше сатиричний. Зараз, думаю, він давно втратив свою сатиричність. І тепер це до-

бре відпрацьований бізнесовий проєкт, який приносить моральне і матеріальне задоволення його авторам. Він має достатньо високий професійний рівень для такого жанру, але для мене особисто це нецікаво в жодному відношенні. Деякі речі мене, як українця, звичайно, зачіпають. Верка Сердючка досить часто експлуатує образ українця, українки, і подає його у дуже невідповідному світлі. Особливо неприємно, коли це відбувається в Росії, де і так нас часто вважають (не всі, звичайно) другосортними і меншовартісними. Можливо, це мої національні комплекси, але коли Верка виходить у віночку з жовто-блакитними стрічками, або коли в пісні „Льются песни, льются вина“ вона вставляє „Ще не вмерла Україна“, мені особисто, як українцеві, це неприємно, і неприємно тому, що це схоже на винесення сміття з хати. Якби все відбувалося в межах України – із самих себе посміятися – це нормально. Дехто каже, що це ганьба. А я кажу, ганьба те, що Верка має матеріал для існування в Україні. Ганьба те, що такий низькопробний музичний продукт (не має ані мистецької, ані морально-естетичної вартості – це нормальний шоу-бізнесовий проєкт) є одним із найпопулярніших в Україні. І на цьому ми мусимо акцентувати увагу! А те, що один з найпопулярніших шоу-бізнесових проєктів представлятиме Україну на міжнародному рівні, то це закономірно. А як інакше? Невже нам висилати якогось учасника художньої самодіяльності, який у вільний від роботи час виходить на сцену поспівати пісень? Його виставляти на міжнародний конкурс? На такий конкурс треба виставляти професіоналів.

Тобі заважає популярність?

Заважає те, що впізнають. Заважає також те, що існує (можливо, в чомусь навіть нездоровий) інтерес сторонніх людей до моєї персони, до мого життя, в тому числі приватного. Я в жодному разі не намагаюся стати зіркою і кожен раз, коли мене в цьому напрямку штовхають, навіть штуч-

но, своїми запитаннями журналісти, я намагаюся відмежовуватись. В моєму розумінні зірка – це не просто людина, яка знаменита, не просто людина, яку впізнають. Зірка – людина, що веде певний спосіб життя, який для мене особисто є трохи чужим, оскільки дуже багато в тому способі життя є показного, надуманого. Мені це не подобається, я намагаюся відсторонитись від цього, коли вдається.

Ти з Луцька, можливо, саме тому підтримуєш „Народну самооборону“?

У мене немає якоїсь особливої прихильності саме до „Народної самооборони“ чи до Юрія Луценка. По-перше, якщо вже говорити про „Самооборону“ як явище, вона дуже схожа на громадський рух „Не будь байдужим“, який ми розпочали дещо раніше від „Народної самооборони“. І багато ідей, які проголошує Юрій Луценко (зараз вже у нього риторика змінилася, бо на горизонті вибори), нагадують те, що ми говорили на наших акціях. Але наші виступи на заходах „Народної самооборони“ не є актом участі в цьому проєкті. Нас просто запрошують в якості музичного супроводу. І оскільки більшість ідей „Самооборони“ не є для нас чужими, ми не відмовляємося надавати музичний супровід. Але я не агітую. Якщо щось між піснями кажу, так це те, що я хочу сказати, а не те, що мене просять говорити. Фактично, в ідеологічному плані ми ніяк не співпрацюємо. До мене не підходить Луценко чи хтось інший і не каже: „Сашко, ти мушиш казати те, або те“. Мені кажуть: „Бажано, щоб ви заграли такі-то пісні, щоб вони закінчилися в такий-то час“.

Як я розумію, для Партії регіонів ти б не грав?

Є певна кількість політичних сил, які мені близькі. Немає жодного політика, за якого би я на сто відсотків готовий був віддати себе, свій голос, своє життя. Але є багато політиків, ідеологічно ближчих мені, і є певна кількість неприйнятних для мене. Точ-

но знаю, що комуністи в будь-якому прояві не є прийнятними, принаймні, на даному етапі існування. Партія регіонів неприйнятна, соціалісти ніколи не були симпатичними. Я дуже радий, що Луценко нарешті порвав з ними. Ні [Олександр] Мороз, ні [Микола] Рудковський ніколи не викликали в мене довіри. І я вже не кажу про [Анатолія] Кінаха – він ніколи мені не подобався. Я давно вже не сприймаю серйозно політичні ігри, але розумію, що іноді з двох варіантів треба вибрати той, що менш поганий.

А не було розчарування після Помаранчевої революції?

Що значить розчарування? Я мав велику надію, а не великі ілюзії. Скажімо, під час Майдану я був біля самої сцени і бачив, як багато людей хочуть на ту сцену вийти, щоб постояти там поближче до [Віктора] Ющенка. Бачив, як люди пхалися до камер. Бачив, як одні люди на сцені хапалися за серце, коли грав гімн України, а інші і взагалі на гімн України не звертали уваги. Я все це бачив і не мав особливих ілюзій, але мав надію, що життя почне змінюватися на краще. Мені прикро, бо я особисто розчарувався у Вікторі Андрійовичу. Я дуже багато агітував за нього, дуже багато чув його виступів і чув велику кількість обіцянок, які він давав людям.

В чому є велике розчарування, так це в тому, що не виконуються дані обіцянки. Розумію, що той політичний результат, який ми маємо, це в тому числі і провина тих, хто виходив на Майдан. Ми вийшли, ми показали свою волю, ми проявили бажання змінити країну, але як тільки досягнули першої сходинки, ми одразу заспокоїлись. А насправді ми мали би дамокловим мечем нависати над політиками, яких ми вибрали і щодня змушувати їх звітуватися. Наприкінці весни 2005 року, коли я написав текст вісні „Ой нема того“, це вже було відгуком мого розуміння, що не все так добре, як здається, і що час людям знову проявити себе і нагадати політикам про те, що слід виконувати обіцянки. Власне тоді і зародилася наша акція „Не будь байдужим“. Звичайно, я розумію, що там були певні домовленості з [Леонідом] Кучмою, але вважаю, що треба було публічно провести розслідування його діяльності на посаді президента. Якби в результаті цього розслідування з'ясувалося, що Кучма не злочинець, а просто невдалий президент, слід забути про це і про термін „кучмізм“. Але якщо він був злочинцем,

Сашко Положинський – лідер гурту „Тартак“

його слід було покарати, це стало би наочним яскравим прикладом для наступного президента: якщо ти береш на себе відповідальність за країну, цю відповідальність повинен нести як важкий хрест. Якби це сталося, то змінило би ставлення до Ющенка не тільки тих людей, які підтримували його, а навіть тих, хто був проти нього. Це змінило би ставлення до нього всіх, хто знаходиться на відповідальних посадах у новій державі і люди відчували б, що злочини в цій країні не бувають безкарними.

Як часто в Україні музика перетинається з політикою? Тобто, твій спів українською мовою – це також політика?

Це частина мого принципу, але я не надаю цьому політичного забарвлення. Я українець, я народився в українській родині. Частину свого життя проходив крізь різні сита русифікації. Я навчався у спеціалізованому вій-

ськовому інтернаті, який мене русифікував. Закінчив російську школу. Знаходився у різних середовищах, відбув цю русифікацію. Я і досі бачу, що вона триває. І коли я знаю, що вона все ще становить загрозу для держави, я намагаюся чинити русифікації спротив. Російською мовою не співаю, але разом з тим і не намагаюся співати якоюсь іншою, бо українська є моєю рідною мовою, і писати нею тексти для мене природно. Мені це найкраще вдається.

Чи в тебе є політичні амбіції?

На даний момент мені не хочеться займатися політикою, але рано чи пізно я можу опинитися в тій точці, коли мені доведеться відповісти на питання, займатися чи не займатися політикою. Але людина будь-якого фаху в певний момент змушена зробити вибір: йти в політику, чи не йти. І якщо вона іде в політику, то повинна зробити це, відкинувши всі інші інтереси в житті, »

» будь-які творчі чи бізнес-амбіції. Я не сприймаю, що Руслана пішла в депутати Верховної Ради. Я не сприймаю також того, що один депутат голосує за десяток своїх колег. Якщо так, то немає сенсу нам тримати цю Верховну Раду. Якщо вже про це говорити, вважаю, що нам взагалі не потрібна Верховна Рада. Якщо один голосує за всіх, давайте не вибирати 450 депутатів, а давайте вибирати п'ять чоловік від п'яти політичних сил, які засідатимуть у Верховній Раді. І тоді нам не треба буде тримати цей величезний штат. А от приміщення Верховної Ради давайте віддамо під якийсь рок-клуб. А то в Україні немає жодного великого залу, де можна було би грати нормальну, живу рок-музику.

Як часто концертуєте на Сході країни? Як вас сприймають там?

За останній рік – мало. Нас завжди добре сприймають, хоча є люди, яким ми не подобаємось, я цього не заперечую. Звичайно, якщо нас запрошують на концерти, то з якогось приводу. Як правило, це якесь свято – День міста, День шахтаря, День металурга чи День молоді. У більшості випадків, якщо це не виразна політична акція, нас ніколи не сприймають як носіїв інтересів якоїсь політичної сили.

Я намагаюся бути природним на концертах. Якщо я відчуваю можливість людям в Донецьку сказати: „А ви подумайте, можливо те, що вам говорять про УПА, ніби вони антиукраїнські сили, не зовсім вірно? Поцікавтеся, чи це правда, і вам можливо щось вдасться змінити“, – я це кажу. Якщо у мене є можливість донести цю інформацію до людей, – я це роблю. Програму виходу завжди складаю за декілька хвилин до виходу на сцену. Чекаю свого настрою, чекаю настрою колективу.

А Росія? Це ж величезний простір споживачів, у тому числі музики. Намагаєтесь там відвоювати свою частину „тортика“?

Ми були один раз з концертом у Москві. Враження не дуже позитивні через те, що ми вийшли на сцену, а нам одразу почали кричати „співайте російською“. Були нецензурні вигукі. Під кінець, коли ми відпрацювали повну програму, звичайно, нас уже публіка сприймала краще. Вони зрозуміли, що вийшли не якісь „ліві“ хлопці, а люди, які уміють грати, які класно виступають, які займаються професійно своєю справою. Звичайно, це викликало повагу. Однак пер-

ші моменти спілкування були дуже неприємними. Я завжди ставлюсь з повагою до того, що людям не подобається якась музика – моя, інша. Немає нічого, що може подобатись усім. За кордоном ми виступали у Грузії, Білорусі, в Польщі. Там також не було такого сприйняття, як в Україні. Нас там не знають, а якщо знають, то знають мало. Так, як нас сприймають в Україні, не сприймають ніде. Але в інших країнах не було упередженої агресії через те, що ми приїхали з України і співаємо українською. Можливо, на концерті в Москві була не та публіка, і сам концерт був дивним за складом виконавців (якась суміш).

Коли виходив наш перший, другий альбом, і ми робили спроби вийти з матеріалом на російський ринок, нам одразу ставили умови – зробити кілька пісень російською мовою. Ми на це не пішли. Ну уявіть собі, що Bryan Adams приїжджає в Росію і його просять зробити кілька пісень російською мовою. Я не претендую на рівень Bryan Adamsa, але таке ставлення до своїх найближчих сусідів не викликає ніякого бажання заробляти гроші на російському ринку і ламати свої принципи. Якщо раптом у мене колись народиться пісня російською мовою, я її напишу, запишу, заспіваю і зроблю це із задоволенням. Але якщо у мене не йде, не пишеться, не хочеться цього робити, навіщо мені ставити такі умови?

А як ти оцінюєш стан сучасної української музики?

В плані розвитку музики дуже непоганим був 2005 рік. Відчував поштовх. Можливо, Микола Томенко допоміг цьому, бо він дуже активно проявляв зацікавленість у всьому українському. Можливо, не завжди робив це вдало, якісно і добре, але ймовірно через це і пішов масовий інтерес до української музики. Багато хто зміг видати свій дебютний альбом, з'явилися українські програми на телебаченні, на радіо, більше музики стало в ефірі. Але на даний момент все повернулось на гірше. Погано, що подібна ситуація не тільки в музиці, вона взагалі в українській культурі, в усьому.

Іноді складається враження, що культура в Україні – це безперспективне явище. Хоча тут знову ж таки певною протиположністю є президент Ющенко, який при всіх своїх політичних мінусах все таки проявляє інтерес до культури, до української історії. Завдяки цьому якісь шматки, хоча би якісь пласти української культури консервуються у незмінному стані, але не

зникають принаймні, чи навпаки, набувають певного розвитку. Певною мірою входять в моду українські ремесла, українська вишиванка, народний виріб.

Але це традиційна культура...

Я кажу про все. Зрозуміло, що ми представляємо дещо іншу українську культуру, але коли мова йде про загальний стан культури, так чи інакше все взаємопов'язане, так само, як культура пов'язана з економікою, з політикою, з іншими аспектами повсякденного життя. Нікуди від цього не дінешся.

А чи молодим виконавцям важко пробитися в українському шоу-бізнесі?

З одного боку, український шоу-бізнес – досить умовне поняття, і в частині „український“, і в частині „шоу-бізнес“. Немає ніяких механізмів, як талановитому українському музиканту стати відомим, знайти можливість стати професійним музикантом, зробити музику своєю основною справою в житті, жити за рахунок музики, не займатись іншими проектами в житті, щоб себе прогодувати, а музику залишити на рівні захоплення. Не існує в Україні такого механізму. Немає структури, яка шукає таланти, готова вкладати в них кошти, розкручувати, популяризувати. Це з одного боку. З іншого, немає жодного державного протекціонізму. В сучасних умовах, я вважаю, без цього не можна. А все те, що держава ніби намагається зробити, щоб підтримати сучасну українську музичну культуру, воно в більшості йде на шкоду.

Скажімо, коли в примусовому порядку намагаються примусити радіостанції крутити тільки українську музику, роблять це настільки грубо і примітивно, що радіостанції зроблять все можливе, аби збільшити в ефірі кількість російськомовної української музики. Збільшать кількість пісень розкручених брендів, наприклад, „Океану Ельзи“, але все одно не пустять нових виконавців, не почнуть крутити нові пісні. І роблять це можливо не тому, що їм нецікаво, а тому, що на них тиснуть. Наприклад, коли почали тиснути на Європу-FM, ті цілий день крутили одну пісню Верки Сердючки. Такі акції протесту.

Тоді якими принципами керується український шоу-бізнес?

В більшості випадків український шоу-бізнес, як правило, відстоює інтереси

свого власного клану. Тобто, є певна клановість, яка простежується, взаємозв'язок між власниками рекордингових компаній, студіями, кліпмейкерами, представниками телеканалів, радіопрограм, організаторів фестивалів і так далі. Дуже рідко і в дуже окремих випадках є схема правильної роботи в шоу-бізнесі. Я в цьому відношенні з великою повагою ставлюся до „Океану Ельзи“. Не все мені подобається, що вони роблять, однак це дуже грамотний шоу-бізнесовий проект, який працює, як мені здається, правильно. Але, на жаль, це один із небагатьох прикладів, який не можна назвати правилом. Поки що.

Можливо в Україні відрізнити добру поп-музику від попси?

Є поняття попса, а є поняття поп-культура, поп-музика. І мені здається, дуже багато хто не розуміє різниці між ними. Поп-культура – своєрідний пласт культури, який є професійним, якісним. А попса – це примітивізм, це спрощення, це певна кон'юнктурна гонитва.

Чи фактично російська, чи ширше – російськомовна – попса є загрозою для української культури?

Це можна простежити хоча би на тому факті, що у жанр російської попси доволі часто переходять українські виконавці – Таїсія Повалій, Ірина Білик, – оце яскраві приклади. Той факт, що дуже багато поп-проектів, які створюються в Україні, одразу починають працювати вже як російський поп-проект, зроблений в Україні, свідчить про те, що небезпека така існує.

Двомовність в Україні є для тебе проблемою?

Я вбачаю у цьому проблему лише в політичному аспекті. Це дуже гарний інструмент для політичних ігор, маніпуляцій. У середині 90-х років, коли політики не загострювали це питання, проблеми не було. На даний момент – це чудовий інструмент для нарощування конфронтацій, чудовий привід намотити воду, як-то кажуть, щоб наловити рибку у цій каламутній воді. Я не бачу проблем, щоб мене зрозуміли у російськомовному регіоні. Я не бачу проблем в тому, щоб російськомовну пісню зрозуміли у західному регіоні. Але я бачу проблему, що у ситуації двомовності виникає не реальна загроза знищення української мови. Бо ні для кого не секрет, що ведеться потужна інформаційна ідеологічна війна з боку Росії

щодо України. Варто перемкнути канали в телевізорі, як все стає зрозумілим. І цей постійний інформаційний тиск підсилений внутрішніми мовними конфронтаціями, я вважаю сильно підігрітим. Воно лягає одне на одне і спричиняє те, що українська мова потроху зникає з повсякденного вжитку, з пісні, з кіно.

Чи можна в Україні прожити виключно на заробіток з музики?

Ти знаєш, значну частину того, що я отримую в житті (в матеріальному плані), я отримую не за рахунок музики, на жаль. В Україні з цього жити неможливо. Дуже багато людей жи-

вуть з музики, але все одно за рахунок політики, реклами, якихось там інших проектів, дотичних до музики, але не безпосередньо з неї. Рівень таланту не завжди відповідає рівню матеріального забезпечення. Хоча, звичайно, багато чого залежить від особистих стосунків, випадковостей. Іноді знайомі кажуть, що „тобі, Сашко, Бог допомагає, або ангели, або щось тебе реально тягне“. В яку би скрутну ситуацію я не потрапляв, завжди виходжу собі на користь. Мені хочеться вірити, що дійсно є вищі сили, які опікуються мною і допомагають мені. Так одразу легше живеться і завжди є привід для оптимізму.

Тема:

мастурбація

Дві музики – два способи життя

» Як каже великий друг української літератури Ростик Шпук: „У них просто збився ритм зміни трусів“. У них – це у тих непритомних „захисників Конституції“, яких Партія регіонів завезла цієї весни на Майдан Незалежності. Про харчі, біотуалети і кишенькові гроші партія більш-менш подбала. Але забула про труси.

Відтак головною диференційною ознакою блакитного Майдану-2007 став сморід. Сморід непраних від часів Советського Союзу трусів – ось чим запам'ятається Майдан Януковича. Густо помальовані вуста партії і – за сумісництвом – Перша Проблядь України (дехто однак вважає, що все-таки друга, бо перша – це Мороз) Ганця Герман вже третій рік обіцяє нам „нове обличчя регіоналів“. Пані Ганцю, послухайте моєї поради: вирішіть спочатку якое питання з тими трусами. Інакше ніхто не наважиться підійти до вашої братії достатньо близько, щоб розгледіти їхнє нове обличчя.

А тепер запитайте мене: який стосунок до цього всього має музика? Має. І то навіть дуже безпосередній. Навесні 2004-го я впевнено стверджував, що на президентські вибори не піду, бо не бачу сенсу витратити вихідний день на ігри псевдопатріотів. Влітку того ж року я вже говорив, що на вибори піду і проголосую, але агітувати ні за кого не збираюся, бо агітувати – це брати на себе відповідальність за вчинки свого кандидата, а я вельми сумнівався (і мав, до речі, рацію), чи в Україні є бодай один політик, за вчинки якого я хотів би відповідати. Минуло ще кілька місяців – і я був вимушений сказати собі: „Любий друже, забудь на якийсь час про куртуазність і білі рукавички. Ти не в захваті від Ющенка, але подивися на його конкурента. Подивися на це хамське рило, на „попсу і блатняк“, виразниками яких він є“. Справді, я не читав їхніх тодішніх передвиборчих програм. Я взагалі ніколи не читав жодної передвиборчої програми: щось не гріє мене всіляке фентезі про гобітів-гоблінів, інопланетян і „захист інтересів простого народу“. Але я не міг не здійснити естетичного вибору: що завгодно – тільки не Кобзон з Кіркоровим, що завгодно – аби лише не Повалий з Могилевською і рештою тієї попсової гидоти, яка підспівувала Януковичу.

Скільки не промовляй „соборність“ – розполовинене тіло до купи не зростеться. Що з політико-географічного погляду

Україн є принаймні дві – це нині й діти знають. Політики знають також, але продовжують наполягати на єдності, бо, мовляв, єдність – це споконвічна мрія всього українського народу. Але, наприклад, я – теж український народ. Тим часом моя споконвічна мрія цілком відрізняється від тієї, яку декларують політики. І (увага!) відрізняється вона перш за все не з політичних чи географічних міркувань, а саме з естетичних. Я готовий повірити, що програма регіоналів не гірша за нашоукраїнську чи бютівську, я готовий погодитися, що терикони у певному сенсі такі ж гарні, як Карпати, але за жодні скарби Ахметова я не можу змусити себе слухати їхню музику. 25-го, здається, листопада 2004 року я трохи потинявся поблизу Київського залізничного вокзалу. Перед вокзалом стояла сцена, на сцені Янукович щось городив про „шкідливого kota Леопольда Ющенка“. Синій – не так від ідеології, як від холоду й горілки – донецький пролетаріат рішуче схвалював маячню свого лідера. Це виглядало моторошно. Я почав підозрювати свою країну в існуванні таємних лабораторій, де на людях проводяться досліді з генної інженерії. Я почав жаліти цих людей, цих жертв диявольських експериментів. Я почав думати, чим їм можна допомогти. Та коли на сцену вийшла якась попсова шмара на ім'я Gallina, я зрозумів, що відступати нікуди. Хай буде революція, хай буде громадянська війна, хай буде кінець світу, але я не можу допустити, щоб моя дитина зростала під ці олігофренічні співи.

Незадовго до найуспішнішого в житті полювання головний ідеолог Партії регіонів Євгеній Кушнар'єв устиг зізнатися журналістам, що його музичні уподобання сформовані „советской естрадой“. І в цьому вся проблема. Нинішня нібито українська попса – це мертвонароджене дитя холуйської совкової естради. Помаранчева революція, зокрема (а може, передусім), була бунтом живої української естетики проти смороду совкової трупарні. Їхнім згоданим і незгоданим музичним покійникам ми протиставили нашого Олега Скрипку, наш „Тартак“ і „Плач Єремії“, наші „Мандри“ й „Кому вниз“, Вакарчука і Бурмаку... Ми протиставили їм країну наших мрій. Тому наш Майдан навіть у листопаді пахнув „майже весною“, а їхній навіть у квітні смердів есесерівським сьомим листопада.

Зі сцени у велику політику

Політична заангажованість українського шоу-бізнесу

Початок кожної передвиборчої кампанії — чи парламентської, чи президентської, — в незалежній Україні вже традиційно супроводжується концертами на підтримку кандидата. Ще кілька років тому політична агітація силами вітчизняних та з „близького зарубіжжя“ (російських) артистів була не такою відвертою, як сьогодні. З 2004 року український шоу-бізнес поділений за політичними вподобаннями дуже чітко, його політична заангажованість проявляється не лише в підтримці тих чи інших партій, але і в особистій участі в політичних процесах країни. Тепер співаки, музиканти, актори самі „йдуть у політику“.

► Політична „активність“ українських музикантів з’явилася з появою демократичних виборів в незалежній Україні. На початку 90-х вибори були доволі передбачуваними: ті, хто не хотіли змін, традиційно голосували за комуністів, національно-свідомі — за нові імена. А тому ні кандидати, ні їхні штаби особливо не напружувалися. Та з кожним роком за голос виборця кандидатам доводилося воювати щораз дужче. Тому політика пішла в народ, і звідси — всі супутні наслідки.

Задля перемоги одні політики використовують адмінресурс, інші — матеріальну допомогу, ще інші звертаються до людей за посередництвом мистецтва, активно залучаючи до передвиборчої кампанії митців різних жанрів та рівнів. Переважно майбутні „слуги народу“ вдавалися

до змішаних форм агітації — одного дня роздавали гречку по селах, іншого — зі сцени райцентру чергова „зірка“ закликала зробити правильний вибір. І це мало наслідки — приїзд до невеличкого міста зірки всеукраїнського масштабу (та ще й у контексті зустрічі з кандидатом, тобто за дармо), залишався в пам’яті людей надовго.

Принцип простий: чим більше про тебе чують, та ще й із вуст знаменитостей, тим більше шансів, що за тебе проголосують. Тому і їздили василі зінкевичі, івани поповичі, алли кудлай та інші поп-зірки того періоду містами та селами України заробляли голоси для свого спонсора, а собі — „трудодні“. Виборці вірять, коли зі сцени його кумир, щиро і відверто, ледь не зі сльозами на очах, розповідає, якою хорошою та порядною

людиною є Іван Іванович, як він дбає про людей, їхній добробут, от і концерт допоміг організувати, і саме завдяки його допомозі кумир зможе приїжджати до цього міста, села ледь не щодня, тільки проголосуйте. Це шаблонна промова артистів, незалежно від того, за яку саме партію чи конкретного політика він агітував. У 1998 році під час президентської передвиборчої кампанії тендітна Ані Лорак співала: „Голосуй по уму, голосуй за Кучму“. Таких „хітів“ перед кожними виборами продукувалося десятки, але й забувалися вони відразу після виборів.

А позаяк кандидатів та партій ставало все більше, то й видаткова частина на культурну агітацію також росла. Тепер недостатньо було влаштувати звичайний концерт: він мав бути кращий і дорожчий, ніж у конкурента. Відповідно, і зірок почали запрошувати знаменитіших.

Під час парламентської передвиборчої кампанії 15 лютого 2002 року до Львова приїхала Юлія Тимошенко. Її мітинг відбувався в центрі міста перед пам’ятником Шевченкові. На зустріч з нею прийшло чимало людей, та більшість із них були членами політичних партій, які входили до БЮТ. Увечері того ж дня у львівському парку культури мала концерт популярна група „Скрябін“. Людей було набагато більше, ніж на мітингу. На концерт прийшли здебільшого

Саме від Фагота, фронтмена групи „ТНМК“, найбільше перепало біло-голубій Наталі Могилевській. Дійшло й до кулаків. Чоловік співачки хотів побити Фагота за словесні образи.

студенти, але студенти також мають право голосу. І хоча згодом Андрій „Кузьма“ Кузьменко, лідер гурту, заперечував свою участь в будь-якій політичній агітації, того вечора він агітував за нову політичну силу „Озиме покоління“, що представляла молодих журналістів, політологів, громадських діячів. Зі сцени „Кузьма“ переконував, що „озимі кльові“.

Вибори – сезонні заробітки

Чимало українців їздить на сезонні роботи до Польщі збирати врожай яблук чи полуниці. Вибори для українських співаків – такі ж сезонні заробітки щодва роки. Так принаймні було донедавна – на парламентських та президентських виборах. Це реальна можливість заробити, і заробити непогано.

У 90-х співакові, навіть із кількома званнями (заслуженого, народного тощо), зібрати повен зал було нелегко – люди більше переймалися здобуванням хліба насущного, ніж прекрасним. Тому передвиборчі концерти були вигідними для усіх учасників цього процесу. Люди мали можливість відвідати концерт, на який за звичних обставин не потрапили б через брак грошей, скажімо. Кандидати ще раз про себе нагадували виборцям. Артисти заробляли.

Мотивацією для артистів були не тільки гроші. Це могли бути й домовленості – наприклад, сприяння творчій діяльності, або державні відзнаки.

Більшість артистів не вирізняються особливою перебірливістю. З ким домовилися, за того й агітують.

Агітаційні концерти не завжди відбувалися у відкрито агітаційній формі. Акцію можна приурочити до будь-якої дати – від Дня бібліотекаря почавши, і популярнішими та масовішими „днями студента“, „днями сміху“, „днями жінки“ закінчуючи. Не оминаються і релігійні свята. Найсуттєвіше, що сцену завжди прикрашає політична символіка того кандидата, який за акцію платить, а глядачі отримують прапорці, повітряні кульки, календарики з логотипом та гаслом того ж кандидата. Саме так 2004-го року штаб прем'єр-міністра України Віктора Януковича проводив агітацію в різних професійних колек-

Після Помаранчевої революції Олег Скрипка відмовився бути радником президента і брати участь у політиці. Цієї весни він знову вийшов на Майдан.

Вибір співачки Марічки Бурмаки був однозначним – підтримка помаранчевих політиків. Та й не дивно, адже її кузин Юрій Павленко був серед перших осіб „Нашої України“.

період незалежності, то помітний якісний прогрес. Раніше виконавці агітували за будь-кого, лиш би платили, нехай і небагато. Великі гонорари платили тоді лише російським зіркам. Тепер українські зірки співають за великі гроші, або не співають, якщо переконання співака не співпадають з переконаннями кандидата. Сьогодні і в політиків змінилося ставлення до творчої братії. Навіщо платити співакові за кілька концертів десятки-сотні тисяч доларів (точну суму ніхто з виконавців не назове, як ніколи й не зізнається в її отриманні), якщо йому можна запропонувати місце в партійному списку. І не в останній сотні, а в першій десятці. Тоді співак особисто зацікавлений працювати на вигреш кандидата.

Так у березні 2006-го до складу парламенту увійшла співачка Руслана. Її присутність в парламенті коментували всі, кому не ліньки. Основні питання, які озвучуються з цього приводу, – яка з Руслани користь у парламенті, наскільки доречними є її сценічні костюми в сесійному залі, і чи має вона право співати на приватних вечірках (що гарантує високі гонорари), маючи депутатський мандат.

Співачці Софії Ротару, популярній не лише в Україні, поталанило менше. Вона була в першій п'ятірці Народної партії Володимира Литвина, колишнього спікера Верховної Ради. Та незважаючи на її популярність серед електорату, на що розраховував Литвин та його однопартійці, бажаного результату не було.

Сьогодні на київському Майдані та Європейській площі знову людно і знову чути музику. Тільки тепер з Майдану лунає „Ча-ча-ча, ча-ча-ча мы за Януковича“, а з Європейської площі – нові перли Олега Скрипки: „На вибори підемо масово. Вас вітають „Воплі Відоплясова““.

Цілком імовірно, що незабаром у сесійній залі Верховної Ради буде ще більше „співаючих“ депутатів.

» тивах задовго до офіційного початку передвиборчої кампанії. Повторюся: так було донедавна.

Проте в кінці листопада 2004-го, після другого туру виборів, коли незадоволені результатами голосування люди вийшли на київський майдан, у мистецькому середовищі сталася суттєва зміна. Співаки, музиканти почали співати не за матеріальну винагороду, а за переконаннями. Молодіжні культові групи на зразок „ВВ“, „Океану Ельзи“, „ТНМК“, „Тартаку“ та співаки-солісти почали виступати на сцені Майдану Незалежності, щоб підтримати людей, які залишилися на головній площі країни.

Тоді виник конфлікт і в середовищі музикантів. З боку „помаранчевих“ співаків летіли звинувачення в бік „біло-голубих“ у запродавстві. Одні відрікалися від інших назажди, заявляючи, що більше ніколи в житті не подадуть їм при зустрічі руки. Найбільше від „помаранчевих“ перепало тоді Наталії Могилевській та Таїсії Повалій. Поза концертними виступами ці

співачки активно підтримували Віктора Януковича ще й своїми політичними заявами. На чергову образу Могилевська відповіла: „Я не сука і не крыса, я народная артистка“. А „золотий голос України“, Таїсія Повалій заявила, що відтепер в її гардеробі не буде жодної речі помаранчевого кольору.

Та як тільки напруга в суспільстві послабилася, люди почали забувати шоубізові пристрасті. Наталія Могилевська є нині ведучою одного з найпопулярніших телешоу на рейтинговому каналі „Інтер“, Таїсія Повалій збирає повні зали, співаючи в дуеті з росіянином Ніколаєм Басковим, Олег Скрипка з „ВВ“ проводить „Українські вечорниці“, де дрескодом є український костюм (щонайменше – вишиванка), і куди іноді заглядає президент Ющенко.

Замість мікрофону – мандат депутата

Якщо аналізувати участь українського шоу-бізнесу в політиці за весь

Шоу повинно тривати

Покажіть мені принаймні одну людину, яка ніколи в житті не бачила бодай одного широко розрекламованого, однак низькосортного фільму, чи не тримала б у руках бульварної газети, напханої плітками, і я від здивування з'їм власні капці.

» Довгоногі безголосі співачки, матрешки з обличчями політичних лідерів, ток-шоу для домогосподарок... Усе це давно стало невід'ємною і навіть природною частиною нашого існування. Прискіпливі науковці, які звикли усе підганяти під стандарти та правила, окреслюють цей феномен терміном „масова культура“. Завдячувати народженням маскульту повинен буремному ХХ століттю і американським соціологам. Занадто насичене подіями, змінами у суспільній свідомості, технічними проривами і відкриттями сторіччя добряче змучило пересічних громадян у розвинених (і не дуже) країнах світу. Елітарне мистецтво, завжди орієнтоване на обмежений прошарок суспільства, не могло задовольнити потреби звичайних споживачів у душевному відпочинку. На плодючому повоєнному ґрунті, в умовах „холодної війни“ і напруженого соціально-політичного протистояння саме масова культура стала тим віконечком у задзеркалля, яким міг скористатися кожен охочий. Більшість західних культурологів схильні трактувати „масову культуру“ як народну культуру мас, доступну для найширших верств населення. Натомість у Радянському Союзі „маскульт“ тривалий час оцінювали як кризу західної культури, протиставляючи їй не менш фантастичний і розпливчастий соцреалізм.

Головна відмінність масової культури від культури у її традиційному розумінні полягає у повному підпорядкуванні ринковим інтересам. Тож визначальним тут є не внутрішня сутність, а комерційний успіх. Здобутки „масової культури“ оцінюють за реакцією аудиторії, рівнем попиту, сумами прибутку. Скажімо, саме суми касових зборів посідають чи не головне місце в описі нових кінофільмів. Є й ще одна характерна ознака „маскульту“ – циклічність: щойно якась продукція (зауважте, саме

продукція, а не, скажімо, мистецький витвір) має успіх, негайно виготовляється серія схожих. А тому на екранах миготять численні сиквели і пріквели, магазини миттєво розпродують продукцію із зображенням кінозірок і культових героїв, а нові пісенні творіння нових „зірок“ шоу-бізнесу зливаються в єдиний потік з двох акордів та двох слів. „Попит породжує пропозицію“, – миготить червоними літерами у мізках численних продюсерів, і на-гора видаються нові й нові фільми, книги, футболки, зірки, комікси. Масова культура цікава тим, що може безболісно перетравлювати абсолютно різні суспільні явища. Так, рух „гіпі“, який свого часу був проявом соціального протесту, досить швидко був увібраний масовою культурою. І сьогодні пацифістські значки гордо носять хлопчики й дівчатка, які навряд чи знайомі зі справжньою причиною виникнення „дітей-квітів“. А падіння Берлінської стіни одразу ж перетворилося на шоу, коли уламки почали розбирати на сувеніри. В Єгипті, подекують, до пірамід спеціально підвозять вантажівки з камінчиками, аби туристи не розбирали „на пам'ять“ самі піраміди.

Звісно, справжні мистецькі шедеври теж часто мають комерційний успіх, однак вони не створюються виключно заради отримання прибутку. Нерідко художників, які орієнтуються на смаки публіки і творять виключно у цьому ключі, називають ремісниками. Доволі зневажливе ставлення, чи не так? Однак масовій культурі дорікати таким не випадає, адже вона не декларує потяг до відкриття чогось нового. Вона на тарілочці із блакитною облямівкою щедро підносить споживачеві готовий продукт. Може навіть розжувати і покласти до роти. А для того, аби не примушувати людей напружувати звивини, залюбки послуговується штампами і стереотипами. Пам'ятаєте, як у всіх лати-

TV

На плодючому повоєнному ґрунті, в умовах „холодної війни“ і напруженого соціально-політичного протистояння саме масова культура стала тим віконечком у задзеркалля, яким міг скористатися кожен охочий.

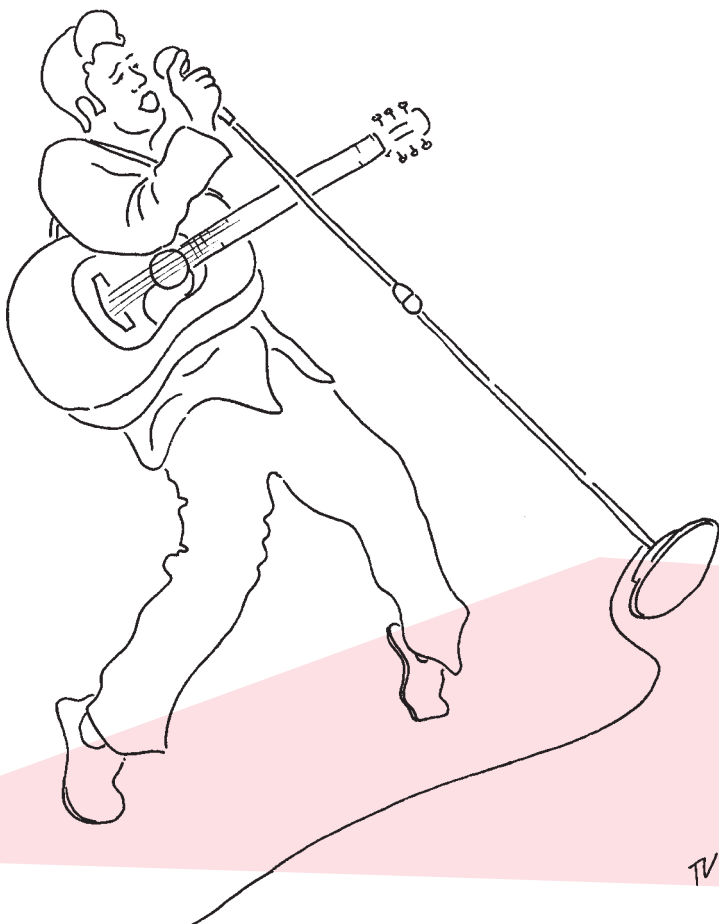
ноамериканських серіалах головні герої неодмінно втрачають пам'ять? Дитяча забавка „знайди десять відмінностей“ у таких умовах перетворюється на доволі захоплюючий процес.

А візьмімо для прикладу щедро пропагований культ зірок. Теж, до речі, виплід масової культури. Сьогодні „створення“ зірок у галузі мистецтва, спорту, моди перетворилося на справжню індустрію, прибутковості якої може позаздрити чимало

» промислових галузей. І головним у цьому процесі є не так фігура самої „зірки“, як бізнесовий хист її продюсера. А тому з'являються нескінченні кулінарні передачі за участю зірок, танці з зірками, зірки на льоду, зірки на арені цирку. Від такої кількості земних астрономічних тіл цілком може запаморочитися в голові. До того ж, щойно з небосхилу зникає якась „зірочка“, як на заміну їй неодмінно приходить плеяда абсолютно аналогічних. Найлегший шлях до статусу зірковості – пісенний. Досить мати довгі ноги, струнку фігуру і хорошого продюсера. Усе інше – справа техніки. Створення шлягерів сьогодні – справжнісінька золота жила. На жаргоні австрійських торговців ХІХ ст. це слово означало „успішно збутий товар“. Пройшло більше століття, а сенс шлягеру залишився таким же. Цікаво, що найбільшою популярністю у текстах цих творінь користуються займенники „ти“ і „я“, а загалом словник шлягеру нараховує всього зо 120 слів.

Втім, масова культура – доволі оманливий термін, адже попри усю демократичність вибору, смаки аудиторії формуються штучно. А значить, можна створити аудиторію, якою напрочуд легко маніпулювати. Насаджування чужих цінностей вже призвело до появи перекручених на український лад англійських термінів у назвах фірм, магазинів, телеканалів, певних звичаїв та прикмет. Прагнення протистояти засиллю масової культури подекуди призводить до формування нової її реальності. Так, українські співаки все частіше використовують у своїх творах народні мелодії, однак здебільшого це виключно данина моді, прагнення виокремитися на загальному тлі.

Тут неодмінно слід загадати про кіч. Це слово виникло на зламі ХІХ–ХХ ст. в німецькому літературному середовищі як синонім вульгарних літературних творів. Зараз воно розуміється широко – несмак взагалі, різні форми підробок під справжнє мистецтво. Це і матрьошки з намальованими на них козаками, і футболки із зображенням Шевченка, стилізованим під традиційний портрет Че Гевари, і Верка Сердючка. Кіч можна розглядати як пародію на традиційне мистецтво, захоплюючись вдалою, або ж не дуже, імітацією. Кіч можна вважати і своєрідною формою мистецтва, досить згадати принаймні роботи Енді Воргола. А можна назвати кіч вульгарщиною

Створення шлягерів сьогодні – справжнісінька золота жила. На жаргоні австрійських торговців ХІХ ст. це слово означало „успішно збутий товар“. Пройшло більше століття, а сенс шлягеру залишився таким же. Цікаво, що найбільшою популярністю у текстах цих творінь користуються займенники „ти“ і „я“, а загалом словник шлягеру нараховує всього зо 120 слів.

і гидливо кривити носика. Однак зігнорувати наявність і популярність цього явища не вдасться. Досить відідати будь-який мистецький ринок – чи то Андріївський узвіз у Києві, чи „Вернісаж“ у Львові – як неодмінно наштовхнешся на розмаїття яскравих форм, які навряд чи можна назвати справжнім мистецтвом.

Однак несправедливо було би вважати, що масова культура носить виключно негативний характер. У фільмах, піснях, масовій літературі часто є посилання на універсальні принципи людського життя: „робіть добро“, „любіть один одного“. Поєднання високої та масової культур

приспорило широке розповсюдження не лише розважальної художньої продукції, але й популярної науки. Все більш затребуваними стають видання і передачі освітнього характеру, які охоплюють широку аудиторію. А втім, і спроби повернутися до народних джерел, нехай навіть спершу і у спрощених формах, цілком здатні виховати бодай кількох справжніх митців. „Шоу повинне тривати“, – співав Фреді Мерк'юрі. І шоу триває.

Кілька слів про цінності та культуру

Не можу надивуватися, скільки борців за культуру з'явилося за останні тижні у моїй країні. Не минає й дня, аби з медій не лунали розпачливі ридання з приводу того, що держава зруйнувала мистецтво, що країна опинилася без візії чи чогось там ще, і що якісь загадкові „духовні потреби“ залишаються незадоволеними.

» Одні переживають через те, що культури в нас, властиво, нема, а інші – через те, що в тієї, яка вижила, безнадійно низький рівень.

Персони ЗМІ та політики завзято почали критикувати державне телебачення, причому їхні речники, напевно, досягли консенсусу при пошуках цінностей на гольфових майданчиках. Але найпотішніше виглядають ведучі з радіо та ТБ, котрі скаржаться на неякісну програму на всіх каналах, окрім свого власного.

Кортить запитати: „А хто ж вас оті дурниці, що вас дратують, змушує оглядати? Невже ви живете при диктатурі, де вас насильно прив'язують до стільців і не дозволяють заплющити очі? Відключіть телевізори – позбудетеся турбот. І дайте вже спокій!“ Або просто перемкніть канал і з'ясуєте, що навіть славетні ORF2 та ČT2 вже не ті, що раніше. Драматурги європейських програм вже давно підозрюють, що вартісні програми та фільми розраховані на глядачів, що страждають безсонням і вмикають приймач біля олівничі. Шукати силоміць культуру в телебаченні – це наче шукати сьогодні освіту в наших вузах.

Не заробиш, не покуриш

Трьох відомих членів трупи Словацького Національного театру звільнили з роботи. Двоє подалися в телесеріали, третій – в reality-show на екзотичний острів. „Вони стали на задні... Загнали мене в кут“, – пояснив ситуацію один із найпопулярніших словацьких акторів, Марош Крамар. Головною причиною непорозуміння він назвав високу робочу зайнятість та низьку зарплату в державних театрах, якої „вистачає лише на ‚Marlboro‘“. Доволі суворий вердикт роботодавцям,

які йому впродовж 27 років щомісячно давали зарплату та платили податки.

Але якщо в Національному театрі справді панує незадоволення з приводу зарплат, то чому його чільні працівники не протестують, не обурюються, не організовують публічних дискусій? Чому негайно не оголосять страйк? Зі своєю широкою популярністю вони б змогли донести цю новину до кожного ЗМІ в державі, і „в кут“ був би загнаний хтось зовсім інший.

Тиждень тому я по телебаченню вперше подивився програму „На волосинку від цілі“, де знані особи розгадують маловідомі діалектні та інші загадкові слова. Словацькі актори Марош Крамар та Ян Кронер разом із дружинами грали ролі навіть не завсідників, а таки тамтешніх мешканців. Невимушено влаштувавшись в кріслах, вбрані по-домашньому, на ногах – щось на кшталт пантофлів. Яке там незадоволення! У студії панував гарний настрій, учасники постійно сміялися, хоча я не зовсім розумів, а власне, з чого? Чому не використати простір і замість купи чудернацьких слів не сказати натомість кілька власних, достатньо гострих і некомфортних? Їхня колега, яка ще залишилася в театральній трупі, намагалася повернути увагу до своїх великих грудей (про це було сказано двічі – мабуть для певності). Що змушує цих талановитих та освічених людей робити із себе посміховисько? Чи лише те, що живемо в attention есопомі і вони мусять бути навидноті, не перебираючи способами і засобами? Крамар скаржився, що через свою перевантаженість ледве знаходить кілька годин для сну... Але якби пропустив бодай одне телешоу, то мабуть зумів би надолужити згаяне (зокрема, роль в Чапковій R.U.R.). Доки

триватиме ситуація, при якій словацьких акторів неможливо зібрати до купи на репетиціях, зате можна зустріти на автостраді D1, коли вночі мчать на зйомки реклами або серіалу?

Справді, важко звинувачувати молодих акторів у тому, що рвуться за кожним значнішим заробітком, якщо їхня перша зарплата становить 11 000 крон (близько 320 євро – прим. перекл.) і це – без відрахувань. За такі гроші ніхто з публіки й пальцем не поворухнув би. З іншого боку, важко ввечері сподіватися блискучої гри від дубляжних машин, які впродовж восьми годин денно торохтять інфантильні репліки в теленовелах.

Сам я в дещо схожій ситуації. Не минає дня, щоб не видзвонював мобільний, з якого звучить пропозиція написати статтю (глосу, фейлетон, просто будь-що) в новий, часом ще неіснуючий, журнал, який повинен з першого номера бути досконалим, блискучим, надрукованим на крейдованому папері і т.д.

„А які у вас гонорари?“ – запитую щоразу.

„Стандартні – двісті крон за сторінку. Негайно вам вишлю електронну версію нашого журналу. Сторінки з рекламою спокійно пропустіть та зосередьтеся на змісті“.

Це, аби я випадково не звернув увагу на те, що за той самий простір, за який мені пропонують десять баксів, рекламодавці платять 110 000 крон без податків (3200 євро – прим. перекл.). Я здобув репутацію людини, що відмовляється від кожної пропозиції, але я просто покидаю гру на авторів-бідолах та всевладних редакторів або власників. Більшість ЗМІ прийняли розцінки гонорарів з 1989 року, а інсерції з – 2007 року. Можливо, декому ця диспропорція видається смішною, але мені – вже ні. Крім того, я належу до ексклюзивної групи населення з найвищим податковим навантаженням – 21 %, тобто на два відсотки більше, ніж всі решта.

Доки в нашій маленькій країні тих, хто за свою мистецьку роботу вимагає відповідну винагороду, будемо називати зрадниками якихось ідеалів, запродавцями? Доки буде діяти правило, що кожен автор, який продає більше, ніж двісті примірників, автоматично стає „комерційним та кон'юнктурним“ митцем (газета SME про словацького прозаїка Максима Е. Маткіна)? Як довго ми ще будемо підтримувати культ невдахи?

Молодий німецький письменник Даніел Кеглманн, який продав міль-

Йон книг свого чудового роману „Вимір світу“, став національним героєм. Німці носять його на руках як спасителя культури та, властиво, читання і організували йому світове турне. В нас би йому такої слави ніхто не пробачив. Нуль шансів на успіх. Справа в тому, що він не оспівує „справжні цінності“, яких прагнуть наші чиновники від культури. Я й досі нічого більшого про оті „цінності“ не дізнався, окрім того, що вони „справжні“.

Особисто я буду дуже здивований, якщо Кеглманнову книгу хтось перекладе на словацьку. Професійні літературні перекладачі, які також досягають бездоганих креативних результатів, одержують за 200-сторінкову книгу майже стільки, скільки отримують актори за годину, просиджену в шоу. Пардон, робота перекладача – змістовніша місія! І тому той, хто присвятить їй своє життя, отримає від майбутнього міністра культури диплом або зможе йому одного дня подати руку.

Виживе живе мистецтво?

Признаюся, якщо словацьке суспільство в найближчому майбутньому ще більше zdeгенерує, мені буде шкода, але я через це (без сумнівів!) не вириватиму на собі волосся. Місія підвищувати культурну свідомість цілого народу мені абсолютно чужа. Змушу-

Страждальцям, які побиваються над тим, що сьогодні вже нікого не цікавить поезія, я радив би піти колись подивитися на словацький хіп-хоп. Тисячі молодих людей безпосередньо слухають рими – грантові комісії в Брюсселі до цього непричетні, а нашим платникам податків це нічого не коштує.

вати будь-кого до мистецтва вважаю важким злочином.

Може, в людей нема грошей на культуру? Коли я місяць тому зайшов на єдину бароккову оперу в тутешньому репертуарі, мені це коштувало 30 (тридцять!) словацьких крон (1 евро – прим. перекл.). Я не хотів повірити касирці, доки вона не показала над-

руковану на квитку ціну. Білетерки мені біля входу відразу сказали, що я спокійно можу сісти на найдорожчі місця, бо в залі буде порожньо.

Більшість книг, які я купив, коштували не більше 100 крон (3 евро – прим. перекл.), а йдеться переважно про мої улюблені товсті європейські та американські романи в твердій палітурці. Квитки в театри коштують половину, інколи третину від ціни квитків в кіно. Виступи поп- та джаз-музикантів все ще набагато дешевші, ніж у Відні або Празі, не кажучи вже про філармонію.

Міністерство культури та більшість критиків безперервно повторюють, що в нас виходять лише посередні альбоми, погані романи, мізерні оповідання, жадливі вистави, страшні театральні п'єси і ще гірші фільми. Мені також не подобається 90 відсотків всього, бо в мене просто інакший смак, але, якщо скласти співвідношення і порівняти все це з Німеччиною та США, то виходить приблизно однаково. Немає нічого простішого, ніж на малому ринку називати всіх митців бездарними нахабами і скаржитися на цілий світ в журналі з державною дотацією, в якому більше дописувачів, аніж читачів.

Щоразу тут поминають певний жанр як остаточно мертвий – то роман, інколи – оригінальну п'єсу або сучасну оперу. Натомість, коли дебютант Бранко Єлінек видав двотомний

ілюстрований роман „Оскар Ед“, в Словаччині майже ніхто цього не помітив, хоча в Чехії він здобув значний розголос. Вистава братиславського театру SkRAT під назвою „Центральна Європа тебе кохає“ була поставлена буквально в підвалі помешкання одного з акторів. Опера „Доля“ Мартіна Бурласа проводилася в умовах, близьких до повстанського театру. Причому, на мою думку, йдеться про найвизначніші творчі ініціативи в державі, які цілком витримують порівняння з актуальними жанровими трендами закордону. Ці та багато інших людей надалі працюють, всупереч жажливим умовам, оминаючи т.зв. „офіційну культурну сцену“.

Страждальцям, які побиваються над тим, що сьогодні вже нікого не цікавить поезія, я радив би піти колись подивитися на словацький хіп-хоп. Тисячі молодих людей безпосередньо слухають рими – грантові комісії в Брюсселі до цього непричетні, а нашим платникам податків це нічого не коштує.

„Public Enemy“ (американська репова група – прим. перек.) увійшли в підручники модерної американської літератури. Німецький Гете-Інститут організовує світові турне найбільших талантів slam poetry, літературного репу. Ви можете собі уявити, що хтось в Словачькому Інституті представив би „Čistychov“ (словацька репова група – прим. перек.)? У такому випадку компетентні урядовці насамперед мусили б знати, хто це. Але воно все ж таки простіше залишатися вдома перед телевізором, базікати про „втрачені цінності“ та сумувати за тим, що невідчужимий світ знову не нагородив Нобелівською премією Мілана Руфуса.

Розподіл мистецтва на „високе“ та „низьке“ – пережиток, про що говорять не лише в андеграунді словацького репу, а й (впродовж сорока років!) такі метри як Сюзан Сонтаґ та Умберто Еко. Залишається сподіватися, що ця вістка нарешті дійде в нашої країні і до тих, що дуже люблять розмахувати доволу себе незрозумілим словосполученням „якісне мистецтво“, маючи на увазі лише своє власне.

Замість перманентного бідкання деколи достатньо роззирнутися навкруги, щоб зрозуміти, що деякі сфери живої культури в нас залишаються цілком недослідженими. Про те, що час вже відкрити очі та насторожити вуха, нам вже кілька років тому фразував ренегат словацької музичної сцени Вец: „Завжди, коли машини свої включу / йду собі, де хочу / митці інерційні, народні костюми одягайте! / або ви здавайтеся або звикайте“.

Карнавал хаосу

» Сьогодні вже не дивує, що розмова про культуру здебільшого передбачає розмову про культурну індустрію, де головна мета – набути чимбільше споживачів. А барони масової культури – це не королі харчової чи машинобудівельної галузей: тих бодай можна повернути до здорового глузду скромним програмним втручанням, ініційованим „зверху“. Ці ж настільки кмітливі, що дають своїй публіці тільки те, що вона від них вимагає, себто (в найкращих традиціях ринкової економіки), спочатку за допомогою реклами створюють попит, а потім самі його й задовольняють.

Самозрозуміло, що їхньою метою є не лише захопити якнайширшу аудиторію, але й поцілити в „яблучко“ потреб кожного суспільного прошарку. Тому ця т.зв. культурна індустрія вживає різні засоби та методи, за допомогою яких підмінює складні (але „якісні“ і „смачні“) рецепти на цукрову вату та поп-корн.

Поки їжа смакує, ми йдемо далі. Медійна культура настільки уважна до своїх перципієнтів та реципієнтів, що крім чергових (однозначно, безперечно, чудових) „продуктів“ пропонує і незвичайний „реприз“ того, що сама намагається подати як новачку. Адже немає сенсу дивитися всі відтинки циклічно повторюваних серіалів, щоб зрозуміти їхній зміст – достатньо переглянути одну, будь-яку серію. Яку саме? А яка різниця? Це ж Просто Марія! Просто? Просто! Подібно функціонує і книжковий ринок, постійно підкидаючи нам свіжі, але лише на позір нові „ласощі“. Все це для того, аби ви щоразу замирили в німому подиві з напіввідкритим ротом, неначе над картинами Босха. Ви ж, мабуть, раніше й уявити не могли, скільки геніальних письменників, скільки людей з неймовірними біографіями, скільки психологів-самородків із „революційними“ методиками з'явиться на словацькій науково-популярній сцені після трансляції кількох словацьких reality show. Забава градує, а „МИ“ лишень і встигаємо, щоб вертати головою, намагаючись не прогавити черговий різновид зоряних війн: адже сьогодні вже неможливо перейти будь-яким словацьким містом без того, щоб не надібати якусь „зірку“. Навіть консервативна театральна сфера, завдяки вмінню бюджетним маніпуляціям, може, майже задурно, збагатитися новими талантами, що полонять ЗМІ та здобудуть захмарний рейтинг у глядачів. Навіщо вивчати Станіславського, Гротовського чи Барбу, якщо – цитуючи титул одного з альбомів словацької групи „Елан“, – вистачить видати себе за „потвору з чорної зірки Q7A“. Те, що за допомогою концептуальних програм шукають нові таланти – само по собі непогано, але чому цим знайденим талантам негайно клеять на чоло табличку з написом „зірка“?

Забава градує, градує. Звісно, мусимо визнати, що навіть найвищі злети людського духу в певному сенсі залежні від публіки (мистецький твір без аудиторії не існує і т.п.), а відкриття індивідуальної свідомості, стаючи здобутком свідомості масової, невідворотно редукують. Медійна культура може б і не завдавала шкоди, коли б залишалася просто інформаційним посередником, але вона претендує на більше. Вона претендує бути окремим способом висловлювання та мислення, способом правильної оцінки явищ, почуттів, сприйняття, поведінки. Величезний вплив на перципієнта цього „мистецтва“ пояснюється передовсім його маніпулятивним потенціалом. А маніпулювання публікою має на меті винятково комерційний успіх. За допомогою „мистецтва“ – точніше, стандартизованого виробництва естетизованих виробів – у свідомість мільйонів людей впроваджуються певні уніфіковані поведінкові моделі, моделі відчуження, моделі виявлення емоцій, життєвого стилю, способу одягатися, коротше кажучи, всього – аж до зачісок та посмішок. Мистецтво дурить, естетика прикидається, культура лицедіє, а „МИ“ (не)знаємо, що каже їхнє справжнє обличчя.

Блукаючи словацькими музеями (більшість із яких, на жаль, перетворилися на мавзолеї) та галереями, я щораз більше переконаюся в слушності тези Бельтінґа про кінець історії мистецтва не через сумніви в достовірності історичного канону, а через ментальну деградацію сучасних людей, яка унеможливорює адекватне сприйняття мистецтва. Наївно вважаючи, що йдеться лише про імагінативний життєвий простір, визираю з нього і бачу в ньому кризу призму реальності чимало дилерів рекламних агенцій, які заманюють мистців до створення відеоряду для „нового смаку йогуртів“ та моральних збоченців, які в наших музичних програмах пригощають все, всіх і себе самих. Тому про сучасний культурний стан суспільства висловлюся дуже коротко; оцінка, зрештою, вкладається в класичну фразу: „Забава градує, градує, градує...“

Мартін Цуб'як, Межилабірці

Провідниця з іменем

Чому українці сміються з Верки Сердючки

Верка Сердючка з'явилася на екранах телевізорів українців на початку 90-х. Вона виходила на сцену в зимових колготочках, які навіки стали одним із символів радянської доби, сандалях, беретику набакир і трошки „вдосконаленій“ міні-спідниці. Успіх цього образу ховався в його простоті. Верка була однією з тих, хто сидів у залі чи перед телевізором.

» Це не був гумор з претензією на інтелектуальність та вишуканість. Це був монолог жінки-провідниці, пошарпаної життям, не дуже щасливої, з багатим життєвим досвідом у кожному аспекті та неймовірним оптимізмом. Виступи Сердючки нагадували радше розмову двох давніх подруг, які можуть говорити годинами, пліткувати, ділитися новими дієтами і модними нетрадиційними методиками омолодження. Люди, які слухали Верку, так само купували турецькі „кофточки“ на базарі, так само стояли в чергах, їздили в переповненому транспорті і готували на свята традиційний салат „олів'є“. Те, що говорила Сердючка, було близьке і зрозуміле кожному.

Саме тому популярність Сердючки росла надзвичайно швидко. Глядачам уже набридли російські гумористи, монологи яких зводилися щонайбільше до трьох тем: чому ми кращі від мешканців із країн „загниваючого капіталізму“ (передовсім у винахідливості та кмітливості), пародіювання Бориса Єльцина і Михайла Горбачова та в'їдливих коментарів з приводу незалежності колишніх радянських республік. Це ще спрацьовувало у 80-х, але за десять років встигло набриднути. Мало чим могли потішити українського глядача і вітчизняні гумористи. Байки та фейлетони, найчастіше у віршованій формі, про нечистих на руку голів колгоспу, самогонників, приватизацію та інші суспільні вади того періоду, читалися зі сцени з пафосом, доречним, можливо, в реcitaціях Шевченкового „Кавказу“, та аж ніяк – у „розмовному жанрі“. Спроби львівських чи івано-франківських гумористів мали локальний успіх. До того ж і тут знеохочувала гнітюча одноманітність репертуару. Здебільшого побутовали анекдотичні

оповідки про родичів з діаспори, вільне спілкування з якими стало можливим щойно кілька років тому. Найпопулярнішою була історія „Вуйка з'їли“ про те, як невідомий порошок із заоккеанської бандеролі вживалася як приправа до їжі, а виявилось, що це був кремований вуйко, який перед смертю заповідав поховати його в Україні. Насичений діалектизмами та побутовими реаліями Галичини гумор розуміли, на жаль, не всі українці.

А Верку розуміли всі – і західняки, і східняки. Це при тому, що її мову українською назвати важко. Верка розмовляла суржи́ком: сумішшю русизмів, перекладацьких кальок та траскрипційних ляпів. Мова Сердючки – жажливий сон українського філолога. Та й не лише філолога, зрештою, а кожного українця, який має бодай краплю поваги до своєї мови.

Та попри це Верка смілила. Вона не лізла у високі матерії. Вона говорила про просте і доступне кожному. Мала зарплату, жажливі умови праці, шеф-нахаба, відсутність гарячої води і тепла в помешканнях – усе те, чим жила більшість українців і в 90-х, і, на жаль, тепер.

Всі користувалися українською залізницею, і кожен добре знав, що це таке – запах брудних шкарпеток у плацкартному вагоні; непосидючі діти, які в кращому випадку голосно кричать, в гіршому – постійно плачуть; пасажири, які заскакують до потягу на ходу, хамовиті провідниці тощо. Звідси й прізвище героїні: Сердючка – сердита, буркотлива, постійно чимось незадоволена. Репліки з виступів Верки ставали крилатими фразами: „Мужчина, ілі снімаем носкі, ілі прикройте свої ноги“, „Чия це дитина тут бігає? Мальчик, бистро пригаем до мамі мелкімі шаж-

ками!“, „Потїзд їде, воно лізе“, „Будем хамить – будем прашаться“, „Дайте чаю, бо скучаю“.

Виступи Сердючки записувалися на домашнє відео, аудіокасети, а піратські копії згодом продавалися на базарах усіх райцентрів. Верка Сердючка заповнила ту нішу маскульту, яка

в Україні раніше пустувала. Людям хотілося простого, необтяжливого гумору „з народу“, і Верка якнайкраще задовольняла цей попит. Мабуть, в Україні не знайдеться гумориста чи артиста, який мав би стільки фальшивих двійників, як Сердючка. Кожен, хто надягав костюм провідниці і беретик, робив масивний штучний бюст, малював губи яскраво-червоною помадою і заявляв, що він Сердючка, збирав повен зал, а, відповідно, – й гроші за продані квитки. З початком курортного сезону майже в кожному санаторії „концертувала“ своя Сердючка.

В якийсь момент автор і виконавець Верки Сердючки Андрій Данилко навіть заборонив транслювати свої концерти та фрагменти виступів у телевізійних гумористичних програмах. Пояснення просте: піратське відео давало можливість працювати фальшивим Веркам. До того ж на його концертах люди нерідко знали весь текст напам'ять, вигукуючи репліки із залу швидше, ніж актор, якщо він намагався витримати паузу. Після кількох таких випадків Данилко на популярні репліки мав декілька альтернативних заготовок.

Крім Сердючки в Андрія Данилка було ще кілька успішних образів, наприклад, закоханий юнак, міліціонер. Але популярність „Верки-звезди“, яка мала вже власне телешоу „Спальний вагон“ (на одному з провідних каналів України „1+1“) і знімалася в найрейтинговіших новорічних програмах України та Росії, була непереможна. Тому актор зосередився на цьому образі, і Сердючка почала ще й співати. Однак російською. Тепер це була не скромна провідниця, а світська дівка, якщо можна так сказати. Невід'ємними атрибутами костюму Верки стали яскраві боа, розшиті блискучими паєтками беретик та вражаючі костюми, а ще – переповнені зали та стадіони глядачів.

„Політика – це танець паралітика“

Творчість Андрія Данилка в Україні від самого початку сприймали неоднозначно. Одні захоплено цитували і досі цитують молодика, який почав свою артистичну діяльність в полтавському училищі, де здобував освіту продавця-касира. Інші критикують. Критика найчастіше лунає із України західної – за спотворення української мови, за зневажливе ставлення до батьківщини. Не подобається творчість Сердючки й інтелектуальній публіці, яка вважає гумор Верки низькопробним. Напередодні виїзду Сердючки на Євробачення

Євробачення – конкурс чи геополітика?

» „Молитву“ сербської співачки Марії Шеріфович напередодні фіналу Євробачення музичні критики зараховували до номерів, які мають шанс перемогти. Мова йшла навіть не про стильність виступу, оригінальність самої співачки, а про справді високі вокальні можливості сербки.

В результаті сербська „Молитва“ стала лідером 52 європейського конкурсу пісні „Євробачення“. Та як тільки це сталося, ті ж музичні критики й коментатори почали говорити не про музику, а про геополітику. Мовляв, перемога несправжня. Голосували не за пісню, а за національність. За сербку проголосували всі колишні республіки комуністичної Югославії. Тому вона й перемогла.

Те саме закидають і Верці Сердючці (Андрій Данилко), що представляла Україну піснею „Dancing Lasha tumba“. Друге місце, на думку європейських та російських критиків, Сердючка посіла завдяки тому, що найвищий бал отримала від країн, де зосереджено найбільше українських заробітчан – Польщі, Чехії, Португалії, Андорри. В цьому переліку й сусідня Росія, де Верка популярна. Проте Латвія також дала Україні „12“. Та й інші європейські країни відзначили Сердючку доволі високими оцінками. Однак якщо, за свідченнями експертів, голосують переважно заробітчани, то як пояснити те, що минулого року українка Тіна Кароль здобула лише сьоме місце? А 2005-го року, коли Євробачення відбувалося в Києві, революційні „Гринджоли“ взагалі не пройшли до фінальної групи. Чому заробітчанських голосів не вистачило для „Гринджолів“, зате вистачило для Руслани? Адже Русланину перемогу також списували на голосування українських заробітчан.

Хай там що, але сербська „Молитва“ справді була однією з найсильніших композицій, представлених на конкурсі. Вокальні можливості співачки не викликають сумніву навіть у непрофесіонала. На відміну від деяких учасників вона не фальшивила, не кричала. Вона дійсно співала.

Що ж до Верки Сердючки, то її друге місце, мабуть, у неординарності. Вона запропонувала європейським уболівальникам те, що вони самі хотіли бачити і чути. Минулого року переможцем конкурсу виявилася фінська група „Лорді“. Вони вразили публіку не вокалом. Навіть для прихильників важкого року їхня композиція нічим особливим не вирізнялася. Вони перемогли завдяки оригінальності. На тлі майже однакових довгоногих дівчаток із піснями про любов, та юнаків у образі героя-коханця – „Лорді“ принаймні вирізнялися зовні. І перемогли. Те саме можна сказати й про українську Сердючку.

У сьогоденному світі люди віддають перевагу всьому неординарному, незвичному. І Сердючка в цьому сенсі не унікальна. Минулого року фільм „Борат“ із Сашою Бароном Коеном у головній ролі потрапив на вершину рейтингів саме через свою неординарність. Людям було цікаво дивитися на образ дикого та пришепелкуватого Бората. Набагато цікавіше, ніж на причесаного Джеймса Бонда.

Саме на цьому наголошувала Сердючка ще напередодні Євробачення, коли її запитували, чи переможе вона: „Мене це „Євробачення“ вже задовбало! Я ж не їду за першим місцем – мені це перше місце до одного місця! Я їду показати, що ми отут живі, що ми можемо дуркувати, а не тільки з цими... барабанами... Я хочу показати, що ми можемо танцювати, дригати ногами, що ми божевільні – по-доброму божевільні“.

Неординарність дала Сердючці друге місце на Євробаченні, а Україні – ще один шанс, щоб її перестали сприймати в Європі як консервативну країну.

Третє місце на конкурсі Євробачення отримала російська група „Серебро“. Серед небагатьох, хто віддав Росії 12 балів, була й Естонія. В контексті актуального російсько-естонського конфлікту це викликало посмішку. Так само, як і в голосуванні за Вірменію. Найвищий бал вірмени отримали від Турції.

Наступне Євробачення відбуватиметься в Сербії. Вже відтепер критики починають говорити, що для країни це буде важким випробуванням. Адже такий фестиваль потребує не лише багато грошей, але й організаційних навиків. Подібне пережила 2005-го Україна, коли майже всі європейські видання писали про провал Євробачення через недостатній рівень організації, ще задовго до проведення самого конкурсу.

ня, молодь, яка виступає проти творчості Андрія Данилка, навіть спалила опудало Верки Сердючки.

Актор каже, що вже звик до такого ставлення, тому не звертає на це уваги. На відміну від галасливої Верки, Андрій Данилко, коли не в образі, намагається не привертати зайвої уваги до своєї особи.

— Мені сподобалася фраза в якійсь газеті, — сказав Данилко в інтерв'ю одному зі столичних видань, — „Люди поділяються на тих, кому подобається Сердючка, і тих, хто це приховує“. Ну, не прийнято її хвалити. Естети вважають це поганим смаком. Вони ладні хвалити авангардний спектакль, яких я за тиждень можу зробити сім штук. Наприклад, посаджу людину у ванну і замажу їй рот цементом. При цьому буду ходити заломом і розкидати вату. Написати музику під цю справу, і якийсь естет знайде в спектаклі глибокий зміст, — переконаний актор.

Натомість Верка все, про що її питають, коментує з висоти свого польоту. Напередодні Євробачення її часто запитували, що вона робитиме, коли програє конкурс. „Мене це „Євробачення“ вже задовбало!... — відмахувалася Верка від журналістів, — І взагалі! Все! Я йду в парламент! Я вже все вмію — блокувати трибуни можу. Ругатися я умію, драгаться тоже могу“. Мабуть, Верка натякала на кар'єру співачки Руслани.

Після того, як Сердючка отримала на Євробаченні друге місце, мер Полтави запропонував присвоїти артистові Андрієві Данилку звання Почесного громадянина Полтави. А докладно за тиждень Полтавська обласна організація Народного Руху України виступила з критичною заявою щодо ініціативи мера. „Це не гордість Полтави, а її ганьба... — йдеться в заяві. — Рівень артиста Сердючки — це вихолощена деградує культура, яка втілює в собі дешево балаганщину, що абсолютно невластиво українській національній культурі... (/) ...значна частина людей у Європі та світі, які небайдужі до справжньої культури, а не є прихильниками примітивної попси, після фіналу нинішнього Євробачення можуть вважати, що українці — неосвічені, з низькою культурою людей“.

Зрештою, яким би не було ставлення до Верки Сердючки, але те, що вона є і попри критику залишається популярною — факт незаперечний. Але так само ймовірно, що в недалекому майбутньому про Верку ніхто й не згадає, подібно, як нинішня молодь навіть не чула, хто такі Штепсель і Тарাপунька. <

На службі в попсового „бацькі“ Парадокси білоруського музичного ринку

У будь-якому суспільстві зміст поп-культури зумовлений щоденним побутом людей, в якому ця культура формується. Звичайні події та запити мас стають головними натхненниками масової культури, надаючи їй відповідного ритму. В Білорусі процесом виникнення й функціонування поп-культури, хоч як парадоксально це звучить, керують окремі представники прошарку, що його нині називають лже-елітою. Саме вони створюють мейнстрім, у річищі якого й розвивається мас-культура.

➤ В Білорусі така культура не тільки щедро спонсорується керівництвом держави, але й зобов'язана своїм існуванням особисто президентові країни. Нині „попса“ зайняла місце однієї з підвалин державної ідеології.

Біля трапу літака грає Військовий оркестр, біля сходинок із великим букетом квітів стоїть головний помічник президента, а за його плечима — сотні школярів з державними прапорами та серпантинном, усміхаючись, шукають поглядом його... Ні, цього разу з літака вийде не Аляксандар Ригорович, і навіть не збірна країни з хокею. Трапом на рідну землю сходять білоруський учасник „Євробачення-2007“ Дмитрій Колдун. Популярності Колдуна в Білорусі можуть позаздрити навіть Папа Римський і Далай Лама разом узяті. Впродовж кількох останніх місяців його обличчя не сходило з перших сторінок газет і телеекранів. І причиною тут не пісня, що посіла шосту позицію в Гельсинкі, цілком заслужено, зрештою. Не випадково в аеропорту Колдуна зустрічав керівник відділу ідеології адміністрації президента Олег Пралаяковський. Телекамери зафіксували слова, які чиновник шепотів Колдуну на вушко: „Ти наш герой, ми тобою пишаємось“. Пана Пралаяковського можна зрозуміти, адже впродовж остан-

ніх місяців його установа робила все можливе, щоби Діма Колдун став у Білорусі зіркою номер один. Кількість інформації про білоруського учасника „Євробачення“ можна порівняти хіба що з безмежним інформаційним потоком з нагоди 60-ліття Великої перемоги два роки тому. Тепер бренд „Колдун“ стане візитівкою успіхів Білорусі на міжнародній арені. Для чиновників несуттєво, що в Європі „Євробачення“ має статус третьорядного чемпіонату з попси. Білоруська влада переконана, що цей конкурс є заледве не „вікном в Європу“ для Білорусі. В Колдуна вкладено величезні кошти з державного бюджету, його делегацію, найбільшу з-посеред усіх зареєстрованих, особисто очолював колишній заступник генпрокурора Білорусі Юрій Азаронак, якому, до речі, за два дні перед півфіналом дав по піці продюсер Колдуна російська поп-ікона Філіп Кіркоров.

Три роки тому в дитячому конкурсі „Євробачення“, який відбувся в Данії, перемогла 6-річна дівчинка з Полісся Ксенія Сітнік. Буквально через кілька днів її обличчя прикрашало всі бігборди білоруської столиці, вона була гостем усіх теле- і радіо-програм, де — увага! найголовніше! — безперестанку дякувала й дякувала за перемогу Аляксандру Ригоровичу Лукашенкові. Ось так

— не мамі, не татові, а президентові. За перемогу в „Євробаченні“ влада пообіцяла Ксеніній сім'ї подарувати квартиру, втім, після одного необережного інтерв'ю мамі Ксенії про ідею з квартирою „забули“. Сітнік-старша дозволила собі публічно заявити, що кошти на поїздку в Данію Ксенія отримала від свого батька, успішного білоруського бізнесмена.

Феномен Ксенії Сітнік вельми цікавий для Білорусі. Маючи шість років, вона стала ветераном білоруської музичної поп-культури, одним із її засновників. Тоді, коли Ксенія їздила білоруськими селами з гастрольями, мало хто в країні знав прізвища нинішніх зірок білоруської естради. Зараз такими себе вважають щонайменше два десятки юних виконавців із різних куточків країни. Об'єднує їх не тільки відсутність музичного смаку, добрих текстів та артистизму, але й те, що вони здобули популярність практично одночасно, плюс-мінус кілька тижнів. День народження білоруської поп-культури можна визначити з точністю до години — це день, коли Міністерство інформації Білорусі видало декрет, згідно з яким на білоруських FM-станціях повинно бути не менше 75 відсотків творів білоруських виконавців (не плутати із білоруськомовними!). Музичні редактори були шоковані, адже щоб виконати таку постанову, вони мусили б нон-стоп крутити кілька платівок середини 90-х. На той час білоруської поп-музики просто не було, всі поп-виконавці могли б уміститися на задньому сидінні легкового авто. На початках порятунком були зарубіжні виконавці з білоруським корінням. Доходило до курйозів: білоруським визнали навіть гурт „Aerosmith“, оскільки виявилось, що бабуся одного з музикантів походила з Білорусі. Коли три радіостанції за невиконання декрету опинилися перед загрозою покарання, влада почала шукати виходу з тупикової ситуації. Сам Лукашенко в одному з виступів говорив про потребу створення національного шоу-бізнесу. Сказано — зроблено! Через кілька тижнів на всю Білорусь гриміло: „Почему я не верю больше никому? И роняя слезы на рояль, не скажу, что ты мне нужен? Никому я не верю больше, никому. Оставляя для себя печаль, я тону в осенних лужах“. Як гриби після дощу в країні почали з'являтися музичні колективи, практично відразу отримуючи зірковий статус. Усі нові виконавці співали, звісно, російською. Росій-

День народження білоруської поп-культури можна визначити з точністю до години.

ським був і стиль виконання, майже кожна нова „поп-зірка“ була точним клоном якогось російського виконавця, іноді можна було навіть сплутати, хто з них хто. Нові „зірки“ досить швидко втямили, як треба поводитися в умовах білоруського шоу-бізнесу. Напередодні президентських виборів 2006 року всі вони були учасниками пропагандистських концертів Аляксандра Лукашенка, що відбувалися під девізом „За Беларусь“. На кожній імпрезі білоруські поп-зірки зізнавалися „Бацьке“ в любові і бажали перемоги на виборах. Їхні емоції можна зрозуміти: кому ж, як не Лукашен-

кові, повинні вони бути вдячними за своє чудове життя. Абсолютним хітом згаданих концертів був відомий ще за часів СРСР білоруський гурт „Сябры“ із піснею „Слушай батьку“. Вже наступного дня після прем'єри цього шедевра форум на сайті „Сябрів“ заповнили обурені повідомлення. Слухачі не могли повірити, що ветерани білоруської естрадної пісні 80-х могли заспівати таке: „Слушай батьку! Утром, ночью и днём! Если плохо тебе! Слушай батьку! Если всё хорошо! Слушай батьку!“

Останньою по радіо можна почути пісні про т.зв. „агромастечка“ — черговий винахід Лукашенка. По суті, це модернізовані на зразок містечок села, або ж „селища міського типу“, як називали їх за часів СРСР. Однак пісні про них — не жарт, а виконавці не конче цинічно пристосовуються до ситуації — іноді вони щиро вірять у потрібність цих пісеньок, що для поп-культури явище вельми нетипове. Власне кажучи, сама поп-культура в Білорусі — вельми нетипова. Вона ж бо твориться не за смаками публіки, не за потребами потенційного споживача, а за вказівками влади, яка вбачає в масовій культурі засіб впливу на свідомість людей. А свідомість цю, переконана влада, треба не лише формувати, а й захищати від ворожих впливів — альтернативної білоруської культури. „Ідеологічно небезпечно“ музика гуртів „КРАМА“, „NRM“, „Уліс“, „Indiga“, „Нейра Дзюбель“ давно вже не звучить у білоруському радіоефірі. Цим музикам важко знайти місце для виступу навіть у звичайних клубах. Якщо дирекція закладу і дасть дозвіл на такий концерт, то за годину перед початком обов'язково виявиться, що залу зачищено через її невідповідність протипожежним нормам. У таких „пожежних“ умовах і живе білоруськомовна культура вже понад 10 років. Білоруські гурти, які в Польщі, Україні чи навіть у Росії виступають на найкращих сценах — у себе вдома мусять ховатися по гаражах, підвалах та лісах.

Проект зі створення білоруської поп-культури владі вдався. Він навіть став комерційним, хоча основний дивіденд — те, що поп-культура стала ідеологічним механізмом в руках істеблішменту. Цікаво тільки, чи довго витримає теперішня білоруська поп-культура в умовах справжньої комерції, вільного ринку та свободи слова?

Форми та змісти: що таке український поп

У травні цього року, в Україні засновано Форум творчої молоді, покликаний створити певний конкурсний відбір молодих талантів. Діяльність Форуму охоплює п'ять напрямків: музика, література, візуальне мистецтво, кіно й телебачення, театр або сценічне мистецтво.

» Здавалось би, справджується мрія лідера групи „Тартак“ Сашка Положинського про необхідність захисту і підтримки молодих колективів та виконавців на початку їхньої творчої кар'єри. Як каже Андрій Карнак, композитор, директор видавництва, – „сучасна українська культура потребує сучасного українського менеджменту“. Інший приклад: наприкінці 2005 року в Будинку звукозапису за участю тодішнього віцепрем'єр-міністра України В'ячеслава Кириленка презентувався всеукраїнський проект „Своя музика“, основна мета якого – популяризація сучасної української пісні. Проект опрацювала Рада взаємодії з питань розвитку сучасної музичної культури, до складу якої увійшли директори провідних FM-станцій, музичні продюсери, представники рекордингових компаній.

Обговорення в широких громадських колах проблем української культури, нагальної необхідності визначення її головних концептуальних засад розвитку та впровадження триває від початку незалежності. Одна з позицій в окресленому дискурсі – проект Олександра Гриценка та Максима Стріхи щодо „Концепції державної культурної політики України“. На думку О.Гриценка, культура повинна розвиватися вільно, а не за вказівками теоретиків чи законодавців. Однак культурно-мистецьке середовище зустріло проект дуже неоднозначно, адже ідея, висловлена ще в 1995 році, базувалася переважно на ліберально-ринкових засадах реформування галузі і піддавала критиці як „націонал-просвітницьку“, так і „постсовєцько-євразійську“ орієнтації в культурному розвитку. Досі нема одностайності в тому, що вважати „національним культурним

продуктом“ (НКП) і кого зараховувати до „національних виробників культурного продукту“ (НВКП), навіть на державному рівні. В Росії та США такі питання вирішуються за допомогою мовного індикатора та громадянства. Так чи інакше, від початку 1990-х і донині дискусія не лише не прийшла в єдине русло, але щоразу набирає нових, несподіваних форм (що й казати про вплив на неї масштабних соціальних зрушень на кшталт Помаранчевої революції).

Очевидно, що однією із зовнішніх форм презентації виявляється поп-культура. Думок та суджень щодо феномену (не побоюся назвати її феноменом) української поп-культури надзвичайно багато. Мені особисто імпонує позиція Олега Скрипки, який в одному з інтерв'ю цікаво розставив акценти (в саме такій послідовності): „Українська культура – стратегічний напрям; естрада – взагалі не культура (потрібно зрозуміти це раз і назавжди); поп-культура – це бізнес, це руйнування ідейної моральної, естетичної основи суспільства; культура – це альтернативна, джазова музика, фольк, театр, балет, кіно“.

Подібна точку зору мимоволі схиляє до аналізу та протиставлення масової (поп-) культури як зразка низької культури, та культури високої, елітарної. Дійсно, як культурний феномен, масова культура виокремлюється на початку ХХ століття. За сто років існування вона піддавалась як нищівній критиці з боку інтелігенції за свою шаблонність, низькоякісність, примітивність, так і вшановувалася статусом „терапевтичного засобу“ для широкого загалу від різноманітних психологічних криз, наслідків політичних та економічних негараздів. А тому явище масової культури необхідно передовсім розглядати не

через зміст, а через форму. Шукати в ньому не якісний, а винятково кількісний бік. Масова культура – культура більшості, яку не завжди варто ототожнювати з низьким.

Поп-культура багатьма асоціюється з популярною музикою (її часто означають поняттям „поп-музика“, яке є вужче). Власне, яскравою ознакою ледь не всього пострадянського простору стало розподілення явища тієї поп-музики, яка протистить „класичній“ поп-музиці, і уособлює легку та просту для сприйняття музику, розраховану на масового слухача. А відтак легкий та презирливий вираз „попса“ відсилає до найгірших зразків вульгарного виконання поп-музики. Заради справедливості слід визнати, що споживацька аудиторія „попси“ присутня не лише на пострадянському просторі. Приміром, польське Дискополо. Ось тільки в Польщі на рівні громадських дискусій „засудили“ цей напрям як вульгарний та цілковито zdeґрадований і прийняли конкретні міри з обмеження звучання такої музики в ефірі телеканалів та радіостанцій.

Відповісти однозначно, що є джерелом нових культурних стилів та норм, доволі складно. Однак у реаліях сучасного українського суспільства, яке відносно недавно вийшло з-під радянського минулого, варто виділити три важливих компоненти. Перший – традиції, запозичені з культури західного індустріального та постіндустріального світу. Друге джерело – власне українське минуле. Третє – Схід, який за посередництвом Заходу інтегрується у сучасну українську культуру (втім, третя складова в українській поп-музиці зовсім незначна). Як наслідок – такий собі культурний мікс з цілком прогнозованими проблемами: відсутність (їх кількість дійсно незначна) радіостанцій та телепередач, розрахованих на споживачів конкретних музичних напрямків; жахливі розміри піратського ринку в Україні; відсутність цивілізованих форм ведення шоу-бізнесу; безпрецедентна популярність жанру „попси“.

За вдалим виразом Михайла Пашкова, „вестернізація української музики дедалі відчутніша“. Однак ми йдемо далі, дозволяючи російській поп-музиці експансію на наш ринок. Максимально спрощений поп-рок нині мало відрізняється від звичайної попси. І знову, як каже Пашков, на цій ниві ударно реалізуються численні бізнес-проекти, мета яких – отриман-

Фото: www.dlsou.ru

Багато українців плутає українських і російських виконавців, включаючи до категорії „вітчизняних” артистів напр. Алсу

ня необхідного PR для комерційного „чосу” містами й селами. За даними одного з соціологічних опитувань, проведеного у лютому 2005 року київським журналом „Рейтинги 059” на предмет музичних смаків та орієнтацій масової аудиторії, з’ясувалося, що на найвищих позиціях виявилися артисти, яких вже давно було визнано зірками – Sting, Madonna, „Queen”, Ірина Білик та Олександр Пономарьов. Єдиним проривом ще п’ятирічної давнини став „Океан Ельзи” та Святослав Вакарчук. Цікаво, що аж третина (!) опитуваних не змогла згадати жодного вітчизняного співака. Показово, чи не так? У тому ж опитуванні з’ясувалося, що багато киян плутають українських і російських виконавців, включаючи до категорії „вітчизняних” артистів Валерія Меладзе, Ніколая Баскова, Філіпа Кіркорова, Ігоря Ніколаєва, Аллу Пугачову, Алсу, Наташу Корольову та групи „Бит-2”, „Корни”, „Ария” тощо. Вочевидь,

наявна проблема національної чи культурної самоідентифікації.

З приводу власне українського минулого справедливо відмітив В. Горський, підкреслюючи, що міфологізація українського минулого та української культури сьогодні набуває загрозливих форм. Висновок такий, на думку Горського: віддати міфів міфове, але оберегатися від зазіхань міфу на ту сферу культури, де міфологічна свідомість втрачає свою компетенцію, де завжди повинен панувати науковий, критичний, творчий розум. Разом з тим не можна відкидати того приємного факту, що автентична українська музична культура цілком органічно вписалася до європейсько-українського музичного міксу з усіма його музичними напрямками та стилями. Не дарма на думку О. Бригинця, відомого музичного продюсера, перший період розвитку українського шоу-бізнесу припадає на 1989–1991 роки – час

відродження національної свідомості, коли з’явилася „Червона рута” і почався своєрідний „український бум”. „Я б сказав, що цей період мав бурлескно-альтернативно-комічний характер. Це були такі виконавці, як Сестричка Віка, „Брати Гадюкіни”, Андрій Миколайчук. Умовно кажучи, це була цілісна музика переломного періоду. У ній було більше іронії, ніж філософії. Через кілька років, коли цей період закінчився, і здавалося, що в українській музики вже немає жодних перспектив, з’явився хіт-парад „Територія А”. Це був 1995 рік. Ми від самого початку прагнули підняти на поверхню зовсім іншу українську музику, яка не є традиційною естрадою, і знайти в Україні якомога більше українських і україномовних поп- і рок-виконавців, тобто те, що називається в усьому світі „поп-культура”. „Вестернізація” (першою ластівкою якої, за виразом М. Пашкова, стала участь Олександра Пономарьова у конкурсі „Євробачення”) зіграла свою неоціненну позитивну роль. За даними того ж дослідження виявилось, що після Помаранчевої революції найкраще купуються диски з „Помаранчевими піснями” та „Диких танцями”, а також аудіокасети з піснями „Rammstein”.

Безумовно, поп-культура явище багаторівневе, а тому у потоці примітивного кічу та зразків високої творчості найважливіше – співвідношення, баланс. Насамкінець, повертаючись до теми формування „правильної” державної політики щодо формування національної української культури, наведу цікавий факт. В одному з досліджень ціннісної свідомості українського студентства дослідниця виділила різні поколіннєві групи студентської молоді – покоління „відлиги”, покоління „застой”, покоління „перебудови”, перше покоління незалежності та друге покоління незалежності. З’ясувалося, що останньому притаманний найвищий ступінь ціннісної модернізації. Серед головних цінностей – можливість саморозвитку та самореалізації, економічна незалежність, толерантність. А головне – матеріальний добробут посідає одне з останніх місць. Отож, специфічні риси „другого покоління незалежності” мають конструктивно-творчий характер. Особисто для мене це звучить обнадійливо!

Президент – стратег?!

► Рішучість Віктора Ющенка, яку він виказав на початку квітня, розпускаючи парламент, для багатьох виявилася несподіванкою. Велика частина спостерігачів сприйняла цей крок як неочікувану метаморфозу президента. Попри всім знайомі офіційні підстави і пояснення (а саме: неконституційні спроби розширення коаліції для отримання парламентської більшості, що уможливила б внесення змін до Конституції) знайшлися й ті, хто цей вчинок президента потрактував як вимушений, з огляду на президентське оточення та „залізну Юлю”. Адже в Ющенка були значно кращі підстави для розпуску

парламенту ще в серпні 2006 року, однак тоді він обрав шлях компромісу, круглого столу, підписання „Універсалу національної єдності” і винесення кандидатури Віктора Януковича на пост прем'єра.

Ющенко – непростий. Без сумніву, це людина, яка вірить у власну місію, намагаючись у міру свого розуміння змінити Україну й свідомість українців, і робить це без огляду на швидкі політичні дивіденди.

Поведінку та вчинки президента важко оцінити однозначно. Багато хто не раз закидав йому, що політиком він ніколи не був, і що й нині він

не поводить як справжній „політичний звір”. Є, однак, прихильники його еволюції, які вказують на такі моменти, як перемога 2004 року, чи останній маневр Ющенка, пов'язаний з розпуском парламенту. Що ж до оцінок способу прийняття рішень президентом, то дехто вважає, ніби він цілком залежний від свого оточення, інші ж переконані, що президент завжди приймає рішення самостійно, якщо переконаний в їхній слушності. На користь такої думки свідчить і той факт, що в період балотування Ющенка 2004-го року західним фахівцям від PR було дуже складно працювати з ним. Він не прислухався до

Фото: УНІАН

їхніх порад і врешті остаточно відмовився від співпраці з ними. З цього випливає ще одна суперечність, яка стосується близьких йому соратників, зокрема, т.зв. „любих друзів“. Частина аналітиків вважає, що президент неспроможний порвати зі старими знайомствами, навіть якщо вони для нього невігідні. Інші, натомість, вказують на те, що Ющенко „покидає“ старих знайомих і політичних партнерів, на відміну від свого супротивника – другого, найважливішого в державі Віктора – Януковича. Яким насправді є „перший бджоляр України“, як часом іронічно називають Ющенка, сказати важко. Життя й діяльність

Ющенка сповнені крутих поворотів та неоднозначності.

„Батько гривні“

Віктор Ющенко народився в Сумській області. Після закінчення Інституту в Тернополі (навчання в якому, ймовірно, певною мірою вплинуло на його майбутню національну позицію) повернувся на Сумщину, де розпочав роботу у відділі Держбанку СРСР. У 1985 році, переїхавши до Києва, Ющенко поступово піднімається службовими щаблями економічної структури Української Радянської Соціалістичної Республіки. Саме тут молодого економіста помітив Вадим Гетьман і запросив його працювати в Агробанк СРСР. З цього й розпочалося формування так званої команди Гетьмана, складеної зі здібних економістів, які після проголошення незалежності будуть реформувати економіку України. В 1993 році саме на пропозицію Вадима Гетьмана Ющенко стає головою Національного Банку України.

Незважаючи на те, що кшталтування економіста відбувалось у вскрай непродуктивній системі, яким був Радянський Союз, Ющенко швидко зорієнтувався в новій ситуації. Важко сказати, якою мірою його схильність до радикальних реформ (що не впроваджувалися в Україні перші кілька років незалежності) була притаманна йому відпочатку. Однак у непростій економічній ситуації 1993-го в одному з інтерв'ю Ющенко скаже: „Сьогодні багато депутатів, президент і частина уряду розуміють, що нам повинно бути соромно за ту дорогу, яку ми обрали, аби розв'язати наші проблеми. Протягом двох останніх років ми пишалися великим економічним потенціалом нашої держави і звикли до економічного балагану. Ми вважали, що ідучи повільно, дійдемо до ринкової економіки. В цьому полягає наша трагедія“.

Найважливішим викликом для голови Національного банку стала боротьба з інфляцією. Україна потонула в економічній кризі. За гіперінфляції в 1993 році середньомісячна платня становить 8 доларів. Але Ющенкові вдалося провести грошову реформу, „народивши“ кохану „дитину“ – гривню. Як виявиться згодом, – уповні стабільну національну валюту. При цьому він залишився прихильником політики „затягування пасака“.

Критики однак зауважують, що політика Ющенка в ситуації економічної кризи 1997-го призвела в 1998-му

до майже трикратного зменшення валютних запасів, які було кинуто на зміцнення гривні.

Далі впливовий Вадим Гетьман перетворює Ющенка на відомого в державі та за кордоном економіста і, певно, дає йому перші уроки в складному світі політики. В червні 1997-го „Дзеркало тижня“ писало про потужну фінансову імперію, мозком якої повинен був стати Гетьман, а верхівкою – Ющенко. Якщо Ющенко з цього приводу мовчав, Гетьман висловився публічно: „Широ кажучи, я був здивований, коли ознайомився з цією публікацією. В жодних подібних розстановках я участі не брав...“. Разом із тим Гетьман заявляє, що „...доклав максимальних зусиль, аби Віктор Ющенко став головою Національного банку“. Пізніше Гетьман пояснював це так: „...ми працювали разом із Віктором Ющенком в Банку „Україна“, де я впізнав у ньому еластичну людину з аналітичним розумом“.

Вбивство Вадима Гетьмана стало для Ющенка потрясінням, яке, на думку багатьох коментаторів, і визначило його подальший політичний шлях.

Ближче до політики

Під час головування Ющенка в Нацбанку преса співала йому дифрамп на кшталт: „Віктор Ющенко належить до сучасного покоління українських демократичних сил. Його внесок у розбудову демократії полягає в послідовному дотриманні засад безпартійності у діяльності Національного Банку України“!

Під час роботи на посаді шефа НБУ Ющенко постійно знаходився під охороною парасолькою Леоніда Кучми. Перебування Ющенка в президентському таборі було для Кучми дуже важливим. Кучмі впродовж першого президентського терміну дуже не хотілося спровокувати появу ще одного контркандидата на виборах 1999-го. Боротьба Ющенка з деякими міністрами у справі грошової політики та кадрової реформи (Ющенко хотів об'єднати дві посади – міністра фінансів та міністра економіки) призвела в лютому 1997-го року до розчарування: „Термін моїх повноважень закінчується і, широко кажучи, мені однаково, хто займе моє крісло, я вже не маю сил керувати роботою НБУ“. Але у відповідь Кучма висловився безапеляційно: „Ющенко повинен залишитись на посаді голови НБУ“.

Кучма використовував позитивну репутацію Ющенка на Заході. Доб-

Фото: архів Сергія Юрія

Навчання в Тернополі вплинуло на майбутню національну позицію Ющенка.

отримує 24,7 % голосів і 31 березня, після оголошення результатів, помітний був величезний ентузіазм. Українська опозиція отримала сильну репрезентацію в парламенті (у порівнянні із сусідами України – Білоруссю та Росією – неабияке досягнення). Однак це був лише пролог перед справжньою боротьбою, яка розіграється в 2004 році.

Для виборців Ющенко став репрезентантом абсолютно іншого типу політика, ніж попередні герої української політичної сцени. Сам він почав змінюватися разом із президентськими виборами, що наближались. Більшість коментаторів погоджувалися, що його виступ на Співочому Полі 4 липня 2004-го засвідчив, що Ющенко готовий до боротьби, він хоче перемогти і в перемогу вірить. Істотно, що подальші події брутальної кампанії, передовсім – спроба його отруєння, лише зміцнили його рішучість.

Ми всі добре пам'ятаємо події 2004-го. Натовпи людей, які вийшли на вулиці після II туру виборів, протестуючи проти оголошених ЦВК результатів, впродовж усіх днів революції скандували: „Ю-щен-ко!, Ю-щен-ко!“. 22 листопада на Майдані Ющенко вже був зовсім іншим політиком, аніж 5 років тому, коли Леонід Кучма привів його до великої політики. В той день він звертався до всього світу, а насамперед до українців: „Ми звертаємося до громадян України. Підтримайте, шановні друзі, всенародний рух опору! Ми повинні своєю монолітністю, своєю присутністю попередити – ми сюди прийшли всерйоз і надовго!.. Шановні друзі, я переконаний, що ми, як чесний народ, переживемо цей складний іспит, доб'ємося перемоги, яку визнає влада. Тому я хочу звернутися до кожного з вас і сказати: Дорогі мої друзі, не розходьтеся! Будьте на Майдані. До нас з усієї України на поїздах, автомобілях, літаках йдуть та йдуть десятки тисяч людей“.

В підсумку дійшло до порозуміння між Ющенком, Януковичем і Кучмою. Результатом було повторення другого туру виборів, і перемога Ющенка. Однак вже тоді відчувалося, що компроміс буде поставлено під сумнів. Ціною порозуміння стане відсутність покарання попередньої команди, чи, кажучи узагальнено, – „кучмізму“.

23 січня 2005 року Віктор Ющенко офіційно склав присягу Президента України.

ре про нього відзивались і українські політики різних кіл. Євген Марчук вважав його „людиною, яка може консолідувати фахівців“. Олександр Мороз підкреслював „високий професійний рівень Віктора Ющенка, авторитет, а також стабільність його репутації у фінансових колах, як всередині держави, так і за кордоном“.

У 1997 році з'явилися перші звістки про можливе висунення кандидатури Ющенка на посаду президента у виборах 1999 року. Про нього як про „нового претендента на посаду президента“ висловлювався Дмитро Табачник. Сам Ющенко, коментуючи чутки, підкреслював, що про президентство навіть не думає. В цей період постать Віктора Ющенка імпонувала багатьом – представник фінансово-банківських кіл, людина з харизмою, гарним реноме на Заході. Грошова реформа і стабільність гривні принесли йому певну популярність у суспільстві. У порівнянні з багатьма українськими політиками, чий імена пов'язувалися з численними скандалами, Ющенко практично не мав вад.

Сину, твій час настав

Коли в грудні 1999-го президент Кучма призначив Ющенка прем'єром, про нього вже говорили не лише як про талановитого економіста, якого цінують на Заході – з'явилося переконання, що він на решті доріс до ролі політика. В 1997 році журналіст В'ячеслав Піхов-

шек писав про майбутню політичну роль Ющенка: „Як „п'ятий елемент“ він відіграє одразу дві ролі – свою і чужу“. Вже тоді дискутувалося, яку спеціальну роль призначить Ющенкові президент Кучма. В політичному сенсі Ющенко висловлювався про Кучму як про свого „батька“. І справді, є ознаки, що Кучма розглядав кандидатуру Ющенка як свого можливого наступника.

Під час прем'єрства Ющенка Україна зазнала економічного зростання. Однак Ющенко припускається помилки, яка ляже тінню на його незаплямований образ. Після скандалу, пов'язаного з вбивством Георгія Гонгадзе та оприлюдненням плівок майора Мельниченка, Ющенко заявляє, що вірить у невинність Кучми. Реформуючи українську економіку, Ющенко наражається на олігархічні клани, які, маючи політичну репрезентацію в парламенті, разом із комуністами домагаються його відставки в квітні 2001 року.

На прицілі Банкова

Перед парламентськими виборами 2002-го Ющенко очолює опозиційний блок „Наша Україна“. Багато спостерігачів тоді вважали (і вважають досі), що Ющенко як політик не вистіє на брутальній пострадянській політичній сцені, і що така складна структура, як „Наша Україна“, будучи згустком різних орієнтацій та амбіцій, не має шансів на виживання. Однак на парламентських виборах 2002-го „Наша Україна“

Любі друзі та залізна Юля, або як успіх переплавити в поразку

В липні 2005-го вибухнув скандал із сином президента, дев'ятнадцятирічним Андрієм. Виявилося, що Ющенко-молодший їздить на новому BMW M6 вартістю 130 тисяч євро (спочатку авто мало чеську реєстрацію, опісля Андрій їздив навіть без реєстраційних номерів). Під час однієї прес-конференції терпіння президента увірвалося, і він образив журналіста, який питав про цю справу (щоправда, пізніше перепросив). Однак схильність молодшого Ющенка до розкоші та шиків вийшла на широкий загал. Очевидно, що всіх зацікавило, звідки у сина президента такі гроші, якщо офіційні доходи Віктора Ющенка в 2004 році становили 7 тисяч доларів, а цілої родини – менше 100 тисяч доларів. Як виявилось пізніше, спонсорами марнотратного життя Андрія були „любі друзі“ президента.

Президент опинився у ситуації, в якій не зумів дати собі раду. З одного боку „любі друзі“, з іншого – радикальна Юлія Тимошенко з великими амбіціями та планами, де президент не конче трактувався як союзник. „Любі друзі“ стали офіційним приводом „розлучення“ Ющенка і Тимошенко у вересні 2005-го. Близький соратник Тимошенко Олександр Турчинов (шеф СБУ за прем'єрства Тимошенко) та Олександр Зінченко (колишній шеф передвиборчої кампанії Ющенка і перший голова Секретаріату президента) звинуватили оточення Ющенка у відновленні корупційних схем (зокрема, це стосувалося П. Порошенка та О. Третякова). Президент не залишився в боргу і звинуватив Тимошенко у використанні державної посади для приватних цілей, пов'язаних із власним бізнесом.

Скандал із сином та „любими друзями“, невиконана, проголошена на Майдані обіцянка „бандитам – тюрми!“, невідокремлення бізнесу від політики та остаточний розпад помаранчевого табору дали Партії Регіонів шанси на перемогу у виборах 2006 року.

Відпрацьована лекція?

Після підписання Універсалу в серпні 2006-го коаліція, всупереч очікуванням президента, не збирається йти на компроміс. Наростає конфлікт, повноваження президента дедалі помітніше обмежуються. Рятувальним колом повинно бути нове

Фото: Петро Андрусечко

Перед виборами 2002 року фахівці вважають, що Ющенко не подужає брутальної постсовєтської політики.

оточення Ющенка: на чолі Секретаріату президента став Віктор Балага, а в штаті – Арсеній Яценюк. РНБОУ очолює Віталій Гайдук. Кадрові перестановки суперечливі, оскільки їх важко витлумачити в контексті гасел Майдану. Однак виявилось, що лише такого типу „кризові“ партнери, як Балага та пов'язаний з великим бізнесом Гайдук (Індустріальний Союз Донбасу), можуть відбити атаки політиків-бізнесменів з коаліції. Представники коаліції діяли згідно з поширеними в українському бізнесі схемами (зрозуміло, не надто чесними), застосовуючи в політиці методи рейдерства. Відповідь, хоча й довгоочікувана, протікала в тому ж руслі – президент та оточення продемонстрували спроможність використати зброю опонентів.

Придивляючись до теперішніх методів діяльності Ющенка, розумієш: певні сигнали можна було помітити й раніше. Сьогодні мало хто пам'ятає складену у Верховній Раді 23 листопада 2004 року президентську присягу, для якої, по суті, не існувало жодних конституційних підстав – це був блискучий піарівський хід.

В кожному разі, рішучість президента імпонує – рейтинг Ющенка зріс у квітні з 12 до 20 %. Як раніше відчувалося дежавю в оцінці складу уряду Януковича, так подібне відчуття виникає, коли аналізуєш кадрову політику Ющенка – повернення Степана Гавриша, Святослава Піскуна та Івана Плюща.

Невідомо, як довго Ющенко утримає ініціативу. Важко прогнозувати остаточний результат гри. Однак Ющенко показав, що він спроможний діяти як стратег. Ще кілька місяців тому мало хто вірив у другий термін президента, тепер же – все можливе. Хоча, на думку багатьох, Ющенко вже виконав свою історичну місію, перемігши в 2004 році, і час на наступне історичне рішення – він повинен відійти від політики разом із старим поколінням політиків, щоб остаточно поховати епоху кучмізму.

P.S... Ще під час прем'єрства Віктора Ющенка Леонід Кучма мав сказати: „Так, він далеко не такий простий, як нам здавалося“.

Петро Андрусечко, Варшава

18 квітня. Україна і Польща виграли тендер на проведення чемпіонату Європи з футболу Євро-2012. Таке рішення було оголошено у Кардиффі у Великобританії. Перед цим відбулося таємне голосування членів виконкому УЄФА. За Україну і Польщу віддали свої голоси 8 із 12 членів виконкому. В Україні матчі проводитимуться у Києві, Львові, Донецьку та Дніпропетровську. Одеса та Харків визначені, як резервні міста.

20 квітня. Між партією „Наша Україна” і блоками „Рух – Українська правниця” і „Народна самооборона” Юрія Луценка досягнута домовленість про створення єдиного виборчого блоку і списку.

20 квітня. Президент Віктор Ющенко готовий призупинити указ про розпуск парламенту за виконання низки умов. Серед таких умов він назвав здійснення кроків на законодавчому рівні, які забезпечують недопустимість формування коаліційної більшості таким способом, як у безрезні цього року.

25 квітня. Конституційний Суд завершив дослідження матеріалів справи щодо конституційності указу президента про розпуск парламенту і перейшов до розгляду справи у закритому режимі. За це проголосували 14 із 18-ти присутніх у залі суддів КС. Четверо суддів проголосували проти.

25 квітня. Коаліція, опозиція, уряд та Секретаріат президента провели перший раунд переговорів у форматі круглого столу. Була досягнута домовленість обох конфліктуючих сторін звернутися до своїх прихильників з проханням припинити вуличні акції протесту. В усьому іншому сторони залишилися на своїх позиціях.

25 квітня. Президент Ющенко звільнив Вадима Копиляна з посади заступника голови Феодосійського міського суду Криму. Саме цей суддя „проявив особисту зацікавленість у прийомі позовної заяви, в передачі позову судді та винесенні ухвали, якою заборонялося Кабміну, Держказначейству, іншим центральним і місцевим органам виконавчої влади здійснювати будь-які дії щодо виконання Указу Президента” про розпуск парламенту.

26 квітня. Віктор Ющенко видав новий указ про призначення дострокових виборів до парламенту. Попередній указ втрачає силу. „Відмова Кабінету Міністрів України забезпечити відповідне фінансування та фактична бездіяльність Центральної виборчої комісії унеможливають проведення позачергових виборів до Верховної Ради України 27 травня 2007 року”, – говориться в указі.

Ігор Попов: „Вибори будуть брудні і переможений не визнає своєї поразки”

» Оцінку проведення дострокових парламентських виборів дав „Українському журналу” Ігор Попов, голова правління Всеукраїнської громадської організації „Комітет виборців України”. Семе КВУ, задовго до Помаранчевої революції, вказував на недоліки виборчого законодавства та виборів в Україні, починаючи непрозорими виборчими урнами і закінчуючи схемами фальсифікації результатів виборів. Сьогодні КВУ є однією з найавторитетніших інституцій, яка слідкує за дотриманням законів під час організації і проведення виборів в Україні.

Як ви охарактеризуєте нинішню політичну ситуацію в контексті проблеми дострокових виборів?

Надто багато сумнівних кроків зроблено з точки зору законності, багато правових інституцій знищено. Відповідно, наступні кроки можуть призвести до економічної дестабілізації чи радикальних дій. Якщо наступні кроки будуть не компромісними, а радикальними, то відповідь буде ще радикальнішою, а це, своєю чергою, запустить механізм розвалу.

Припустімо, що відбудуться позачергові вибори. Які проблеми пов'язані з їх організацією та проведенням?

Небезпека полягає насамперед у тому, що результати для обидвох політичних таборів прогнозовані і майже однакові, себто майже п'ятдесят на п'ятдесят. Географічно виборці розділені, політичне протистояння досить серйозне. Це означає, що обидва штаби готуватимуть і маніпуляції, і порушення, і провокації. Відповідно, в будь-якому випадку вибори будуть брудні, буде багато взаємних звинувачень і переможений не визнає своєї поразки (а формальних приводів, щоб це зробити, буде достатньо, оскільки закон недосконалий). Проведення позачергових виборів за два місяці призведе до багатьох технічних помилок. Обидва табори використовуватимуть їх для звинувачення в тому, що в них відібрано голоси.

Які механізми фальсифікації можуть застосовуватись на цих виборах?

Оскільки Україна розділена, і од-

Ігор Попов, голова правління КВУ

ні сили, в одній половині повністю контролюватимуть ситуацію, владу, медіа та виборчі комісії, а інші сили робитимуть те саме в іншій половині, – звісно, фальсифікації використовуватимуть обидва табори. Починаючи з агітаційної кампанії: свої сили матимуть доступ до ЗМІ, до виборців, а опоненти не матимуть. А в день голосування, не виключено, будуть і прямі вкидання бюлетенів.

А в чому полягатиме роль спостерігачів на виборах?

Як завжди, спостерігачі будуть відслідковувати порушення. Це технічна роль. Оскільки знайти масу порушень не є проблемою, їх буде цілком достатньо, щоб Верховний Суд спростував результати виборів. А це лише загострить ситуацію і не вирішить проблеми.

Наскільки реальною є проблема сервера та можливості контролю над ним?

Із сервером ніколи не було проблем, їх вигадали. Це один із міфів, правдивість якого не доведено (оскільки дубль паперових протоколів показав, що там ніяких порушень не було). І зараз цю байку знову переповідають тим, хто в цьому нічого не розуміє. Проблема сервера полягала в тому, що результати постійно затримувалися, і їх видавали порційно. Але це не могло вплинути на результати.

Як КВУ оцінює роботу по формуванню списків кандидатів у депутати та списків виборців?

Що стосується списків кандидатів, то маємо проблему, яка пов'язана передусім із політичною корупцією, і лише в другу чергу – з виборчою системою. Всі політичні сили формують списки кандидатів непрозоро, без обговорення на обласних партійних конференціях, і часто місця у списках кандидатів просто продають. А потім ми дивуємося, що ті, хто купив собі місце, розбігаються. Для такої великої держави як Україна відкриті загальнодержавні списки не вирішать питання. Ми вже п'ять років виступаємо за відкриття регіональних списків, коли обраний політик змушений працювати в регіоні, мати відповідальність перед виборцями в області. Але ми прогнозуємо, що цього, на жаль, не буде зроблено. Ми вже бачимо всі старі проблеми реформування списків, і я гадаю, ця проблема не буде подолана. Ми знову матимемо списки, в яких члени партій не знають, хто туди потрапив, і яким чином.

Щодо списків виборців, то сформувати загальний державний реєстр виборців до дострокових виборів неможливо. Для цього потрібний бодай рік. Та сформувати більш-менш акуратні списки ще можливо. Але роботу треба починати вже зараз, поновлювати списки. Бо коли кампанія стартує офіційно, залишатиметься дуже мало часу.

Які зміни потрібні Закону про вибори?

Закон про чергові вибори дуже детальний і майже не залишає місця для маніпуляцій. Процедура ж позачергових виборів займає півтори

сторінки в Законі, її потрібно виписати заново. А це сто сторінок тексту, це місяць роботи Верховної Ради. Ми пропонували провести позачергові вибори за процедурою чергових виборів. Є юридичні можливості для того, щоб зробити це за чотири місяці, бо процедура виписана і апробована. І члени Комісій також пам'ятають, як їх проводити.

Існує потреба повернення до старої змішаної системи виборів?

Ми відстоюємо зміну виборчої системи та відкриті регіональні списки (тобто, коли в Україні є сім округів, відповідно до областей, а також Крим і Севастополь). Кількість мандатів в кожному окрузі залежатиме від кількості виборців, партії формуватимуть списки в кожному з цих округів. Це зупинить політичну корупцію, оскільки місце треба буде здобувати у виборців, а не в політичного лідера. І це відновить зв'язок виборця й депутата, оскільки лише третина депутатів Верховної Ради за перший рік працювала з виборцями в регіонах. Решта просто сиділа в Києві.

Якщо вибори відбудуться на початку липня, цей термін голосування відобразиться на явці виборців?

Це загроза не стільки для явки, скільки для набору людей у дільничі виборчі комісії, оскільки частина буде у відпустках, хтось працюватиме нагородах, дачах. Щодо явки, то звичайно, вона буде меншою. Так, міграція всередині країни або за кордон влітку справді більша, але ж виїжджають прихильники всіх політичних сил, тому це не вплине на результат, а вплине тільки на відсоток явки.

Спілкувався Петро Андрусечко

Посилаючись на те, що впродовж місяця в коаліцію входили нові депутати, згідно зі статтею 90 Конституції України, президент повторно розпустив парламент, призначивши вибори на 24 червня. Водночас, парламентська коаліція подала нове подання проти указу Ющенка про розпуск парламенту. Політологи оцінили цей указ, як намагання випередити негативне рішення Конституційного суду, а також як бажання все таки провести дострокові вибори в першій половині цього року.

26 квітня. Президент назначив на посаду Генерального прокурора України Святослава Піскуна, який поновився через рішення суду. Ющенко звільнив Піскуна, члена Партії регіонів, з посади Генпрокурора восени 2005 року. Водночас Пісун тривалий час звертався до різних судів з метою визнання цього указу незаконним.

26 квітня. У Верховній Раді депутати коаліції зареєстрували проект постанови про початок процедури імпідменту щодо президента Віктора Ющенка. Проект постанови має назву „Про забезпечення запобігання антиконституційним діям і спробам узурпації державної влади та ініціювання процедури усунення Віктора Ющенка з поста президента в порядку імпідменту”. Для початку процедури імпідменту потрібно 300 голосів депутатів, яких коаліція не має, а також висновок Верховного Суду, що в діях президента були ознаки злочину або правопорушення, які тягнуть за собою імпідмент. Водночас, депутат від СПУ Василь Волга пропонує Верховній Раді створити слідчу комісію щодо стану здоров'я президента, щоб дослідити, чи може Віктор Ющенко виконувати свої повноваження.

27 квітня. Президенти України та Польщі Віктор Ющенко та Лех Качинський підписали дорожню карту українсько-польського співробітництва на 2007–2008 роки, в якій приділено увагу проведенню енергетичного самміту у Кракові. Окремий розділ цього документу присвячений спільній організації заходів, пов'язаних із проведенням в Україні та Польщі фіналу чемпіонату Європи з футболу у 2012 році. Президенти Польщі та України підписали спільну заяву з приводу 60-х роковин акції „Вісла”.

27 квітня. Державна адміністрація залізничного транспорту України „Укрзалізниця” з 1 травня підвищує тарифи на пасажирські перевезення по Україні на 5 %. За даними „Укрзалізниці”, у 2006 році збитки залізниці від перевезень пасажирів склали близько 2,5 млрд. грн.

28 квітня. Ціни на російський газ для України будуть залежати від збли-

Нова дата виборів – 30 вересня

➤ 27 травня президент України Віктор Ющенко, прем'єр-міністр України Віктор Янукович та голова Верховної Ради 5-го скликання Олександр Мороз вийшли до журналістів о 4-й ранку, щоб повідомити: дострокові парламентські вибори відбудуться 30 вересня ц.р. Протягом чотирьох місяців перед виборами буде проведена робота зі створення електронного реєстру виборців.

ження, або ж навпаки, віддалення економік обох країн. Про це заявив заступник глави правління ВАТ „Газпром” Валерій Голубев. За його словами, якщо політики приймуть рішення, щоб зблизити економіки, тоді теперішню ціну газу буде гарантовано. Якщо ж політики почнуть думати про те, що „нам потрібно розходитися”, тоді ціни для України будуть такі ж, як для Німеччини. „Це потрібно Україні? Росії це не потрібно”, – сказав Голубев.

30 квітня. Верховна Рада прийняла постанову про проведення одночасних виборів президента і народних депутатів. За прийняття такої постанови в цілому проголосували 235 депутатів. Відповідно до постанови, парламент постановляє визнати за необхідне провести вибори президента і народних депутатів у термін не пізніше, ніж 90 днів з дня внесення відповідних змін до Конституції, але не пізніше 9 грудня 2007 року.

1 травня. Президент звільнив заступника голови Конституційного суду Валерія Пшеничного та доповідачку у справі указу щодо розпуску парламенту Сюзанну Станік з посади судді Конституційного Суду, мотивуючи своє рішення порушенням присяги. Згідно з Конституцією, президент має право призначати і звільняти шість суддів КС. Але при цьому, згідно із законом „Про Конституційний Суд”, суддів КС звільняє Верховна Рада. В даному питанні існує юридична колізія, однак юристи президента вважають, що Конституція важливіша за закон.

2 травня. Народний депутат від БЮТ Микола Сивульський заявив, що не виключає застосування президентом силового варіанту для припинення повноважень Верховної Ради, через те, що вона постійно виходить за межі свого правового поля.

3 травня. Кабінет Міністрів прийняв ряд рішень, що передбачають підвищення розміру зарплат, пенсій і соціальних виплат окремим категоріям населення з 1 червня нинішнього року. У жовтні, в порівнянні з березнем 2006 року, зарплата висококваліфікованих працівників, зокрема вчителів і лікарів, збільшиться в 1,4 рази. Зарплата вчителів і лікарів збільшиться на 300 грн. тоді як хірурга вищої категорії на 526 грн., а вчителя вищої категорії на 420 грн.

3 травня. Кабінет Міністрів схвалив збільшення держбюджету на 5 млрд. грн., передбачивши 127 млн. грн. на створення державного реєстру виборців.

4 травня. Президент Віктор Ющенко призначив Степана Гавриша та

Фото: Петро Андрусенко

В програші залишаться тільки „ліві”

➤ Вже сьогодні жорстка і доволі радикальна гра президента конвертується на його рейтингові дивіденди, коли він посилює свій статус голови держави і політичного лідера, бо сценарій розвиватиметься в рамках кон'юнктури, яку сформував президент. При цьому важливим є не стільки арифметичні результати нових виборів, скільки те, як ними скористаються основні політичні гравці. Йдеться про формування коаліції після виборів, адже жодній із політичних сил не вдасться одноосібно сформувати владу.

Основним завданням „Нашої України” є якомога ефективніше використати зростання президентського рейтингу на власне електоральне зростання. Партія регіонів має підтвердити свій найвищий рейтинг, аби й надалі претендувати на формування уряду. У Блоку Юлії Тимошенко є амбітніші цілі – сформувати двопартійну систему в Україні, коли на електорально-

му полі залишаться тільки двоє – БЮТ і ПР. Подейкують, що БЮТ уже майже домовився з ПР про підвищення прохідного бар'єру з 3-х до 10-и відсотків, аби назавжди вилючити з виборчого процесу незручних для всіх соціалістів і комуністів, рейтинг яких коливається в районі 3-5 відсотків. За таку перспективу БЮТ навіть ладен підтримати вимогу ПР провадити вибори восени.

У цьому сенсі цілком зрозумілими є ініціативи найбагатшого українця й „регіонала” Рината Ахметова щодо зниження прохідного бар'єру, щоб дати можливість пройти новим політичним проектам. Це дасть можливість ПР розширити пул потенційних сателітів, позбавить „Регіони” залежності від лівих маргіналів, створить додаткові ресурси для коаліційної комбінації, вважають аналітики. В цьому сенсі антипрезидентський радикалізм стане прерогативою саме для КПУ та СПУ. В них просто не залишається іншого вибору, як посісти радикально

антиющенківську позицію. Так голова Верховної Ради та Соціалістичної партії Олександр Мороз фактично розпочав кампанію під умовним слоганом „вся влада Радам“.

Та попри результати, які отримають сьогоднішні коаліційні партнери ПР, структурна основа владного класу все ж будуватиметься на базі великої партійної трійки: ПР–НУ–БЮТ. І саме в такій конфігурації вибудовуватимуться основи майбутніх коаліційних комбінацій, вважає політолог

Вадим Карасьов. Якщо „помаранчевим“ вдасться сформувати власну коаліцію, то ПР залишиться в такій собі конструктивній опозиції, яка не відкидатиме причетності регіоналів до владного процесу. Якщо ж можливою стане коаліція НУ та ПР, то в ролі такої ж напівпозиції залишиться БЮТ. Але в будь-якому разі йтиметься про певний консолідований інтерес великих партій, які вже втомилися від диктату лівих маргіналів.

Павло Бальковський, Київ

Партія війни проти Партії миру

➤ Актуальне питання сьогодення української політики полягає не в тому, коли будуть вибори, і навіть не те, хто отримає перемогу на виборах та у формуванні парламентської коаліції. А те, що буде після виборів, і чи навчатимуться українські політичні сили працювати на державу?

Сьогодні немає та й не може бути жодного політичного прогнозу,

який давав би чітку відповідь на ці запитання. Гадаю, найближчою до реальності могла би бути відповідь: після виборів політики будуть знову конструювати особливу українську демократію.

Наразі ж політична реальність вказує на те, що парламентські вибори відбудуться і будуть результатом різноманітних компромісів між чотирма основними політичними

Василя Костецького суддями Конституційного Суду. Коаліція відмовилася визнати ці призначення, вважаючи, що вони суперечать закону України „Про Конституційний Суд“.

4 травня. Майже дві третини суспільства переконані в тому, що на Конституційний Суд тиснуть усі гілки влади. Такі дані соціопитування оприлюднив Центр Разумкова. Водночас, майже 20 % звинувачують у цьому лише пропрезидентські сили, а близько 16,5 % опитаних вважають, що конституційні судді зазнають утисків від парламентської більшості та уряду. А майже чверть українців досі не визначилася із тим, на кого покласти вину щодо тиску на КС. Тільки близько 4 % упевнені в тому, що вищий судовий орган ніяких утисків не зазнає.

4 травня. Екс-генпрокурора Олександра Медведько призначено першим заступником Генпрокурора. Медведько, який у цей час був на лікарняному, збирався подзвонити до суду з приводу свого незаконного звільнення.

4 травня. Президент Віктор Ющенко провів зустріч з прем'єр-міністром Віктором Януковичем у рамках консультацій з врегулювання політичної кризи. Опісля Ющенко заявив, що досяг домовленості з прем'єр-міністром про проведення в країні дострокових парламентських виборів. „Ми домовилися, що потрібно зробити низку кроків, щоб вибори були чесними і демократичними“, – заявив Президент. А Віктор Янукович вийшов на Майдан до своїх прихильників і заявив, що Партія регіонів заради миру в державі іде на дострокові вибори. Політики домовилися, що політичні рішення, які необхідно для цього зробити, буде виробляти спеціально створена робоча група, яка і повинна визначити дату виборів. Дострокові вибори до парламенту пройдуть на 60-й день після вирішення усіх політичних домовленостей, досягнутих між президентом та його опонентами.

5 травня. Лідер „Народної самооборони“ Юрій Луценко заявив, що майже не вірить у можливість створення єдиного мегаблоку демократичних сил на виборах. Водночас Луценко висловив впевненість у тому, що його політична сила набере більше 4 % голосів виборців на позачергових виборах.

5 травня. Понад 50 працівників інформаційно-аналітичної служби телеканалу „Інтер“ написали заяви про звільнення. Так „інтерівці“ відреагували на рішення керівництва телеканалу ліквідувати інформаційну службу та на створення продакшн-компанії ТОВ „Національні інформаційні

Фото: Петро Андрусенко

системи", що вироблятиме новини для каналів „Інтер" та К1, а також для інших каналів, що перебувають в управлінні у АТЗТ „УНТК".

5 травня. Почала працювати робоча група по врегулюванню питань щодо проведення дострокових виборів. У переговорах беруть участь: з одного боку – Іван Плющ, Юлія Тимошенко, В'ячеслав Кириленко; з іншого боку – Микола Азаров, Раїса Богатирьова, Анатолій Толстоухов. Представники коаліції наполягають на тому, що вибори повинні відбутися в жовтні, а опозиція наполягає на червні-липні.

7 травня. Голова Верховної Ради Олександр Мороз пропонує Партії регіонів та „Нашій Україні" замість організації дострокових виборів провести переговори про створення коаліції у парламенті. Таким чином, на його думку, не потрібно буде проводити вибори і політична криза буде вирішена.

7 травня. Президент Віктор Ющенко наголошує на необхідності проведення референдуму щодо змін до Конституції.

8 травня. 42 % опитаних українців проголосували б за дострокове припинення повноважень Верховної Ради у разі проведення відповідного референдуму. Про це свідчать результати соціопитування, проведеного у квітні Київським міжнародним інститутом соціології. 37 % проголосували б проти, 7 % не взяли б участі у референдумі щодо дострокового припинення повноважень Верховної Ради, а 14 % вагаються із відповіддю. При цьому 67 % опитаних згодні, що парламент, який складається з бізнесменів, нездатний забезпечити права простих громадян. 82 % опитаних переконані, що усіх депутатів Верховної Ради треба позбавити депутатського імунітету.

8 травня. Один із лідерів БЮТ Олександр Турчинов заявляє, що опозиція вимагатиме зміни формату переговорів у робочій групі. За його словами, необхідно зменшити кількість представників робочої групи до 4 осіб, тобто по одному представнику від опозиції, коаліції, уряду і президента, що фактично виключає з робочої групи соціалістів і комуністів. „Переговори декларувалися із самого початку між коаліцією та опозицією. Ми не можемо сидіти і дивитися, як комуністи, соціалісти і регіони займають різні позиції і або сперечаються між собою, або сперечаються з нами", – сказав Турчинов.

8 травня. Президент Ющенко обіцяє прийняти будь-які результати наступних дострокових виборів.

гравцями – Ющенком, Тимошенко, Януковичем та Ахметовим, кожен з яких намагається провадити власну, корисну для себе лінію переговорів.

Для Ющенка – за різними оцінками – вибори можуть бути і у вересні. Рейтинг президента наразі росте і, правдоподібно, ростиме й далі, до того ж у міру його росту падає рейтинг Юлії Тимошенко, що явно на руку президенту. Фактично, через свою жорстку дієвість, Ющенко знову зайняв позицію лідера серед помаранчевих лідерів, виштовхавши лідерку БЮТ на суто радикальне електоральне поле. А це – неабияке досягнення, адже до старту активної частини президентських виборчих перегонів залишився тільки рік.

Водночас, Тимошенко розуміє, що її карта – це партія війни, тому вона намагається зробити все для того, щоб у наступному парламенті знову зіштовхнути між собою „Нашу Україну" та Партію регіонів. Така лінія поведінки влаштовує і Віктора Януковича, який, розігруючи карту війни, робить це задля того аби стати наступним президентом України. У той же час, перманентно компромісний Ющенко розуміє, що його електоральний хліб – поміркованість і єдність України, яка втомилася від політичних воєн. Союзником Ющенка в цьому виступає фі-

нансово-духовний лідер „регіонів" Ринат Ахметов. Власне кажучи, саме з його ініціативи Партія регіонів погодилась піти на вибори, і саме його бізнесу потрібна стабільність в українській політиці.

Тому політичні переговори, які за задумом Ющенка повинні були б урегулювати чимало законодавчих суперечностей, фактично звелися до політичних торгів за збільшення або зменшення виборчого бар'єру проходження до парламенту. А це означає, що в наступний парламент потрапляє лише 3 політичні партії: ПР, БЮТ і НУ, що дає Тимошенко великі шанси стати головним шантажистом і розігрувачем „золотої акції". Їй підійде будь-який варіант коаліції, адже цілком несуттєво, буде „НУ" в помаранчевій коаліції, чи в біло-голубій, Тимошенківська карта війни буде розіграна ефективніше й ефектніше від Ющенкових „круглих столів". Однак і Ющенко, і Ахметов розуміють безперспективність такої конфігурації, а тому намагаються збільшити кількість парламентських партій через зменшення відсоткового бар'єру до 1-2 %, що дозволить їм вигідно маневрувати, уникаючи прямих бойових зіткнень. А отже, і країна матиме час на будівництво і творчу побудову демократичного суспільства.

Богдан Бачинський, Львів

Доповідач ООН: В Україні закон порушують чиновники, які мають його захищати

➤ **Перебування спеціального доповідача ООН у питаннях захисту свободи слова Амбеї Лігабо в Україні (14–19 травня) спричинило „сплеск активності" з боку урядових структур, які відповідають за дотримання прав і свобод українських громадян. Але певного розчарування можна очікувати вже через кілька тижнів, коли доповідач в ООН назве політиків, чиновників і установи, які порушують право українських громадян на свободу слова, а також порушують міжетнічний мир та злагоду в Україні.**

Спеціальний доповідач ООН мав в Україні насичену програму: зустрічі й переговори з експертами Секретаріату Президента, чільниками міністерств юстиції і внутрішніх справ, з Омбудсменом Ніною Карпачовою, членами Центральної виборчої комісії та лідерами парламентських фракцій, з журналістами, які стали жертвами цензури і нападів – достатньо насичена програма візиту. Тим не менше, панові Лігабо тут сподобалося. Принаймні, на підсумковій прес-конференції в Києві він зізнався: „Я зібрав масу інфор-

Фото: Петро Андрусенко

24 квітня ц.р. за вказівкою міністра внутрішніх справ України Василя Цушка спецпідрозділ „Беркут“ заблокував приміщення Генпрокуратури. Рейд „беркутівців“ став першим актом силової протистояння між політичними опонентами після Помаранчевої революції. „Людина явно перевищила свої повноваження“, - прокоментував дії Цушка президент Ющенко.

мації, яку мушу проаналізувати і на червень підготувати звіт про стан справ у правозахисній галузі України. З цим звітом я виступатиму на засіданні Комісії ООН із прав людини”.

Про найгостріші проблеми в Україні пан Лігабо висловився так: „Після подій 2004 року в Україні значно поліпшилася ситуація зі свободою слова, журналісти отримали змогу вільно висловлювати думки співгромадян і надавати користувачам інформ-продукту правдиву та об’єктивну інформацію. З іншого боку відзначаю, що в останній рік зросла кількість випадків цензури і нападів на журналістів: це трапляється як у Києві, в центральних ЗМІ,

так і в регіонах, де на журналістів часто тиснуть місцеві чиновники і бізнесмени. І це турбує: адже серед тих, хто порушує закон про свободу висловів і свободу слова, – чимало чиновників і політиків, які повинні цей самий закон захищати!”. Як приклад, спеціальний доповідач ООН назвав минулорічний випадок з побиттям телеоператора каналу СТБ народним депутатом України – членом Партії регіонів О.Калашниковим.

Друга проблема, за словами пана Амбеї Лігабо – збільшення кількості фактів, які свідчать про міжетнічну і расову ненависть, антисемітизм в Україні: „Жертвами молодиків з нацистською символікою стають

8 травня. Після виборів „Наша Україна“ створюватиме коаліцію лише з демократичними силами, і ні в якому разі із Партією регіонів, – заявляє лідер партії В’ячеслав Кириленко.

8 травня. Прем’єр-міністру Віктору Януковичу в Барселоні провели оперативне лікування колінного суглоба, який він пошкодив під час гри у теніс. Операцію виконував відомий іспанський хірург-ортопед Рамон Кугат, який спеціалізується на спортивних травмах.

10 травня. Конституційний Суд висловлює занепокоєння ситуацією, що склалася навколо нього, зокрема звільненням деяких суддів. Про це йдеться в офіційній заяві КС, оприлюдненій його головою Іваном Домбровським. Серед таких негативних обставин судді КС називають багатоденні мітинги біля стін суду, загрозу застосування насильства до суддів, незаконний збір інформації, що стосується їхнього особистого життя, професійної діяльності, а також спроби дискримінації суддів.

10 травня. Президент Віктор Ющенко заявляє, що якщо найближчим часом робоча група не домовиться про дату проведення позачергових парламентських виборів, він змушений буде виносити це питання на засідання Ради національної безпеки і оборони.

10 травня. Івана Плюща призначено Секретарем Ради національної безпеки і оборони замість Віталія Гайдука, який звільнився за власним бажанням. Окрім того, з РНБО пішов перший заступник секретаря Валерій Хорошковський, який є власником телеканалу „Інтер”. Плющ двічі був головою Верховної Ради – з 1991 по 1994, а також з 2000 по 2002 роки. Плющ є прихильником широкої коаліції „Нашої України”, Партії регіонів і БЮТ.

14 травня. На думку 72 % опитаних основною причиною політичної кризи в Україні є боротьба політиків за владу. Майже дві третини опитаних, 62 %, визнали існування загрози економічному занепаду України вже у найближчий рік. 38 % опитаних сказали, що у загостренні політичної ситуації насамперед зацікавлена Юлія Тимошенко, 25 % – Віктор Янукович, 9 % – Віктор Ющенко. Ще 1 % назвали інше прізвище. 27 % не визначились із відповіддю.

14 травня. Конституційний Суд відкрив розгляд справи щодо конституційності Указу Президента про розпуск Верховної Ради від 26 квітня. Водночас Конституційний Суд продовжує розгляд справи щодо конституційності Указу Президента про розпуск парламенту від 2 квітня.

14 травня. Лідер Компартії Петро Симоненко заявляє, що його політична сила відкличе свій підпис під Універсалом національної єдності. Таке рішення лідер КПУ пояснив тим, „що президент постійно порушує всі домовленості й умови, які були підставою складення Універсалу“.

15 травня. У Держбюджеті на 2007 рік МЗС не виділені кошти для проведення кампанії по інформуванню населення щодо діяльності НАТО.

15 травня. Партия „Трудова Україна“ пропонує представникам більш ніж 20 непарламентських партій створити єдиний виборчий демократичний блок. Про це заявив лідер „Трудової України“ Валерій Коновалюк на форумі непарламентських партій. На форумі були присутні представники партії „Віче“, Народно-демократичної партії, Аграрної партії України, Партії зелених, Республіканської партії України, „Трудової партії України“, партії „Жінки України“, „За права людини“, „Інформаційна Україна“, Партії захисників батьківщини, „Совість України“, „Соціалістична Україна“, а також Християнсько-демократичної партії.

16 травня. Україна знову може потрапити до „чорного списку“ Міжнародної групи з протидії відмиванню грошей – FATF. Вийти з „чорного списку“ Україні вдалося після того, як 2003 року Верховна Рада ухвалила основний пакет законів щодо боротьби з відмиванням нелегальних прибутків та фінансуванням тероризму. У 2006 році FATF навіть припинила процедуру активного моніторингу України. Але за минулі роки додалися нові рекомендації, вимоги світової спільноти щодо протидії відмиванню брудних грошей стали ще жорсткішими.

16 травня. Уряд скасував квотування на експортну реалізацію пшениці та жита. Як відомо, у вересні 2006 року Кабінет Міністрів ввів ліцензування експорту зерна, а в жовтні уряд прийняв постанову про квотування експорту зерна, через що підпав під серйозну критику бізнесменів. Окрім того, запаси зерна в Україні минулого року були настільки великі, що уряд не зумів надати їм належне зберігання, і зерно або проростало або гнило.

17 травня. Народний депутат, член фракції Партії регіонів Ринат Ахметов вважає, що в Україні повинні відбутися чесні і демократичні позачергові парламентські вибори, для проведення яких необхідно прийняти відповідні закони. А говорячи про призначення на посаду секретаря РНБО Плюща депутат сказав: „(Плющ) думає про країну і говорить правильно і вистраждані речі, тому я уважно прочитав його

іноземні студенти, біженці, емігранти, а також – дипломати та їхні родини... Неприпустимо, що під „дахом“ окремих міністерств діють навчальні заклади, в яких розповсюджується антисемітська література. Викривлено подається історія народів, які населяють Україну“. Вочевидь, доповідач ООН мав на увазі Міжрегіональну академію управління персоналом, на діяльність якої неодноразово звертали увагу Президент В. Ющенко, Конгрес національних громад України, Посольство Держави Ізраїль і журналісти.

„В моєму звіті будуть вказані прізвища політиків і чиновників, установ та інституцій, які порушують права українських громадян на свободу висловлювань і свободу слова, які порушують міжетнічний мир і зла-

году в Україні. Так само, я назву прізвища тих, хто постраждав від дій „чиновницької машини“, правду має знати світова спільнота...“, – зазначив доповідач.

Тим часом всеукраїнський громадський альянс „Майдан“ подав позов до суду на Уповноважену Верховної Ради з прав людини Н.Карпачову – „за непрозорість у діяльності інституту Омбудсмена“ і „бездіяльність“ в окремих справах. „Громадськість має навчитися захищати свої інтереси самостійно, в межах правового поля“, – каже сьогодні активісти „Майдану“.

Що тут додати? Побачимо, що скаже в звіті представник ООН. Мабуть, ані нічого „нового“, ані надто доброго.

Богдана Костюк, Київ

Феномен „французької Тимошенко“: тендітну Сеґолен не можна ігнорувати

» Того вечора, коли Сеґолен Руаяль, кандидат від Соціалістичної партії Франції, програла президентські вибори, вона звернулася до свого табору з промовою, що не допускала сумнівів: „Я залишаюся з вами та боротимусь за перемогу“. Було цілком очевидно, що ця вродлива харизматична жінка має на думці не лише близькі парламентські вибори, заплановані на 10–17 червня, а й наступні президентські перегони, в яких вона вперто сподівається взяти гору.

Проте, нема впевненості, що однопартійці пані Руаяль і далі залишатимуть їй провідні позиції. Зокрема, кілька впливових колишніх міністрів прямо звинувачують її в недостатній компетентності, що, на їхню думку, і було вирішальним під час голосування в другому турі. Розбрат у команді соціалістів не сприяє гуртуванню довкола них прихильників лівих політичних поглядів і не обіцяє гучного успіху під час парламентських виборів. Проте, феномен Руаяль, на думку численних соціологів та політологів, із багатьох причин іще зарано ігнорувати.

По-перше, попри всілякі сумніви, які виникають з приводу Сеґолен Руаяль вже не один рік, вона довела свою здатність несподівано перемагати, коли кандидатом від Соцпартії було обрано саме її, а не впливовіших та очевидно компетентніших конкурентів.

Тоді, у вересні минулого року, ніхто по-справжньому не передбачав успіху „крихітки Сеґолен“. „Вона не каже нічого яскравого чи геніального, часто виглядає відверто безпорадною в питаннях міжнародної політики. Але ця Руаяль має щось таке іраціонально привабливе, навіть зворушливе, – вважає знайомий італійський журналіст, акредитований в Парижі. – Все може статися. А раптом за п'ять років елегантні французи захочуть, аби на всіляких міжнародних саммітах їх репрезентувала саме чарівна пані? Адже чоловіки у великій політиці – це так банально...“

По-друге, поразка Сеґолен Руаяль у порівнянні з успіхом Ніколя Саркозі – це водночас і перемога, стосовно як до неї самої, так і до інших соціалістичних кандидатів на президентську посаду. Сеґолен, про яку й не

Сеголен, про яку й не було чути за рік до виборів, зібрала 47 відсотків голосів у другому турі, згуртувавши за собою 17 мільйонів виборців.

було чути за рік до виборів, зібрала 47 відсотків голосів у другому турі, згуртувавши за собою 17 мільйонів виборців. А, для прикладу, колишній прем'єр-міністр, соціаліст Ліонель Жоспен під час попередніх президентських перегонів 2002 року взагалі не вийшов у другий тур. Ще раніше ані кандидат Жоспен, ані президент Франсуа Міттеран не збирали такої кількості бюлетенів під свої імена. Отже, якщо порівнювати Руаяль із нею самою річної давнини, то крок уперед зроблено величезний. Що, гіпотетично, дозволяє сподіватися на нові прориви.

„Руаяль не лише повністю вичерпала весь наявний ресурс лівого електорату, але й зуміла вийти за його межі“, – сказав в інтерв'ю „Українському Журналу“ Мат'є Кастане, політичний оглядач щоденної газети „Круа“.

„В першому турі вона мала 26 %. Якщо зібрати до купи голоси всіх тих дрібних лівих кандидатів, котрі закликали голосувати за неї, назбирується щонайбільше 10 додаткових відсотків, разом – 36 %. За результатом у 47 % виглядає на те, що пані Руаяль вдалося привернути половину голосів центристів, тобто тих 18 відсотків французів, котрі проголосували за керівника „Союзу за французьку демократію“ Франсуа Байру. Соціологи передірали їй скромніші результати“, – зазначив Мат'є Кастане.

Неодноразово, відразу після Помаранчевої революції, французькі журналісти бралися порівнювати Сеголен Руаяль з українкою Юлією

Тимошенко. Спільними рисами були визнані ефектна зовнішність та вміння застосовувати її в політиці, помірний популізм та невисока передбачуваність вчинків. І, врешті-решт, обидві жінки прагнуть керувати своєю країною. Сьогодні очевидні й відмінності між ними: несхоже приватне й політичне минуле, різні ідеологічні платформи, неподібний політичний контекст, в якому доводиться працювати та перемагати, чи, як на разі, програвати.

Остаточна політична перемога ще не стала реальністю для обидвох – ані для Руаяль, ані для Тимошенко. Кожна має для перемоги реальні шанси і не має жодних соціологічно обґрунтованих гарантій. Однак, якщо плани Юлії Володимирівни стосовно нових парламентських виборів в Україні видаються цілком конкретними, то Сеголен Руаяль оголосила, що депутатом вона висуватися не буде. Проте надію на посаду президента країни не полишає: недарма гаслом її виборчої кампанії була фраза „Бажання майбутнього“.

Досі пані Руаяль публічно не озвучила свої наступні політичні кроки. Лише загадково пообіцяла групі підтримки: „Нас чекають нові демократичні побачення“. Власне кажучи, право на непередбачуваність – це той жіночий козир, який, якщо його вміло розіграти в політиці, може забезпечити результати, недосяжні для чоловіків. Тож цілком можливо, що нині Сеголен Руаяль робить ставку саме на загадовість.

Алла Лазарева, Париж

го ідеї і думаю, ми будемо усередині своєї політичної сили це обговорювати“. Як відомо, однією з ідей Плюща є створення широкої коаліції.

17 травня. Іван Домбровський звільнений з посади глави Конституційного Суду за власним бажанням. Таке рішення було ухвалено у четвер на засіданні Конституційного Суду за участю раніше звільнених президентом суддів КС Станік, Пшеничного, Іващенка. Обов'язки глави КС покладено на заступника глави Конституційного Суду Валерія Пшеничного. КС за участю згаданих трьох суддів проголосував про об'єднання в одне провадження двох указів президента та про розгляд за прискореною процедурою. У Секретаріаті президента з цього приводу вважають, що в Україні перестав існувати інститут Конституційного Суду як такий.

18 травня. В Україні серед країн Європи – найнижчий рівень задоволеності громадян своїм життям, заявив заступник директора Інституту соціології НАН України Євген Головаха, презентуючи дослідницький проект „Україна – Європа“. „За шкалою від 0 до 10 оцінка задоволеності життям в Україні є найнижчою в Європі – 4,4 бала“, – сказав Головаха. „Більш того, лише в Україні ця оцінка перебуває в негативній частині шкали (нижче за 5 балів), а це означає, що в Україні переважають негативні оцінки“, – додав він. Головаха також звернув увагу на те, що аналогічний розподіл оцінок спостерігається також у відповідях на запитання „Якщо говорити в цілому, наскільки Ви щасливі?“. За його словами, „найменш щасливими в Європі знову ж таки виявилися українці – 5,6 бала та їхні сусіди словаки – 6,2, а найщасливішими – датчани (8,3) та ісландці (8,5)“. Водночас соціологи здивовані тим, що зовсім іншу картину зафіксовано у відповідях на запитання „Насільки безпечно Ви почуваетесь, коли йдете у сутінках районом, у якому мешкаєте?“ У повній безпеці почувуються 46 % датчан, 36 % шведів і лише 15 % громадян України.

21 травня. Судді, призначені за квотою Ющенка, починають звільнятися із Конституційного Суду. Першим це зробив суддя Дмитро Лілак, мотивуючи свою заяву тим, що суд дискредитував себе.

22 травня. Лідер СДПУ(о) Віктор Медведчук знову відновив свій вплив на велику політику. Екс-глава адміністрації президента Кучми став головним правником коаліції і тепер відповідає за юридичний супровід у боротьбі зі стороною президента та опозиції. Саме до квоти лідера СДПУ(о) приписують двох скандальних суддів КС, яких президент

України звільняв із посад, – Валерія Пшеничного та Сюзанну Станік.
22 травня. Президент Віктор Ющенко висловив здивованість відсутністю реакції Генпрокуратури на „безвідповідальні дії“ державних установ щодо забезпечення проведення дострокових парламентських виборів.

23 травня. Конституційний Суд визнав неконституційними положення частини 5 статті 20 закону „Про судоустрій України“, згідно з яким голова суду та заступник голови суду призначаються і звільняються з посади президентом України.

23 травня. Голова Верховної Ради вважає можливим проведення дострокових виборів в разі внесення змін до Конституції або складення депутатських повноважень 151 депутатом.

23 травня. У Москві зацікавлені в продовженні термінів перебування бази Чорноморського флоту РФ у Севастополі після 2017 року. Про це заявив заступник голови МЗС Росії Григорій Карасін.

23 травня. Президент Віктор Ющенко призначив одного з лідерів БЮТ Олександра Турчинова першим заступником секретаря Ради національної безпеки і оборони. Аналітики стверджують, що таким чином іде підготовка до силового варіанту вирішення конфлікту. Турчинов був головою СБУ при помаранчевому уряді.

24 травня. Верховна Рада звільнила суддю Конституційного суду Петра Стецюка, який вважався людиною Ющенка. Доповідач з питання мотивував позицію комітету тим, що Стецюк відмовився брати участь у розгляді конституційності Указу Президента про розпуск парламенту.

24 травня. Президент Ющенко звільнив з займаної посади Генерального прокурора Святослава Піскуна, мотивуючи це суміщенням посад Генпрокурора та депутата. Виконуючим обов'язки Генпрокурора призначено прокурора Криму Віктора Шемчука. Водночас, віце-спікер Адам Мартинюк заявив, що Піскун зареєстрував у парламенті заяву про бажання припинити виконувати обов'язки депутата. Звільнений з посади Генпрокурор Святослав Піскун має намір оскаржити Указ Президента у суді. Піскун у супроводі власної охорони та депутатів Партії регіонів знову попрямував до Генпрокуратури. Депутати виламали двері, підперті представниками охорони і зайшли до приміщення. Пізніше до прокуратури прибув голова МВС Василь Цушко із спецпідрозділом „Беркут“, бійці якого винесли на руках керівника держохорони Івана Гелетя. Партія

Україна наприкінці Помаранчевої революції

» Мій давній приятель, колишній член корпусу радників Леоніда Кучми, дописувач іспанського інформаційного агентства EFE, кмітливий журналіст, який зараз, гадаю, перебрався до комерційних мас-медіа, якось поділився зі мною своєю вільною асоціацією на одне відоме російське прислів'я: „Поглянь: росіяни про себе кажуть, що хоча коней запрягають повільно, зате потім швидко їдуть. Це правда. А от українці – повільно запрягають, потім повільно їдуть, щоб за мить вже зупинитися та й розпрягти коней“. Цю цікаву мудрість я цитував у своїх матеріалах, що стосувались України, вже неодноразово. Однак ще ніколи вона настільки не відображала політичну ситуацію, як зараз. Країна борсається в затяжній політичній кризі, у дусі і цитованого прислів'я прямує до наступних, цього разу дострокових парламентських виборів, якими герой подій, що відбулися два з половиною роки тому, президент Віктор Ющенко намагається врятувати все, що ще можливо. Згадуючи ідеали Помаранчевої революції злам 2004-2005 років, багато рятувати не доведеться.

Зробимо короткий екскурс подіями, що відбулися за тих два з половиною роки (які у певному сенсі нагадують стислий варіант радянської перебудови та подальшої епохи ельцинізму).

Напочатках було, безперечно, бажання політиків т.зв. „прозахідної орієнтації“ (що є – особливо в опозиції проти т.зв. „проросійської гарнітури“ – дещо спрощеним узагальненням) зійти з колії, що дедалі настирливіше спрямовувала Україну Кучми до гостинних російських обіймів, та створити силу, яка у вирішальну мить змогла б змінити цей напрям розвитку. Цією силою став блок „Наша Україна“, який згодом перетворився на важливу організаційну базу кінцевої перемоги помаранчевих. Перемога, що була досягнута ціною компромісу, за який президент Ющенко та його прихильники пізніше поплатилися.

Але давайте не будемо забігати вперед, а навпаки, повернімося до часів, коли до влади прийшов відомий технократ радянської епохи Леонід Кучма. Він врахував помилки свого попередника, колишнього партійного ідеолога, а згодом першого президента неза-

лежної України Леоніда Кравчука, який з позиції свого, від початку слабкого, президентського відомства невпинно та безрезультатно боровся з Верховною Радою (українським парламентом), що на початку 90-х років складалася переважно з комуністів. У 1996 році Кучма добився свого: досягнув прийняття нової конституції, яка, подібно до російської, визначала Україну як президентську республіку. Його повноваження були практично необмежені: президент призначав прем'єрів, а від парламенту потребував лише їх ухвалення (до того ж ухвалення лише голови уряду та його програми, а не окремих міністрів). Кучма повною мірою використовував свої широкі повноваження. З дев'яти урядів, що передували кабінету останнього прем'єра часів Кучми Януковича, шість президент відкликав сам, тільки трьом висловив недовіру парламент. Верховну Раду Кучма розпустити не міг (за винятком випадку, якби парламент впродовж 30 днів не міг розпочати пленарні засідання), але мав так зване суспензійне право вето, яке могла переголосувати лише парламентська більшість у складі двох третин депутатів.

Ось саме в такій ситуації Україна влітку 2004 року прямувала до президентських виборів. Кучма тоді змушений був добре продумати хід своїх подальших дій, оскільки існувала реальна небезпека, що виборці оберуть його головного суперника та колишнього улюбленця Віктора Ющенка. Кучма (в якого, окрім іншого, на ший висіла можлива участь у досі не розслідуваному вбивстві Георгія Гонгадзе, і якого вважали представником напівмафіозних правлячих східноукраїнських промислових кланів), мав якесь дія. Спочатку він від легкокованого Конституційного Суду отримав схвалення однозначно неконституційного права на третій президентський термін. Потім очевидно зрозумів, що це не виглядало б добре, і після довгих роздумів довірив роль „східного“ кандидата іншому представнику східноукраїнських промислових кланів – прем'єру Віктору Януковичу. Водночас просував нову конституційну реформу, яка виразною мірою обмежила би президентські повноваження на користь уряду та парламенту. Проект цієї реформи кілька місяців пізніше перетворився на важливу

А наразі в Києві після демонстрантів залишається купа сміття

зброю переговорів, більше того – це був троянський кінь, прямо причетний до нинішньої політичної кризи.

Віктор Ющенко, якого підтримував весь Захід та направляв до Києва посередників для переговорів такого формату, як Хав'єр Солана, Олександр Квасневський та Валдас Адамкус, зрештою переміг. Допомогав йому саме той Захід, який впродовж революції неодноразово, але як потім з'ясувалось, досить примарно та маловірогідно обіцяв, що Україну в найближчому майбутньому чекає членство у основних європейських та євроатлантичних структурах типу НАТО та ЄС. Цього не трапилося – і не дивно. І наша, й інші посткомуністичні європейські країни мусили на щось подібне чекати достатньо довго, хоча обіцянки, що лунали під гуркіт падіння Берлінського муру, були такими ж привабливими та здавались справжніми. Коли Ющенко

прийшов до влади, Захід для нього не зробив нічого.

Для Ющенко ситуація склалася так, що починав він правити згідно з конституцією Кучми, але вже за кілька місяців практично усі важелі влади вибила з рук вже згадувана конституційна реформа, до якої він був змушений приступити на зламі 2004–2005 років. Інакше президентом не став би. Якщо ми хочемо коротко і водночас афористично описати ситуацію українського президента, можемо сказати, що виграв для того, щоб невдовзі програти.

Першим, цілком відчутним програвом були минулорічні парламентські вибори. В них однозначно перемогла Партія регіонів Януковича, і шлях до великого реваншу був відкритий. Після неймовірно заплутаних післявиборчих переговорів виникла т.зв. антикризова коаліція регіоналів, комуністів та соціалістів. Коаліція на початку цього року, маючи в парламенті просту більшість у вигляді 254 голосів, не приховувала, що збирається за рахунок Блоку Юлії Тимошенко та „Нашої України” отримати триста депутатських голосів, а таким чином і конституційну більшість.

Президент опинився загнаним в кут і відреагував (не будемо зараз оцінювати чи добре чи погано): нинішню Верховну Раду 2 квітня розпустив та назначив дострокові парламентські вибори. У нескінченних суперечках про те, коли власне мають відбутися вибори, Ющенко намагається досягнути т.зв. імперативного мандату, тобто стану, коли депутати, обрані до окремих фракцій, не зможуть перебігати до інших таборів. Незважаючи на те, що битва наперед здається програною, для Ющенко це єдина можливість: він розраховує на те, що якщо його табір (себто „Наша Україна” та Блок Юлії Тимошенко) вибори програє, супротивна сторона, очолювана регіоналами, не отримає конституційної більшості, а принцип імперативного мандату унеможливить Януковичу купувати депутатів і таким чином змінювати конституцію на шкоду президенту. Обійдемо стороною факт, що імперативний мандат в Європі не приніс результатів, і цей принцип не використовується ніде на старому континенті. Вже те, що протагоніст Помаранчевої революції мусить хопатися за нього як за соломинку з прислів'я, показує, наскільки сумною може бути поразка, що Віктора Ющенко та його прозахідну, справді демократичну Україну чекає. Чи вже спіткала...

Лібор Дворжак, Чеське радіо 6

регіонів звинуватила президента Віктора Ющенко в початку державного перевороту в Україні. „Екстрений виклик президентом Віктором Ющенком силовиків, у тому числі й міністра оборони Анатолія Гриценка, може свідчити про те, що сьогодні в Україні реалізується силовий сценарій захоплення влади. А якщо говорити просто: почато процес державного перевороту”, – сказано в прес-релізі партії. Водночас, Ющенко дав розпорядження СБУ та в.о. Генпрокурора розібратися з ситуацією, яка сталася в Генпрокуратурі в зв'язку із введенням спецпідрозділів „Беркуту”. „Дії міністра внутрішніх справ Василя Цушка в Генпрокуратурі – це злочин”, – наголосив президент. „Що робить міністр внутрішніх справ в Генпрокуратурі, скажіть, будь ласка? Закон забороняє підрозділам внутрішніх військ перебувати у службових приміщеннях. Що роблять підрозділи „Беркуту” у кабінеті Генпрокурора? Хто дав наказ цим підрозділам переступити поріг Генпрокуратури?” – продовжив Ющенко.

24 травня. Президент Ющенко заявляє, що в ході консультацій з прем'єром Віктором Януковичем у четвер погодили дату виборів. „Була досягнена домовленість, через процедуру якої можна встановити дату виборів, що узгоджується з позиціями політичних сил. Була домовленість, що до вечора на столі з'явиться протокол, який мали підписати секретар РНБО Іван Плющ, Микола Азаров та 5 лідерів фракцій”, – додав президент. Однак нічого не відбулося.

25 травня. Бійці спецпідрозділу „Титан” витіснили працівників управління держохорони з території Генпрокуратури. Після цього народні депутати від Партії регіонів зачинили зсередини двері прохідної Генпрокуратури.

26 травня. Спікер Сейму - нижньої палати парламенту - Польщі Людвік Дорн заявив, що необхідно розпочати переговори про вступ України до Європейського Союзу. Виступаючи в Братиславі на Конференції голів парламентів країн - членів ЄС, глава польського Сейму заявив, що Варшава украй засмучена тим, що Україна досі не одержала гарантій від ЄС про початок переговорів щодо вступу Києва до ЄС. У заключній постанові Конференції йдеться про підтримку інтеграційних амбіцій України.

27 травня. Президент України Віктор Ющенко, прем'єр-міністр України Віктор Янукович та голова Верховної Ради 5-го скликання Олександр Мороз вийшли до журналістів о 4-й ранку, щоб повідомити: дострокові парламентські вибори відбудуться 30 вересня ц.р.

Дзвінка Матіяш: Зараз я чекаю, що розквітнуть ірис

» Людина для неї є загадкою. Поки що. У своїх текстах ставить прості запитання і часто з (власних) відповідей творить наступну тему для контемплції. У її творах вам з нею затишно. І дуже смачно та запашно. Іноді може стати боляче, в очах пече і губи тремтять. Людська доля в спогадах та щоденникових записах переконлива. Деколи й несправедлива... Рятують (в прозі) молитви, Бог та (власна) терпеливість. Розповіді її щирі, де-не-де пройняті пафосним присмаком зацікавленого всім довкола автора. Історії в її книгах інтимні та незакінчені. Поки що.

Після магістратури в Києво-Могилянській академії (спеціальність: теорія, історія літератури та компаративістика) поступила до аспірантури в Люблінський Європейський колегіум Польських і Українських університетів. Опісля розпочала співпрацювати з Польським Інститутом у Києві. Авторка двох прозових книг (*Реквієм для листопаду, 2003, Роман про батьківщину, 2006*), упорядник Антології сучасної української та білоруської поезії „Зв’язокрозрив/Сувязьразрыў“, 2006), перекладачка білоруської та польської поезії. Народилася, живе та пише в Києві. Поки що. Її ім’я ДЗВІНКА МАТІЯШ.

„Реквієм для листопаду“ – явне „пропагування“ самотності. Цікаво, ти пишеш про це з власного досвіду, може, це твоє прагнення якомога частіше перебувати без присутності інших? Я би не вживала слова „пропагування“. Той досвід, про який я писала в „Реквіємі...“ – це досвід людини, що переживає смерть матері. І в основі – мій власний досвід такої втрати. Мені завжди було дуже важко уявити, що це може статися. Віруючій людині легше змиритися зі смертю. В неї є надія на воскресіння, на майбутню зустріч з тими, хто відійшов. Але це не заперечує факту, що смерть нас ранив.

І перші дні, тижні, місяці даються дуже важко. Адже ми тужимо за померлими, хочемо їх побачити, а це нереально. В „Реквіємі“ героїня переживає цю втрату в самотності. Іноді дуже хочеться постійно розповідати іншим про ту людину, якої вже немає, бо так вона начебто ближче. І дуже важко залишатися сам-на-сам із собою, зі своїми спогадами й думками, себто це така самотність, якої людина не може витримати, бо вона дуже болісна. Тоді людина втікає від самотності. Але є і самотність, якої людина потребує. Щодо мене, особисто я хотіла би завжди, або принаймні якнайчастіше бути з тими людьми, яких люблю. З тими, які відійшли, також. І це можливо, якщо про них пам’ятати.

Дзвінко, де і коли ти найчастіше молишся?

Вдома, бо мені найзатишніше там. Часом у церкві. На вулиці я молитися не вмію. Думаю, що спілкуватися з Богом у мене погано виходить. Бо над цим треба працювати, цього треба вчитися, а я мало над цим працюю. Мені здається, що люди, які вміють добре молитися, дуже щасливі. Мені доводилося таких людей зустрічати – і я сама прошу їх про молитву. А я ще, мабуть, на тій стадії, коли основна молитва – це прохання „Боже, навчи мене молитися“. Себто жити так, щоб молитва стала необхідністю. Так, як не можеш вийти з дому, не почистивши зубів, так треба, щоб не можна було почати дня без молитви. На жаль, цього в моєму житті ще немає. Але мені хотілося б до цього прийти. Щоб мати внутрішню опору. Адже немає кращої внутрішньої опори, ніж молитва. Молитва робить людину набагато сильнішою.

Уявне в твоїх текстах переплітається з реальним. Як вважаєш, простіше писати про буденні й правдиві обставини та історії, чи вигадувати абсолютно нових осіб у більш і менш типових обставинах?

Найкраще писати про те, що добре знаєш і відчуваєш. Особисто мені хочеться писати про те, що для мене важливе. А уявного в нашому житті дуже багато. Наші сни, наші мрії, наші фантазії – все це часами насправді дуже химерно переплітається з реальніс-

тю, так що нічого вигадувати й не доводиться, досить просто все записати. Вигадувати абсолютно нових осіб мені не надто хочеться. Детектив я ніколи не напишу, це без жодного сумніву.

Як ти оберігаєш власний простір?

Якщо жити в гармонії із собою та світом, то власний простір буде збережений сам по собі. А для того, щоб жити в гармонії, треба вивчати свою „внутрішню людину“. Пильно вивчати.

В текстах ти часто згадуєш свої дитячі роки й будні без турбот. Що ти до сьогодні зберегла з „дитячої свободи“, про яку іноді пишеш з великим сентиментом?

Моя дитяча свобода все-таки трансформувалася в дорослу свободу, так що я не дуже багато втратила. Можливо, в мене зараз менше часу на „чисте споглядання“ реальності. А в дитинстві весь час належить тобі, його безконечно багато. Менше рефлексуєш, просто живеш.

Як і твоя сестра Богдана, ти часто порушуєш проблему мовчання та буття без слів, проте в своїх творах ви розкриваєте неймовірно інтимні деталі, які читач не може не пов’язати з вашим приватним життям. Як Ти можеш за себе пояснити цей парадокс?

Мені здається, що різні речі – мовчанка і розкриття інтимних внутрішніх переживань, бо про них ідеться. Це дуже важливі переживання, тому є сенс про них говорити. Щодо мовчанки, то ти, мабуть, знаєш, що мовчати можна з дуже добрими друзями. Якщо ж тобі з людиною незатишно, то й мовчати з нею буде незручно. Бо мовчанка заважатиме, якщо немає чогось такого, що без слів єднає. І в таких випадках доводиться ховатися за словами. А коли, наприклад, сидиш на березі моря і дивишся на нього, то слова непотрібні і зайві. І мовчанка дуже красивою може бути. Люди, які люблять, одне одному в очі дивляться без слів – і все собі очима говорять.

Як ти думаєш, можна через мистецтво підсвідомо передбачати чи попередити себе й середовище про можливу невдачу, трагедію?

Передбачати якісь події, напевно,

можна. Деякі речі можна наперед відчувати саме тому, що люди багато відчують інтуїтивно. Щось пов'язане зі смертю також можна відчувати. І це відчуття дуже приватні, інтимні. А думати про смерть, як на мене, цілком природно. Можна уникати, звісно, цієї теми – найчастіше саме так і робиться, бо це некомфортна і неприємна тема. Тим паче про смерть узагалі не зрозуміло, як говорити. Смерть лякає, і переважно загальна реакція на неї – це страх. Ми не готові стикатися зі смертю, і це, як на мене, ознака духовної незрілості, яка всім нам притаманна більшою чи меншою мірою. Прийняти свою смерть – це також зрілість. Адже важко змиритися з думкою про те, що в якийсь момент нас не буде, а все інше залишатиметься. Світ існуватиме далі так, ніби нічого й не сталося. Мені здається, що через досвід смерті долаються ті темні, проблемні, гріховні аспекти нашої особистості, яких ми в житті не зуміли подолати. Очищення через смерть потрібне. Очищення від зла, яке в нас назбирається, від різного сміття, яке ми в собі впродовж життя нагромаджуємо, і яке дуже втомлює, заважає. Зрештою, це все питання віри – життя після смерті. І якщо є життя після смерті, то наша відповідальність в житті стає набагато більшою.

Чому ти назвала й зробила з останньої своєї книги роман, якщо в твоїх переплітаються цікаві історії, з яких можна було би зробити кілька оповідань?

Це лише в назві „роман“, а насправді – це ж не роман за жанром. Або можливо, це роман, в якому вмістилося кілька оповідань-історій, далеко не всі з яких завершені. Часом я не знаю, як вони мають завершуватися, якщо вони ще тривають. А назва в якийсь момент з'явилася, і мені стало очевидно, що те, що я пишу, має зватися „роман про батьківщину“. Незалежно від мене.

Наскільки для тебе важливо писати саме про українське середовище? І взагалі, як ти думаєш, чи сучасна українська проза пропонує вдосталь сьогоденних українських реалій, які закордонному читачеві не завжди зрозумілі?

Мені хотілося би писати не стільки про українське середовище, скільки про людей узагалі. І щоб місце, і час, і реалії були не такі важливі. Інша річ, що я пишу з особистого досвіду, і середовище, в якому живу, так чи інакше накладає відбиток. Але найбільше мене цікавлять універсальні питання. Що-

до сучасної української прози, то я не можу сказати, вдосталь чи не вдосталь цих реалій.

У текстах ти часто згадуєш українські страви. Ти так дуже любиш готувати або їсти?

Іноді мені подобається готувати, та я не займаюся цим щодня. Мені подобається готувати різні салати – змішувати різні складники, й дивитися, що з цього вийде. І якщо виходить щось смачне, то приємно і їсти, і когось частувати.

Іншим очевидним об'єктом твоїх спостережень є запахи. Скажи, де тобі було востаннє найзапашише?

В лісі на Поліссі. Весняні кольори і запахи – цього ні з чим іншим не можна порівняти. Дуже люблю ранню весну і її кольори – ніжно-зелені, щемно якимось робиться від цієї ніжності, яка змінюється невдовзі на літні барви – густі й насичені. І так само мені подобаються запахи весняних квітів. А ось зараз я чекаю, що розквітнуть ірисы – тож я в передчутті цього запаху.

В останньому романі ти замислюєшся над тим, як не лише людям чинити добро. Як тобі це вдається в реальному житті?

Мені особисто в реальному житті це вдається дуже посередньо. Хоча я не полишаю надії на те, що колись вдаватиметься краще.

Як ти думаєш, можна написати вдалу книгу без попереднього вивчення національної та світової класики?

Ти знаєш, я читаю з чотирьох років, так що двадцять років життя, по суті, займалася читанням, і лише потім почала писати. Здається, здебільшого так воно й буває: спершу читаєш чуже, а потім пишеш щось своє.

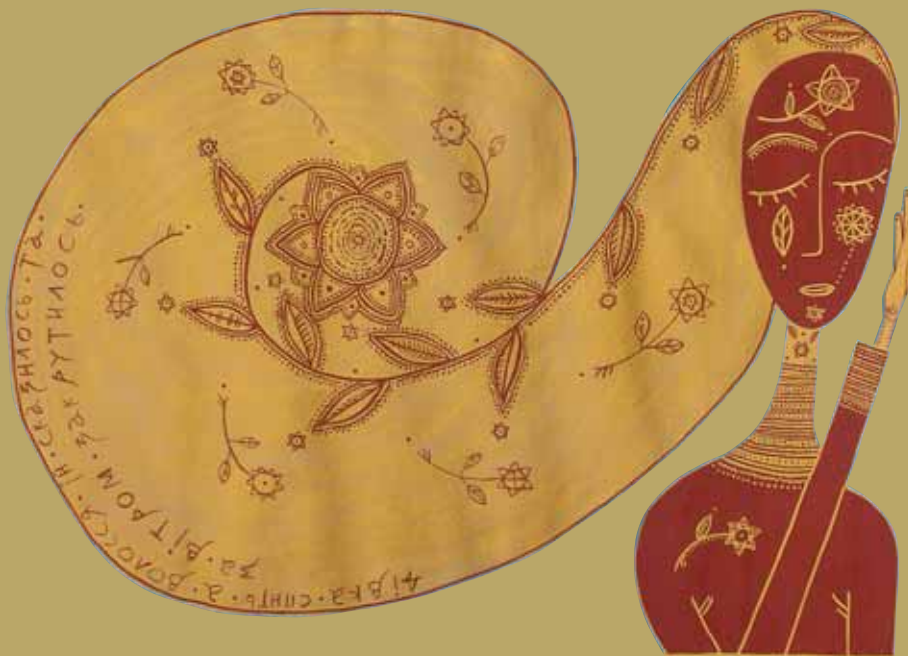
Наскільки правдивий стереотип, що в Україні забагато молодих авторів, аби їх усіх встигати прочитувати?

Гадаю, воно настільки ж правдиве, як і думка про те, що останнім часом люди практично не читають, але більше пишуть – наприклад, у блогах. То звідки ж у них візьметься час на книжки? <

Дзвінка Матіаш

Реквієм для листопаду

(уривки)

» Він приходить досить часто, хоча ніколи не відомо наперед, коли прийде. Часом він з'являється через день, хоча видається, що між кожним його приходом пролягли десятиліття, часом – раз на тиждень, а часом його немає місяцями, і вона починає думати, що, може, з ним щось сталося або, що він пішов уже звідси, бо все одно колись обов'язково піде. Але коли він з'являється після такого довгого не появи, їй здається, що вона бачила його тільки позавчора. Приходить, тихо відчиняючи двері – вона майже ніколи не замикає дверей, відчиняє їх так тихо, що вона майже ніколи не чує, як він появляється. Часом попереджає її, просто зателефонувавши, але, коли вона піднімає слухавку, нічого не говорить, а одразу її кладе. І тоді вона ще декілька митей слухає короткі гудки й знає, що він невдовзі прийде. Тож вона виходить на кухню і там його чекає, варячи каву, виймає з пакета вівсяне печиво – бо він його дуже любить і кладе на мисочку. Це дуже добре, коли люди щось дуже люблять, бо можна приготувати це для них і знати, що вони зрадіють. Часом, коли вона заходить на кухню, він уже там, і вона ніколи не може сказати, скільки часу він уже там сидить – може, він чекав на неї годину, може, пів, може, більше, а може, менше, може, щойно увійшов, але їй у такі хвилини все одно здається, що він тут є завжди й ніколи не виходив, і від цього багато залежить для неї – щоб отак просто заходити в кухню і його там бачити. Одного ранку вона вийшла на кухню заспана, ще, мабуть, не було й сьомої, він годував кота, побачивши її, сказав: „Ти багато забуваєш“. Вона не встигла нічого сказати, бо він знов сказав: „Не думай, що тобі треба все одразу. Тобі треба трохи менше. Тільки подумай про свої очі“. Вона хотіла спитати, що саме їй треба, і що таке „все одразу“, і чому треба думати про очі, але він одразу пішов до виходу. Одного разу він прийшов тоді, коли вона дуже застудилася. Сказав, що зготує їй щось помічне та відправив у ліжко, а сам заварив якоїсь трави, те питво пахло липою, чебрецем, безсмертником і ще чимось. Він тоді сам приніс їй кухля в кімнату, і це, здається, вперше,

бо ніколи раніше він не заходив так глибоко в її помешкання, залишався на кухні й, здається, навіть не думав, що в цьому помешканні є ще якісь місця, куди варто заходити. Вона сьорбала гарячий настій, схопившись обіруч за кухоль, бо руки в неї ослабли, і вона боялася, що не зможе того кухля втримати. Він роздивлявся книжки, часом виймав якусь, гортав декілька секунд, а потім ставив на місце, їй здавалось, що він бере ті книжки, які колись для нього були дуже цінними, знаходить там найважливіші для себе фрази, пригадує їх – і цього йому буде досить дуже надовго. Може, він уже прочитав усе це, і тепер книжки йому непотрібні, але цього вона не може знати напевно. Хоча нічого ні про кого не можна знати напевно. Вона допиває траву, і тепло розливається її тілом; вона усміхається напівблаженною посмішкою, він бачить це і каже їй: „Спи, уві сні ти видужаєш“, – забирає кухоль і зникає. І справді, наступного дня вона вже одужала. Потім його довго не було, і одного ранку вона прокинулася з якимось дуже прикритим відчуттям і не могла зрозуміти, що їй так муляє, бо ніби нічого не ставалося, аж тут зрозуміла, що вона просто не пам'ятає кольору його очей. Вона вийшла на кухню і побачила, що він миє руки, схилившись над раковиною. Він старанно тер їх милом, змивав водою і знову натирав милом. Нарешті вимкнув воду й сказав: „У мене сьогодні дуже брудні руки“. Поки вона варила каву, він ще декілька разів мив руки й після кожного разу казав: „Це мені так заважає – коли брудні руки. А часом я ніяк не можу їх вимити“. Ще якось, коли вона зайшла на кухню, він сидів на підлозі навпроти вікна, обійнявши руками коліна, і дивився дуже пильно простосебе. Коли вона зварила каву, він жестом показав їй, щоб вона сіла поруч. І так вони посьорбували каву, жували вівсяні коржики й дивилися у вікно.

[...]

„А ти повернешся?“ – спитала вона, тому що їй було треба, щоб він повернувся. „Я не знаю, цього я ще не знаю“. Вона скрушно сказала, що вони ще дуже багато про що не

поговорили, і що невідомо, чи колись поговорять. Він відповів: „Деякі розмови чекають на своє продовження багато років, і, може, саме так думки встигають вистоятися, подуматися добре, часом треба, щоб це тривало так довго“. Насправді їхні розмови ніколи не були довгими, він скупо витрачав слова, вони перекидалися короткими, уривчастими фразами. Але він все одно відповідав на запитання раніше, ніж вона встигала їх поставити. Він завжди знав, що їй треба почути. Або, як йому треба з нею бути. І це виявлялося для неї найважливішим. Сама присутність. Те, що можна так бути, що цього досить. Врешті вона наважилася попросити в нього, щоб він писав їй електронні листи. „Я ж не пишу листів“. Вона похопилася, бо справді зовсім забула, що він не пише листів, але їй так хотілося мати знаки того, що він є, і вона попросила, щоб він просто прислав їй порожні повідомлення, такий собі лист, у якому нічого не буде написано. „Це багато“, – посміхається він, і вона вже знає, що він погодився, і що вона дійсно отримуватиме від нього такі порожні листи. І коли приходять порожні електронні листи, вона радіє і дивиться на час, коли він їх відправив, і знає – з точністю до секунди – що в ті миті вони були ближчими. Вона зберігає ці листи всі до одного, і якби їй сказали, що там нічого немає, вона би здивувалася, бо там є все те, що їй потрібно.

[...]

Уривки з її листів.

„Я знову нещодавно була у Львові, – пише вона, – й заходила у вірменську церкву. Я прийшла туди на літургію, я зовсім не розуміла мови, але мене це не лякало. Я саме так і хотіла – прийти кудись, де я буду німою і глухою. Чутиму, але не розумітиму, мотиму тільки стенати плечима, коли мене щось запитують. Я знала, що я тут чужа, але мені було від цього добре. Правда, священник знав російську мову, але російською він казав тільки „присягавайтесь“. Тому я завжди сідала останньою. Мені вистачало того співу, який я чула навколо себе, і якоїсь миті навіть зраділа, що не розумію слів, бо слова тут уже нічого не важать, і я знову перестала відчувати себе. Задовольняється крихтами, але я отримала більше, ніж крихти. Потім я залишилась, коли відправа вже закінчилась, і всі розійшлися, щоби знов подивитися на цю Тайну Вечерю, на якій немає Юди. У мене боліло серце, валідолу не було, я намагалася згадати, як почувалась, коли побачила цю Тайну Вечерю вперше, здається, так само, як і тепер – хочеться кричати, бо це так, ніби прозріваєш, ніби зір повертається, а все, що до того, бачилося, немов би через плівку, густу й каламутну. Тоді там ще не було на чому сидіти, і мені хотілося опати під стіною і трохи побути розчиненою. Виходити не хотілося, і я знову думала, що пробула тут замало, хоча досить мені, мабуть, уже ніколи не буде. І я знову думала про те, щоб могли сюди повернутися. Уявляєш, я ще не дійшла до виходу, а вже думала про те, щоб повернутися. І одразу почала цього чекати. І так буває з листами до тебе – я не встигаю дописати одного листа, як вже чекаю, коли зможу почати наступного“.

В іншому листі вона пише: „Сьогодні я прала постіль, а потім мусила все повикручувати. І знову відчула, що в мене немає на це сили. Є речі, з якими я зовсім не можу собі дати ради. І знову згадала, що завжди сварилася через це з мамою, бо я ніколи не могла викрутити постелі – ці напинала, простирадла, як я їх ненавиділа, тому що вони завдавали болю моїм рукам. Але мама мене змушувала це робити – мабуть, для того, щоб я зуміла подолати цей біль. Перестала його боятися. Але я тоді дуже боялася фізичного болю“.

Ще вона пише: „Мені здається, що найбільше можна принизити людську гідність у безкоштовному громадському туалеті. Я мусила зайти до туалету, що біля нашого базарчику, там, як завжди, була черга, там завжди черга, бо туди ходять випорожнюватись товсті тітки-продавиці, вони голосно матюкаються, одна тітка каже, що на хрін їй треба тут стояти, вона виходить, і я чую, як за дверима дзюркотить, навколо смердить, і потім, коли нарешті приходить моя черга і доводиться залазити в смердючу кабінку, повну людських нечистот, болота, я почуваюся так, наче мене товчуть лицем у цю гидоту, аби відчути, що я нічим не краща за цей бруд. Тільки я не хочу цього відчувати. І мене починає нудити, тому що все це так гидко. І я доповзаю до кабінки, і там, на щастя, двері зачиняються, бо є кабінки, в яких двері не зачиняються, і до тебе постійно заглядають – що ти там, мовляв, робиш? А там нічого особливого не можна робити – ноги зігнуті й думаєш, щоб тільки пошвидше, та щоб нікуди не звалитися. А потім виходиш, ще треба помити руки, з умивальника тече смертельно холодна вода й пече руки. Я дуже не люблю, коли мене принижують“.

„Мені сумно за те, що я не зробила багатьох речей для мами. Сумно за такі недоказаності, недоговореності, за скупість на ласку, на жести любові й розуміння, я завжди буду за цим жаліти. Мені шкода, що я на прощання не обняла її так міцно, щоб аж заболіли руки, бо це було би встаннє. Тоді мене забракло – на цей один жест болісної любові, і мені його завжди не вистачатиме. Хоча насправді на багато жестів і вчинків мене забракло“.

„Знаєш, у своєму житті я вчинила три крадіжки, принаймні я пам’ятаю тільки три. Вперше я вкрала булочку в магазині, коли мені було років вісім – тоді мені хотілося дізнатися, чи я можу вкрати, бо я тоді вже знала, що це недобре. Себто, чи зможу дозволити собі зробити те, чого я не маю собі дозволяти робити. Виявилося, що можу. Єдиним виправданням був голод, бо я справді була голодна й мені хотілося булочки. І я тоді неправильно порахувала ці булочки, вдала, що помилилась, і взяла собі на одну більше, і з’їла цю булочку дорогою додому, зовсім не відчувуючи смаку. Між першою та другою крадіжкою минуло багато років. Вдруге я вкрала непотрібну книжку і навіть не знаю, навіщо, бо книжка справді не була мені потрібна. Не було жодного сенсу в тому, щоб красти книжку, якої не читатиму, і я її таки не читала. Втретє я вкрала книжку свого улюбленого поета, тому що мені бракувало його віршів і здавалося, що мушу їх вкрати, щоб могли читати їх завжди. І щоб було звідки їх читати. У цих віршах багато любові, і я також вкрала трохи цієї любові“.

„Пам’ятаєш, я тобі розповідала про дерево, яке росло в мені. Здається, воно жило в мені із самого дитинства, і тільки нещодавно вирішило вибратися назовні. Через праве підреб’я. Бо із самого дитинства я мучилася від болю в правому підреб’ї. Правда, я відчуюю його й досі. Є такі речі, що ніколи не відходять. Бо я не думаю, що це ще одне дерево росте в мені“.

„Я ще не вмію все відпускати від себе, не вмію заспокоюватися, бо є спогади, які заважають. Я би хотіла вміти зовсім нічого не мати, не присвоювати собі. Бути такою прозорою, щоб крізь мене можна було бачити. Якщо це станеться, я перестану писати тобі листи. Тому що тоді вже нічого не зможу написати. Або, можливо, також присилитиму їх порожніми. Хочу, щоб мені всього було досить. Іноді мені здається, що я хочу настільки багато, що ніколи не отримаю і соті частини. Але, може, я вже маю все...“

Що по чім на пряшівськiм ярмарку?

➤ На початку травня група херсонців приїхала до Пряшева вивчати досвід нацменшин – перш за все русинської та української. Все було б добре, якби було відомо, яка поміж ними у Словаччині різниця.

Херсонці з Центру молодіжних ініціатив „Тотем” приїхали на запрошення Координаційної ради молодіжних організацій Пряшівського самоврядного краю. Першим пунктом програми були відвідини Свидника – „міста русинів”. До „Музею української культури”: галерея Дезидерія Миллого, скансен і головна експозиція, виконавчий директор „Тотема” Олена Афанасєва йти не хотіла: „Що я не бачила в музеї української культури”? Згодом вона не шкодувала. Як любителька фантазії в творах народного мистецтва, пані Афанасєва була в захваті від самобутнього іконопису південних лемків та від дерев’яної скульптури (наприклад, величезного вулика в образі чоловіка). До початку цього року в назві свидницького музею ще фігурувала „українсько-руська культура”, однак із заснуванням у Пряшеві (поки що формально) Музею русинської культури свидничани повернулися до старої, „соціалістичної” назви.

„В тому музеї з української культури лише 5% – твори літературного характеру. Все інше – наше, русинське”, – безапеляційно заявив Олександр Зозуляк, редактор русинської газети „Народны новинки”.

Побачили херсонці і дерев’яні церковиці у Ладомирові і Крайньому Чорному. Наш екскурсовод, житель села Ладомирова пан Міхал Кость попри надзвичайно цікаву оповідь про досвід ктиторства над дерев’яними храмами Пряшівщини (кожна церква чи костел має високого покровителя з політичного або культурного істеблшменту Словацької Республіки), устиг також прочитати лекцію на тему „хто такі русини”. На його думку, до русинів належать усі східнослов’янські горяни Карпат: гуцули, бойки і лемки (слід віддати належне лектору, який, на відміну від більшості діячів словацького русинства, визнав принаймні, що він сам та його земляки „належать до лемківської частини русинського народу”). За такою логікою польські і словацькі гуралі теж мають право на створення

окремої нації, шкода лишень, що ані Польща, ні Словаччина цього не дозволять. А от лемкам і русинам можна: вони ж не від титульного народу відокремлюються, а від українців, а Україні й українцям – байдуже.

В цьому контексті цікаво уважніше розглянути мапу Карпаторутенії, поширену по всьому світу зусиллями Павла Магочія. На ній рівенькою лінією тягнеться кордон поміж Закарпаттям і Галичиною, повертаючи на стику кордонів Польщі й Закарпаття (по Сяну) на північний захід, включаючи до русинської цілості галицьких лемків. Однак галицькі й буковинські гуцули (не кажучи вже про бойків) на цій мапі чомусь не присутні. Закарпатські бойки названі верховинцями, щоб не було інших підозрілих асоціацій. До речі, якщо вже й записувати в русини так безоглядно закарпатських гуцулів (у риториці Магочія – „дакус малое число гуцулов”), то слід дослухатися і до рішення „гуцульської” райради Рахова, котра опротестувала недавнє

рішення Закарпатської облради про визнання нею русинів окремим народом. (Очевидно, як північні, так і південні гуцули вже не надаються до рерутенізації, зважаючи між іншим і на те, що саме лемківський діалект мусить бути основою створюваної тяжкими трудами в різних країнах русинської мови). Аргументам, що мали б переконувати у правильності вибраного шляху кодифікації кожного окремо взятого діалекту (в Словаччині, Польщі, на Закарпатті, в Сербії), – на кшталт: „ми всі і так чудово розуміємось”, „в цьому демократизм русинського проекту” тощо, – якось бракує раціонального зерна. Ми, українці, теж вас розуміємо, а навіть часами незле співаємо „Як ішов я з Дебречина” чи „Під облачком явір похилений”. Однак мова в нас одна на сорок мільйонів, а у вас – чотири на один, та й то з натяжкою.

У театрі „DAD-u” – Театр Олександра Духновича, – „тотемівці” врешті почули як говорять по-руснацьки. Там то і мав прозвучати „язык”, але чомусь в Олені після перегляду виникло лише одне запитання: це було по-словацьки, чи по-русинськи? Після цих відвідин херсонцям „не лишається нич”, а тільки братися за кодифікацію південно-українського суржика як літературної мови. Адже в нас теж: там, де безграмотність і затурканість колишніх колгоспників не дозволяє вийти на рівень нормальної розмови, запозичаються й видозмінюються „єдиноправильні” варіанти з мови, котру чули десятиліттями з телевізора, себто російської. І починаємо „у цім годі” „пригати”, борщ діставати „половником”, їздити „лісапетом”, а ходити „калідором”. Чим відрізняється від суржика за структурою літературна русинська, коли до хатнього варіанту південно-лемківського діалекту додано автоматично „високі” слова зі словацької, на кшталт „ославити народеніні”, „визнамний умелець”, „особность”, „списовний язык”, „фунгованя”, „екзистуєме”, „правоплатний”, „факулта”, „універзіта”, „високошкольський”, „будучность” і так далі, поки не скінчиться час та нахнення переписувати кирилицею вживані звичайними словаками вислови.

„Тотемівці” які є організаторами щорічного фестивалю сучасного мистецтва „Дідцебаба” на батьківщині братів Бурлюків і вітчизняного футу-

ризму (село Чорнянка над Дніпром) цікавив досвід Словаччини в представленні спадщини Енді Воргола, батьки якого народилися в Миківі коло Межилабірця. Енді вважається іконою русинства і найвизначнішим русином. Титульна сторінка останньої книжки Павла Магочія „Народ нивыды” оздоблена портретом Воргола (хоча книга не далеко відійшла від попередніх популярно-історичних видань автора). Цікаво, чи самому засновнику поп-арту (якому, безперечно, імпонувала теорія, ніби він особисто „нізвідки”) сподобалась би така приватизація вже по його смерті. Словаччина як держава, можливо, й повинна вшановувати пам'ять людини, коріння якої криється в горах на її території, – Словаччина є членом ЄС, демократичною та ліберальною країною. Вона може пишати, що саме з її земель походить великий майстер, митець, непередбачуваний і екстравагантний гей, син емігрантів. Але чомусь ті, хто робить з нього ікону, поміщаючи портрет митця на обкладинці книги, чи на сторінках „культурно-християнського часопису”, не наважуються згадати, що саме було інспірацією його „умелости”, бо їм якось „невдобно”, висловлюючись херсонським суржилом. Єдине, що можемо дочитати, що „добити ся акуратной правды о ядрі і змыслі жывота Е.Варгола і ёго філософії є барз тяжке”.

Ще одним пунктом знайомства з прашівською мультикультурністю був похід до кількох храмів: євангелістського, римо-католицького, греко-католицького, православного та синагоги. Найґрунтовнішими були розповіді в двох останніх. Якщо в синагозі, об'єднаний із Музеєм єврейської культури, ми відчули радше практичні акценти культивування традиції, то в православному храмі довелося вислухати лекцію на тему тягlosti присутності східної церкви на землях Моравії і Верхньої Угорщини, від Кирила й Мефодія – до мирного розподілу Автокефальної Церкви Словаччини і Чеських Земель. Дивувало в контексті цієї мультикультурності виразне декларування „існування єдиної правди” та скарги на вимушене співіснування з „так званою греко-католицькою церквою”. Гостям з України спочатку говориться, що „ми все мусили віддати греко-католикам і збудувати нові храми біля старих наших”, а потім потиху прояснюється, що якимось чудом і православні мають старі дерев'яні церкви в користуванні, і мусять просити в держави кошти на їх належне утримання. Що це – давній випробуваний спосіб „бити на

жалість”, чи загравання зі східняками у „свойськість” (про всяк випадок було заздалегідь запитано про віровизнання гостей)? Жалість нині не в моді: діяльність харитативних церков, які залучають мало не примусом до своїх лав все більше „традиційних” християн, показує протилежне. А „свойськість” – річ непевна: можна необачно промахнутися, натрапивши на „православних атеїстів” (так, наприклад, окреслює себе президент Білорусі Лукашенко). Втім, якщо така позиція церкви на Словаччині себе виправдовує, то яке нам діло до цього? Але що спільного це має з мультикультуралізмом?

Одного дня випало нам потрапити в Пряшеві відразу до кількох місць. До української гімназії ім.Шевченка на конкурс української поезії серед школярів, організований Союзом русинів-українців Словаччини (СРУС) ; до редакції „Русина” і „Народных новинок”; а також – до Інституту регіональних та національних студій Пряшівського університету, традиційно асоційованого з русинськими ініціативами. Чому русинство на Словаччині є „тренді”, себто модним серед тих, хто принаймні не хоче бути „просто словаком”, а укра-

їнство залишається пужалном? Причини всьому цьому варто шукати в проблемах сьогодення, а не лише в повоєнних десятиліттях. Бо, поза вивіскою, в СРУС-і мало що змінилося. Бо Україна згадує про українців Словаччини тільки під час свідницького фестивалю. А до того вважає за доречне прислати хор Верьовки з Києва замість хору „Лемковина” зі Львова, або вибрати якусь забуту зірку місцевого масштабу і представляти її попсові пісеньки за велике досягнення сучасного українського мистецтва – основне, щоб та „зірка” мала сталий контакт з „Мінкультуризмом” України та його начальством.

Можливо, хтось із русинів Пряшівщини, співаючи популярну на цих теренах пісню про „братів українців”, і відчуває себе частинкою того братерства. Однак після зустрічей із процвілим українством колишніх „трудящих” з Пряшева та наштукатуреними мінкультпринцесами з Києва, він знову закривається в мушлі русинства, не бажаючи й чути про зв'язки зі Сходом. „Тотем” з Херсона не переконував у якійсь одній рації, він лишень показував, що українці можуть бути іншими.

Вежа Василя Барки

» Щоби добратися до місця призначення пополудні, слід було виїхати з дому о третій годині ночі, в передранкових сутінках перетяти кордон, тоді їхати годинами вздовж континентальної автостради, біля Бінггемпону повернути на підрядну „штатову“, після чого у перспективі дороги з'являлися краєвиди Аппалачійських гір (особливо мальовничі восени, у яскравих барвах вмираючого листя), згодом, біля Монтіселло, поворот на вузьке шосе, яке губилося в лісі, в'юнилося схилами зарослих деревами пагорбів, аж потрапляло в село Глен Спей, а там нараз із лісу виринала дерев'яна церква в гуцульському стилі (греко-католицька), а далі – мурована: (православна). Між ними розташувалася оселя „Верховина“: житлові будинки, культурний центр, а в глибині серед дерев – не діюча водонапірна вежа, в якій, викинувши величезний бак, збудували маленьку кімнату, й управа оселі дозволила жити там українському поетові і прозаїку, свого часу одному з чільних членів Мистецького Українського Руху, Василеві Барці.

Вежа була стара і дерев'яна, але для Барки (який ще й уважав себе білим монахом), вона безперечно стала вежею зі слонової кістки. У ній він написав більшість своїх найостанніших, найскладніших (та далеко не завжди найкращих) творів, включно з монументальними мега-поемами „Свідок для сонця шестикрилий“ (за яку отримав першу в історії нагороду Антоновичів), „Судний степ“, „Кавказ“, третім томом, либонь таки, найкращого свого поетичного циклу „Океан“, романом „Спокутник або ключі землі“, а то й новими варіантами двох попередніх романів: „Рай“ (1953; що був перетворений у „Душі едемітів“) і „Жовтий князь“ (1962; що 1981 р. вийшов у французькому перекладі в славетному видавництві Галлімар).

Наші довгі розмови в цій маленькій кімнаті старої вежі (про його життєвий шлях, голодомор, втечу на Кавказ, студії в Москві, важке поранення на війні й пережиття клінічної смерті, еміграцію, а насамперед про літературу загалом, МУР, літературу українську) запам'яталися найчіткіше, хоча згодом Барці дозволили жити в одному з житлових будинків, і там ми зустрічалися знову й говорили, читали свої тексти. Ігор Костецкий назвав колись Барку „одним з найбільших наших поетів, одним з найбільших поетів сучасності взагалі“; завдяки ньому, зрештою, з'явився один із найвіртуозніших, хоча й найменш відомих творів Барки: конгеніальний переклад Шекспірового „Ліра“. А водночас Костецкий не полюбляв його прози, бо, мовляв, до Барки „бездарний афоризм Горького, взятий навиворіт, прикладається цілком добре: вроджений літати не може повзати“. Для мене особисто жоден з його текстів (може, з огляду на особливу авторову прив'язаність до букви християнської догми, в рамках якої не могло дихати усе те живе й автентичне, що не вписувалося в неї на всіх сто відсотків) не зберіг шарму й аури безпосередньої людської простоти, які випромінювала ця колись жива, а сьогодні вже напівзабута істота – у вежі серед Аппалачійських лісів.

Марко Роберт Стех

Василь Барка

ДУШІ ЕДЕМІТІВ

(уривок з роману)

» Прилігши в своєму кутку, самотній стариган відхилився на подушку; як заплющив очі, безформні образи перед душевним зором поснувалися в дивних рухах і течійних проблисках, крізь знервованість. На секунду висвітлювалися візійні фігурки, передвісники сну, потім зникли.

Стариган відчув чітко присутність у кімнаті: стояв хтось, роздивлявся на спинки книжок.

– Це ви, Борисе Єфимовичу? – спитав старий викладача методики літератури.

– Помиляєтесь! Це не я, себто, це не Борис Єфимович, а я, – повернулася постать.

– Але ми не знайомі.

– Це не важко, – відповідає постать, – Я чорт.

– Що?! – жажнувся і зразу засміявся Антон Никандрович. – Киньмо жарту! Хто ви, і...

– І чого вам треба? – з покірною іронією наставив чорняву голову невідомий. – Ви добра людина. Мені було нестерпно нудно; чую – раз у раз називають: чорт, чорт... Думаю: піду, розважусь. У вас рідкісні книги, можна взяти на декілька днів? Не дивіться недовіріливо! Звичайно, буває так: беруть на тиждень, а потім силою виломлюй.

– Візьміть, що вам подобається.

– Ні, другим разом. Можна сісти?

– О, прошу!

Незнайомець сів і полами світло-сірого плаща закрив куткасті залізні коліна. Чорні очі втомлені і печальні. По короткій мовчанці, зідхнув:

– Не вірять, що я існую.

– Здавна! Творця теж закреслюють, і... якщо ви дійсно...

– Я не ображусь. Називайте, як треба; у вас досить послідовності визнати прикрий факт.

– Я б не сказав „прикрий“, – стариган знизав плечима.

– Прекрасно!..

Чорт був страшенно втішений; навіть заходився втішати Антона Никандровича:

– Не турбуйтеся! Я підкріплю вашу думку. Коли був студентом, довелося мешкати в чотириповерховому гуртожитку. Нагорі – величезна кімната, там – самі студентки, гарненькі дівчата; ми звали їхню залу

„едемом“. Я мав одну таку, первокурсницю. В завірюху бігали і кидалися сніжками; нас закривало білими бджілками, я серед дня ловив її на вулиці і цілував: свіжість!.. від обличчя і від пальця з білим футряним коміром. Ягода вишнева. Чарівна юність! А що ми навесні виробляли в парку, білому від місяця!

Він зідхнув.

– Не думайте, що краса може завжди бути зовсім без чорта! – іноді... Не протестуйте, жартуйте! Як розлучився з ягодою, уявіть, зазавдав: співмешканці в кімнаті „паланка“ жити з мною не могли: задихалися від смороду. Покликали сусідів, хлопців зі „звірництва“, так звалась кімната, бо завжди в ній був рев і регіт, і також з „урана“, найвищого приміщення, аж під дахом, і, взявши мене гуртом на руки, понесли наниз. Дівчатка, мов янгולי, виходили з „едему“ і сміялися в квітчасті рукава. Хлопці низвергли мене по дерев’яних сходах і заперли в ванній. Ходять по коридорчику, покурюючи та криком пригрозуючи: „не випустим, аж поки обмиєшся!“ Самозрозуміло, став під душ. Вірите?

– Чому ж? Я, наприклад, вірю в появу ангелів на землі.

– Нічого особливого! Я забув сказати: студентка заподіяла самогубство.

– Яка студентка?

– Ну, вишнева, з білим коміром.

– Страшенно жаль, – болісно шепотить старий.

– Зовсім ні! Умерла, і кінець. Їй байдуже; а я нуджую. Пробував читати. Набрив книжок: цілу бібліотеку. Розгорну сторінку: заглибитися; де там! – все те саме. Для змістовного вигляду ходив з товстим томом.

– А знаєте, – продовжує, помовчавши чорт, – я був у групі „співчуваючих“ при партійній організації; навіть працював на відповідальній посаді в столиці.

– Неймовірно!

– Вигнали. Був радий, бо знувдився несамоовито. Справи однаковісінкї. Душі в апараті штаповані, як мідяки. Хоч би який дивак попався! Ходив, шукав – нема! Ви, наприклад, мені подобається.

– Ат! – махнув рукою старий, – за що вас вигнали?

– Так... дурниця. Думав „свиню підкласти“. Виробив проект резолюції про оподаткування господарств і відчислення від заробітної

платні в трестах. Назлобивсь, як ніколи. Думав: ну, здеруть з людности шкуру! На тисячу літ клятьби. Що б ви подумали?! Вигнали мене за „гнилий лібералізм“ і „буржуазний гуманізм“. Плюнув і пішов. Хай ви сказйтесь, робіть самі!

– Дивнина, – хитає головою Антон Никандрович.

Чорт невідомо чому образився:

– Може, думаєте, я бевзь? Не в тім справа. Переїхав на побережжя моря. Гойдаючись на гамаку між деревами, повними сонячності, біля жоржинок, перегортаю „Малу радянську енциклопедію“ і пасу очима дівочі ніжки: рожево миготять поза штахетами. Світло, як золотий горох, сиплється крізь зелень; чути: море вигуркує жорнами в голубому млині; на обрії похитується „парус одінокій“. Прекрасно! А знувдився.

– Можна було в кіно піти. Почати знайомства.

– Розважився інакше: сів у в’язницю.

– Що: збожеволіли?

– Навпаки. Було страшно весело! Став бухгалтером, хапнув сто двадцять тисяч, крім того, в компанії сказав: портрет вождя кривоокий. З обвинувачення за сто двадцять тисяч самі викрутили, бо знайшли рештки і присвоїли. За кривоокість – десять років.

– Я теж був за „анти“. В одній праці згадав про царство антихриста; підвели під параграф і – в Сибір.

Антон Никандрович глянув на гостя з виразом: від долі не втечеш. Спитав:

– Намучились?

– Що? Нареготався! Інші мучились. Слідчі з них страхітливо тягли зізнання, а вони не відали, що казати. Вчив. Одному дядькові підказав історію: „Вірно, був завербований! Весною орав, а приходить із-за кордону переодягнений римський кардинал. Зустрілись біля верби; я спинив коні й поздоровкався; він питає: будеш мені як агент служити? Я подумав-подумав, бачу, непоганий чоловік. Посідали під вербою, покурили; я й сказав, що служитиму; виходить: був завербований“. Дядька дуже били. Один тесляр підпав і зробив відповідну раму до геніяльного портрета: осикові, ледве обстругані планки, ніби кілки. „Пришили“ справу. Я порадов сказати на допиті: „Якось опівночі стою в дворі під бузками; чую: шум

угорі. Щось погуркотіло і стало надо мною; трохи звук до темноти і розгледів: то аероплан. Чиркнуло на ньому сірником – хтось закурює; я зразу впізнав Муссоліні. Він закурив і мені кинув папіроску; висів і питає: хочеш бути моїм агентом? – а чого ж, кажу, як добре заплатите. – За це не турбуйся! Вдарили по руках, і діло було зроблене. Муссоліні після цього полетів додому“. Ефект від оповідання був надзвичайний. Дві години тесляра відливали в камері. Я й іншим давав поради; остогидло.

– Втекли?

– Випущено. Через північний порт треба було в найкоротший термін постачити для Англії високоякісний ліс, аби дістати валюту. Але весь порт завалений колодами: заготовували концтабірники; їх там загинуло тисяч з двадцять. Виконати замовлення на експорт неможливо; порт виглядає, як щітка, складена з єгипетських пірамід. А від Москви телеграма за телеграмою: – терміново! негайно! ударно! Я порадов начальником: спалить піраміди; думав, заплутаю в хапелу дурнів. Спалили. Дим стояв до сузір’я Великого Пса. Бахнули телеграмублискавку в Москву: п’ять мільйонів кубометрів дров спалено; експорт виконано в призначений термін. Що думаєте? Вліплено начальству ордени на груди, мене випущено з похвальною грамотою. Зубами скреготав. Я, здається, вам надокучив?

– Зовсім ні. Тішуся розмовою; ви надзвичайно цікавий чо... чоловік.

Чорт ехидно розтягує тонкоустий, мов би обпалений, рот і роняє:

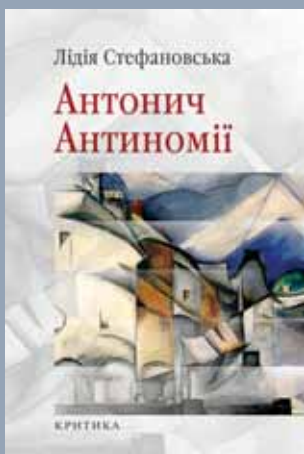
– Між іншим, Карп Маркурович козні кує проти вас. Треба наступати на нього без вагання і на Серпокрила теж. Зчиніть з ними скандал на весь світ. Викличіть одного з них на дуель, наприклад – Серпокрила; побачимо, що буде; зробіть неодмінно, а то з’їдять вас.

– Пробачте, – знизує плечима Антон Никандрович, – буде смішно...

– Не думайте! Заправили хитрі, але тупі. Привидіться, кругом – ніякого гумору справжнього.

– А журнал „Безвірник“? Сміються з надприродности. Карп Маркурович читає доповіді, ілюструючи їх „чудесами“, і з насмішкою доводить: нічого, крім фізикальности, нема, нема нічого „святого“, то – попівська вигадка. »

Новий твір Юрія Андруховича „Таємниця“ (із жанровим додатком замість роману) постає як автобіографічний катехізис, монодрама на сім днів, спроба пригадати все, що відбулося з людиною, і вмістити це в сакральний простір із старозавітних семи днів, які були в Бога. Текст постав із розшифрованих записів на семи дисках, які надіслав Егон Альт, дивакуватий журналіст і шанувальник літературно-художніх портретів. „Щодня ми проговорювали по 8-10 годин, і між нами був його диктофон, – пише Андрухович у передмові. – Звичайно, ска-

-Йорку, зі швидкістю світла поєднуючи провінцію і центр, мікро і макро", – написав Юрій Андрухович у післямові до цієї книжки, яка підсумовує багатолітні дослідження Лідії Стефановської в неспокойних широтах антоничевої поетичної „океанії”. Сумно і парадоксально: рівно сімдесят років, як поет пішов із життя, а таке враження, ніби серйозна і справді аргументована розмова про нього щойно починається.

Книжка Стефановської складається з двох умовних частин, які можна б так само умовно назвати „контекстом” і „текстом”. Може трохи здивувати, що міркування над „контекстом”, у якому Антоничеві довелося шукати свій власний тон, авторка починає з проблеми українсько-польського білінгвізму поета і його перебування на межі двох культур, але, здається, саме такою є стратегія книжки: виводити інтелектуальний сюжет із самого ядра недослідженого. Фактом є те, що тема польських інспірацій в поезії Антонича та його органічної вмонтованості в європейську поетичну матрицю, природним виходом до якої для українців була (і великою мірою досі є) польська культура, вважалася небажаною ще довго після „розтабування” самої фігури поета. Лідія Стефановська доводить, що поетичний мікросвіт Антонича неможливо збагнути поза контекстом пошуків Болеслава Лесьмяна, польських поетів-„скамендритів” (Казімежа Вежинського, Юліана Тувіма), митців „Краківського Авангарду”. На тлі близькості настроїв та естетичних настанов, ба навіть схожості окремих віршових пасажів у Антонича та польських модерністів початку минулого століття всі наголошували раніше впливи, які на нього буцімто справили поетичні „зубри” радянських 20-х, бліднуть і виявля-

ються переважно інтелектуальними „затуманювачами”. Окремо авторка торкається літературно-критичних і публіцистичних текстів Антонича – теж, до слова, досі майже не досліджуваних – і відтак являє нам полемічного й завзятого європейця, амбіційного теоретика „нового мистецтва”, що поклав собі за мету впустити хоч трохи свіжого повітря у затхлу й загромаджену відпрацьованим мистецьким реманентом комірчину галицько-української культури 1930-х років.

Утім, доводиться трохи пошкодувати з приводу тієї частини книжки, котра стосується безпосередньо Антоничевого „тексту” – насамперед через те, що більшість накреслених у ній аналітичних ліній (Аркадія і катастрофа, рух до Праслова і „убивання назвою”, Книга Природи, мітизація дійсності і прецікаве зіставлення з Бруно Шульцом) залишають відчуття недосити і діють головню як спокусливі дороговкази. Але „поет не завершується”, і ця книжка насправді – хоч як відважно – лише вчергове відхиляє браму terra incognita.

Остап Сливинський, Берлін

Леся Українка: лицар без заборони

Оксана Забужко. *Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій*. Факт, Київ, 2007, 640 с. (Сер. „Висока полиця”).

Мушу зізнатися, що вперше в житті я прочитав товсту наукову монографію за один вікенд, зрідка відриваючись від книжки, щоби з’їсти канапку і випити кави. Може, це і є „інтелектуальний бестселер”, який завжди

був фантомно присутній в українській культурі, але досі з кожним своїм черговим втіленням переважно викликав позіхання на другому-третьому десятковій сторінці? Так це чи ні, але „Notre Dame...” – книжка непересічна. Трилогію, яку сама авторка назвала „романом з українськими класиками”, нею нарешті завершено: після монографій про Шевченка та Франка маємо об’ємну працю про Лесю Українку, Велику Невідому української літератури.

Сплетених і взаємно напружуваних мисловних сюжетів у книзі стільки, що це може спричинити легке запаморочення: гностицизм і катарство з його „релігією любові”, пошуки Грааля, Орфей та Ізиди, „національне інфернальне” та „українська Жиронда”, дворянство, тамплієри й Мальтійський орден. Такий собі несесер інтелектуала „пост-умбертоєківської” доби? („Код Лесі Українки” – легковажно кидає в тексті сама авторка). Так, але й не зовсім так: попри доволі екзальтований стиль – загалом типовий для Забужко, – дисципліна думки й огроми опрацьованого матеріалу гідні вразати.

Радянська, а за інерцією й пострадянська „масовізація” Лесі Українки, сполучена з ненастанним наголошуванням на її хворобі та „незрілості”, в баченні авторки є відрухом приручення того, що виходить поза горизонт сподіваного: самодостатньої жіночості й успадкованого лицарства. Таким і є запропонований Оксаною Забужко двобічний ключ до феномену Лесі Українки – тієї, чие істинне послання досі лишається для нас записаним „коптськими літерами”.

Остап Сливинський, Берлін

В колі української сецесії

Аґнешка Матусяк. *W kręgu secesji ukraińskiej. Wybrane problemy poetyki twórczości pisarzy „Młodej Muzy”*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 2006

Аґнешка Матусяк з Інституту Слов’янської Філології Вроцлавського Університету є авторкою численних статей із української та російської літератур зламу XIX і XX століть. 2001 року з’явилась її монографія „Motyw snu w prozie starszych symbolistów rosyjskich (Fiodor Sołogub)”. („Мотив

сну в прозі старших російських символістів (Фьодор Сологуб)”). Найновіша її книжка має назву „W kręgu secesji ukraińskiej. Wybrane problemy poetyki twórczości pisarzy „Młodej Muzy”” („В колі української сецесії. Вибрані проблеми поетики творчості письменників „Молодої Музи””). Ідеться про коментування творчості поетичної групи „Молода Муза” (згадаю імена лише декотрих поетів: Петро Карманський, Василь Пачовський, Михайло Яцків, Богдан Лепкий, Михайло Рудницький, та симпатиків художників: Модест Сосенко, Михайло Бойчук і композитор Станіслав Людкевич), яка стає водночас відправною точкою для опису широкої художньої та філософської проблематики зламу століть. Завдяки тому, що авторка широко досліджує контекст і застосовує розмаїті методи інтерпретації, їй вдається вловити миготіння сенсів у поезії „Молодої Музи”. Відчитання символіки текстів долучається сильним голосом до дискусії щодо місця творчості „Молодої Музи” в панорамі української літератури.

Агнешка Матусяк знаходить новаторський підхід до цікавого їй питання і оперує поняттям сецесії як інтелектуального напрямку, а не, як це розповсюджено, доволі наївного естетизму. Розділи книжки по-новому структурують інтерпретації творчості молодомузівців щодо інспірації музикою, танцем та природою.

У першому розділі, окрім огляду наукової літератури, в якому авторка опирається на авторитетних дослідників Соломію Павличко, Тамару Гундорову, Миколу Ільницького та польського науковця Агнешку Корнєнко, авторка показує триумфальний похід сецесії через Європу, висвітлюючи культурно-побутове тло цієї експансивної та різногранної течії, що знайшла втілення майже в усіх сферах тогочасного життя. Дослідниця, між іншим, згадує, що неісторичність,

про яку йшлося в сецесіоністів, не полягала в абсолютному відкиданні минулого, а лише прагнула побороти його панування. Хоча загалом сецесія була космополітичним явищем і в усій Європі мала низку національних виявів. Агнешка Матусяк вдало описує українську рецепцію цього міжнародного стилю, показуючи його вияви у Львові, а також у Києві та Одесі. Авторка веде читачів через архітектуру, музику, образотворче мистецтво, а також часописи, моду та кав'ярні, чий вигляд вирішував сецесійний смак. Це створює тривке підґрунтя для контекстуального розгляду літературної творчості „Молодої Музи”, тих оновлювачів українського поетичного слова, що прямували до розширення арсеналу засобів мистецького зображення, прагнули позбутися поширених у тодішньому письмі формул і стереотипних зображень, розуміли, що основою їхніх дій має бути національна традиція, що вписується в рамки широко сприйнятого західноєвропейського модернізму (с. 12).

Точкою відліку в основному є текст і його культурне оточення; не історія та біографія, а внутрішня текстова реальність. Авторка прецизійно показує аналогії між окремими віршами та музичними жанрами, детально висвітлює спроби вписання музичності в структуру літературного тексту за принципом композиційної моделі (с. 116) й водночас доводить, що ці спроби зароджуються в спільних естетичних поглядах та спільній потребі вищого семантичного кодування. Розділ, присвячений віддзеркаленню танцю в творчості „Молодої Музи”, також приносить блискучі інтерпретації творів Василя Пачовського, Богдана Лепкого, Михайла Яцківа. Слід згадати, що цей розділ дуже привабливий і з огляду на перелік культурних концепцій танцю від античних часів і донині. Авторка окреслює дуже цікаве культурне тло, розглядаючи в поезії, що стає об'єктом аналізу, інспірації природою. У праці знайдемо пояснення символіки каменів, кольорів, птахів, ангелів, а також... жінок. Особливо добре тут звучить теза, що мовну тканину „Молодої Музи” можна роздивлятися з перспективи орнаменту, що його слід розуміти не як декорацію, а як засіб, що визначає зміст.

У висновках знайдемо дуже важливий коментар, що сучасний молодомузівцям читач вважав їхню творчість незрозумілою, бо звик до народницьких, чітко сформульованих канонів, де основним було розуміння тексту. Пое-

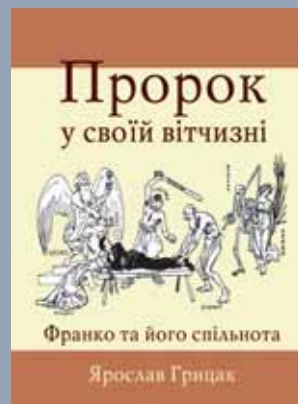
зія „Молодої Музи” натомість звернена до читачів, відкритих до тексту, його настрою та самостійного творення сенсів. Видання „В колі української сецесії” хоча й є суто науковим, однак може стати в пригоді й сьогоднішнім любителям поезії.

Анна Лазар, Варшава

Випадковості і закономірності у візіях Івана Франка

Ярослав Грицак. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). Критика, Київ, 2006, 632 с.

Не зазіхаючи на царину літературознавства, історик Ярослав Грицак пише біографію літератора, який своїм внеском в історію заслужив увагу не лише від шанувальників красного письменства, бо визначально вплинув на формування ідентичності багатьох своїх сучасників. Дослідник, зрозуміло, знає кінцевий наслідок Франкових інтелектуальних зусиль, але відкидає, як він каже, „одну з найбільших спокус в історіописанні” – телеологію, намагання оголосити той варіант розвитку історичних подій, що вже зреалізувався, єдино можливим і наперед визначеним. Погляд на Івана Франка як на національного поета і навіть національного провідника, що ставив собі за мету перетворити руське селянське суспільство на українську модерну націю, безперечно слушний, але в обмеженні цієї багатогранної особистості лише до такої функції стільки ж правди, скільки було її в радянському франкознавстві, що силкувалося подати „Каменяра” винятково як „революціонера-демократа”. Автор аналізує все розмаїття можливих ідентичностей Івана Франка, який замолоду „потрапив бути і соціалістом, і феміністом, й ате-

їстом, і проповідником вільної любові". Він розглядає особистість поета на тлі малих спільнот, із якими той узаємодіє (присвячуючи кожній із них спеціальний розділ: „Франко та його селяни“, „Франко та його Борислав“, „...та його жінки“, „...його євреї“, „...його читачі“), а літературні тексти ставить у контекст тієї доби, у якій вони виникали. Тобто намагається співвіднести особисті мотиви творення модерних ідентичностей і суспільні можливості, що існували для цього на батьківщині письменника – в австрійській Галичині, яка упродовж Франкового життя (1856–1916) була об'єктом докладання самоствердних зусиль українського, польського, єврейського та російського націоналізмів. На момент народження Франка тут можна було нарахувати найбільше кількості, якщо не кількадесят людей, які думали про себе як про українців; на час його смерті число їх зросло настільки, що в Галичині заговорили про її „українське завоювання". Ярослав Грицак пропонує читачеві поміркувати над тим, скільки випадковості і скільки закономірності в тому, що здійснилися пророчі візії Івана Франка, а не, припустимо, галицького москвофіла Івана Наумовича, який був певен, що в Галичині ніколи не скажуть: „Я не російський, я українець".

-кри-

Історія однієї Європи

Юрій Андрухович. Диявол ховається в сирі. Критика, Київ, 2006, 320 с.

У новій книжці „вибраних спроб" Юрія Андруховича зібрано есеїстичний доробок автора за останні сім років: 34 тексти, раніше розпорошені в численних українських і зарубіжних збірниках і часописах, не завжди доступних українському читачеві. Дещо з'явилося в „Критиці", дещо – у часописах „Дзеркало тижня", „Потяг 76", „Столичные новости", „Gazeta Wyborcza" тощо. Письменник пропонує сприймати „Диявола" як його найновіший роман, пишучи який, він насамперед прангав „перестрибувати", „порухувати" жанрові межі, але водночас фіксувати історію шести років життя. Андрухович „свідомо залишав найулюбленіші рефрени", адже, нагадає він, „я змінююся все одно не так швидко, як мені хотілося б". До цих рефренів, напевно, належить коло сюжетів, що колись дістали означення „центральної ревізії", й наскрізна

Андруховичева тема письменника та смерті, й „странная любовь" до Росії, і просто любов – до Львова, і нелюбов до „неінтимної урбаністики" колишнього Києва і йому ж пореволюційна „вдячність уривками", й медитації над химерним побутом і ще химернішим світосприйняттям гуцульських і швейцарських верховинців, великі й малі європейські річки та риби в тих річках, нарешті, постаті Готфрида Бена, Германа Гесе, Анджея Стасюка, Влодка Кауфмана, завсідників пуерто-риканського поетичного кафе у Нью-Йорку, злодюжок із Франківська, мандрівників під стінами Мальборку, постсовєтських від'їжджан до Germaschk'i, і лляйтмотиви проведення і подолання меж. А ще один рефрен, мабуть, причаївся на обкладинці роботи Кауфмана: найясніший цісар ховається у воді десь у Карпатах, там, де росте живокіст серцевидний і дозріває справжня історія однієї Європи.

-кри-

Як розполітизувати Франка

Тамара Гундорова. Франко не Каменярь. Критика, Київ, 2006, 352 с.

Нова книжка Тамари Гундорової є результатом повторного звернення авторки до творчості і постаті Івана Франка. Перша частина книжки – це суттєво доопрацьований, змінений і розширений варіант монографії „Франко не Каменярь". Вона вийшла друком 1996 року в Австралії й вітчизняному читачеві дотепер була майже недоступна, але, попри те, вже ввійшла до списку літератури, доконечної для вишколу українського гуманітарія, ставши для одних, як завважив Григорій Грабович, закликом до нового прочитання української класики, а для інших – жестом примирення, мовляв,

„і Каменярь теж". Натомість сама дослідниця наголошує, що і тепер, і раніше їй ішлося про „ідолопоклонство, що затьмарює розум, і про каменярьську мітологію, яка до краю політизує літературу, спрощуючи її культурні та естетичні цінності". Тому найважливішою властивістю цієї студії є її спрямованість на текст та ідею, що й дає змогу розкрити іманентний характер Франкової творчості, прочитаної в парадигмах ідеалізму, натуралізму, психоаналізу та гуманітаризму. Цю спробу „розполітизувати" постать Франка, показавши його іншу, суто мистецьку, іпостась, доповнює нещодавно написана розвідка „Франко і Каменярь (гностична драма)", що містить аналіз культурософської концепції письменника, цілої його творчості, витлумаченої як Франків дуалістичний текст про світ і самого себе. Дуалістична природа такого тексту, за словами дослідниці, полягає в тому, що, „з одного боку, він зводиться до школи цивілізаційного виховання, а з другого – набуває форми автобіографічного маскараду". Тож упроваджуючи засадничу опозицію „каменяря" і „мужика", авторка пропонує нову, неабияк парадоксальну і контроверсійну інтерпретацію життя „невідомого Франка", його поетики й ідеології в аспекті певної феноменології, як гностичну драму, що розгортається через колізію двійництва, ритуал живопоховання і трагедію езотеричного знання. Вельми важливий здобу-

ток розвідки й у тому, що тут уперше детально досліджено гностичну та масонську символіку у Франковій творчості, топоси роздвоєння та сон душі про смерть власного тіла й архетипні образи „матері-природи", „цілого чоловіка", „вічної жіночості", а також найпідставовіший Франків архетип, квінтесенцію його думки – „смерть на шляху до нового життя".

-кри-

Врем'я францувате,
Плем'я дурнувате,
Час не танцювати,
І не мордувати —
МАСИ ТУРБУВАТИ!
МАСИ ТУРБУВАТИ!
МАСИ ТУРБУВАТИ!

Від Часів Лукреція
І Часів Горація,
Від Часів Гельвеція
І Кооперація
До Часів, коли гряде Нова
Дегенерація,
Актуальною буде
Наша МАС ТУРБАЦІЯ!
Наша МАС ТУРБАЦІЯ!
Наша МАС ТУРБАЦІЯ!

Олександр Ірванець